Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Sven Poulsen

TILFÆLDET MEYER

en dansk læges skæbne

TILFÆLDET MEYER

En dansk læges skæbne

Af Sven Poulsen

FORFATTERFORLAGET
ATTIKA

Copyright © Sven Poulsen 1987
Udsendt af Forfatterforlaget ATTIKA
Omslag af Thora Fisker
Sat og trykt af Special-Trykkeriet Viborg a-s
ISBN 87-75-117-1

Udsendt med støtte af Statens lægevidenskabelige forskningsråd

Af samme forfatter:
Fra stammer til stater 1970
Afrika, en bogliste 1971
Ashantiernes historie 1972
Afrika-lex (medforfatter), 1974, 2. udg. 1980
Elitestyre og udvikling i Afrika, 1976

Indhold

Forord 7
1. Barndom 9
2. Studietid 20
3. Krig 31
4. Modgang 43
5. Huslæge 59
6. Ørelæge 79
7. 1870-84 97
8. Sidste år 112
9. Efterspil 124
Billedfortegnelse 136
Personregister 137

Forord

Udtrykket »verdensberømt i Danmark« anvendes ofte om landsmænd, der formodes kun at være kendt hist og her uden for landets grænser. Under arbejdet med denne biografi har jeg fået det indtryk, at det modsatte nærmest gælder den danske ørelæge Wilhelm Meyer (1824-95). Han var den skandinaviske pioner inden for øre- næse- og halsspecialet og blev verdenskendt for sin påvisning af en tilsyneladende banal lidelse, der imidlertid var ganske upåagtet og i årtusinder havde plaget mennesker i deres barndom og gjort nogle til blivende invalider.

Uden for specialisternes kreds er det i dag så som så med kendskabet til Meyers liv og virksomhed. Meyer kom i stiv politisk modvind i de bevægede år efter det slesvigholstenske oprør i 1848-50. Hans skæbne blev så usædvanlig, at det blotte handlingsforløb i sig selv må fængsle et publikum langt udover de læger, der i deres gerning dagligt har grund til at mindes Meyers indsats. Denne biografi er skrevet med dette større publikum i tankerne.

Min vigtigste støtte ved udarbejdelsen har været professor Ernst Schmiegelows (1856-1949) forskning i og skrifter om Meyers liv. Men jeg har – takket været mit ægteskab med Wilhelms Meyers oldebarn, Marianne f. Bretton-Meyer – haft adgang til hidtil upubliceret materiale vedrørende Meyer. Selv om jeg således har kunnet supplere og uddybe den foreliggende, ret sparsomme litteratur om Meyer, anført i litteraturlisten, er primærkilder i form af dagbøger og breve stadig utilstrækkelige til at danne grundlag for en tyk, rigt struktureret biografi.

Men hvad der er med er veldokumenteret. For værdifuld hjælp takker jeg først og fremmest min hustru. Af institutioner især Stadtarchiv Glückstadt, Medicinsk-historisk Museum, København, Det kongelige Bibliotek, Universitetsbibliotekets 1. og 2. afdeling og Lyngby-Tårbæk kommune. Tak til overlæge, dr. med Torben Brask og sidst men ikke mindst, tak til professor, dr. med. et phil. Egill Snorrason, der gjorde mig den uvurderlige tjeneste kritisk at gennemlæse manuskriptet.

Trods støtte og gode råd er jeg naturligvis alene ansvarlig for hele indholdet og udformingen af denne biografi.

Sven Poulsen

1. Barndom

En smuk forårsmorgen i 1826 kørte dagvognen ud af en af fæstningsbyen Fredericias porte og tog vejen sydpå mod Kolding og hertugdømmerne. Blandt passagererne var et ungt ægtepar, bataillonskirurg i den danske hær Heinrich Christian Meyer, hans hustru Henriette Cathrine og deres 1½ år gamle søn Hans Wilhelm Meyer, født 25. oktober 1824.

Heinrich var af hærkommandoen blevet forflyttet til Glückstadt ved Elben, sydgrænsen for det danske monarki. Flyttelæsset var sendt i forvejen et par dage før, og Heinrich, Henriette og den lille Wilhelm havde de sidste dage boet hos Henriettes aldrende forældre, toldinspektør Claus Wilhelm Hornemann og hans hustru, Marie Pauline f. Gottschalck. Heinrich havde ikke været særlig begejstret ved arrangementet, han glædede sig til at komme af sted til Glückstadt, men Henriette havde nydt disse sidste dage sammen med sine forældre.

Ikke mindst fordi hendes længe savnede ældre broder, portrætmaler Jens Hornemann[1] havde været på besøg hos sine forældre nogen tid og blandt andet lavet en pastel af hendes elskede lille søn Wilhelm. Portrættet eksisterer endnu og viser en lille dreng, efter datidens skik iført, hvad der nærmest er en empire pigekjole med højt liv og lidt nedringet. Men det brune hår er kortklippet, og den nydelige dreng kikker med sine store blå øjne forundret, men frygtløst, lige på beskueren af billedet. Billedet var blevet færdigt så betids, at det var sendt med flyttelæsset, skønt Henriette i sin begejstring helst ville have haft det med sig i vognen. Heldigvis havde hun i sine arme Wilhelm selv, halvt slumrende, mens dagvognen i de tidlige morgentimer rumlede mod Kolding.

Efter mange tjenestesteder glædede Heinrich sig til en fast stilling. Født 1794 i Eckernförde som søn af hattemager Hans Joakim Hartvig Meyer og hustru, Ane Sophie f. Hittcher, var han, oplært af regimentskirurg Haase, 1815 blevet kompagnikirurg i Rendsburg. Efter en afstikker med Det danske Auxiliærkorps i Frankrig 1816-18 kom han til Fodgarden i København. Her tog han også eksamen fra Kirurgisk Akademi med udmærkelse 1821. Året efter blev han bataillonskirurg i Fredericia.

Heinrich talte udmærket dansk, men foretrak at tale og skrive sin barndoms sprog, tysk.

Trods det jødiske navn var både Heinrich og hans forældre i Eckern-

förde kristne og døbte. Han havde også en pæn stilling og kunne uden problemer anmode toldinspektør Hornemann om hans datters hånd. Henriette var født 1802. Hun og Heinrich blev gift 1824, og Heinrich kom herved ind i en af de mere indflydelsesrige danske familier.

Heinrich var godt tilfreds med sin karriere og sit ægteskab, og han glædede sig nu til at vise sin kone hertugdømmernes herligheder. Han mente – ikke med urette – at kongeriget var, hvad vi i dag ville kalde underudviklet i forhold til Slesvig og Holsten.

Ved Kolding, som man nåede efter en god times kørsel, var der et længere ophold. Her passerede man en toldgrænse, som afskar Kolding fra en del af sit naturlige opland og begrænsede byens udvikling. Man betalte told begge veje, altså en udførselstold for kreaturer fra Danmark og sydpå, og en lignende told på tekstiler, spiritus m.v., som kom fra hertugdømmerne syd for Kongeåen. Som følge heraf florerede smugleriet langs den 60 km lange grænse fra Kolding til Ribe.

Der var ikke blot en toldgrænse. Man måtte veksle penge. Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg havde deres eget møntvæsen. Og amterne nord og syd for grænsen havde hver deres administration. Dette medførte bl.a., at vejen videre sydpå gik mod sydvest for ikke at berøre slesvigsk grund, men var anlagt hvor kongens embedsmænd stadig også havde lokal indflydelse. Grænsen var dog ikke nogen sproggrænse, skønt mange danske i rejsebeskrivelser fra den tid – f.eks. H. C. Andersen – taler om, at de syd for Kolding kom ind på »tysk grund«. Sproget på landet i det meste af Slesvig var dansk dialekt, og i byer som Haderslev og Åbenrå talte i hvert fald den jævne befolkning dansk, mens man i Flensborg talte, hvad danskerne kaldte plattysk, tyskerne platdänisch.

Alle hertugdømmernes byer på østkysten var større end nogen by i Jylland nord for Kongeåen. Her sydpå blomstede handel, industri og skibsfart – Flensborg var monarkiets betydeligste havn efter København – i en helt anden målestok end nordpå. Og i det tysktalende Holsten lå de vigtigste købstæder. Holsten var den tættest befolkede del af det danske monarki. Industrien og landbruget var mere moderne end i kongeriget og indtjeningen bedre. De mange drifter af stude, der gik over grænsen til hertugdømmerne, var en af kongerigets udførselsvarer, men studene var på grund af de dårlige græsningsmuligheder i Jylland og den lange vandring i en afmagret tilstand, når de nåede den fede marskjord i Slesvigs og Holstens vestlige del. Bønderne og opkøberne tjente godt ved videresalget af de opfedede kreaturer.

Kort sagt, Heinrich kunne med stolthed vise sin kone, at det på ingen

Heinrich Meyers hus i Glückstadt. Billede fra 1866.

måde var nogen afsides, forsømt del af det danske monarki, familien skulle ned til. Tværtimod. Men man nåede ikke at se det hele den første dag.

Ved grænsen mellem Slesvig og Holsten lå fæstningsbyen Rendsburg, den danske hærs hovedkvarter i hertugdømmerne. Her overnattede familien i et gæstgiveri, og først sent på eftermiddagen den næste dag nåede man rejsens mål. I det flade marsklandskab ikke langt fra Elbens udløb dukkede Glückstadt op i horisonten. Byen havde oprindelig været en fæstningsby og var endnu omgivet af gamle volde, halvt tilgroede. På frodige enge med mange blomster uden for byen græssede kreaturer. Det hele tog sig idyllisk ud. Voldene skjulte det meste af byens lave bebyggelse, kun et kirkespir og en stor, massiv bygning skimtedes på afstand. Det var fængslet, der ragede op.

Endelig gjorde dagvognen holdt på byens torv, i sig selv en af byens seværdigheder. Torvet var halvrundt med radialgader strålende ud mod voldene. Men der var ikke tid eller lyst til at beundre seværdigheder nu. Trætte oven på rejsen rykkede den lille familie ind i et nydeligt toetages hus Königstrasse 30 på hjørnet af Ballhausstrasse. Flyttelæsset var ankommet og man fik travlt med at indrette sig. Der var knap møbler nok fra det mindre hus i Fredericia. Heinrich meldte sig til tjeneste ved det

17. regiment (kaldet Dronningens regiment) og blev snart klar over, at han havde gode muligheder for at tjene ekstra ved at drive privat praksis i sit hjem. Hans forflyttelse fra København over Fredericia til Glückstadt var helt i overensstemmelse med almindelig praksis. Hærens menige var oftest kun bondesønner og som regel fra den egn, hvor garnisonen lå. De menige i hertugdømmerne var alle derfra. Officererne til dels også – som Heinrich, men officerskorpset dernede var blandet med folk fra kongeriget.

Trods en vis anciennitet havde en læge som Heinrich ikke nogen høj charge i hæren. Først da han 1832 fik rang af kaptajn blev han mere end en løjtnant. Men det tog man ikke så højtideligt, og nogle af de danske officerer aflagde høflighedsvisit hos de nyankomne. Men danskerne i byen var et lille mindretal. Henriette følte sig lidt fremmed i denne nærmest tyske by og gik ikke meget ud. Hun lærte tysk nogenlunde godt, men kom aldrig til at beherske sproget helt. I modsætning til sin mand talte hun gerne dansk til børnene og skrev sine breve på dansk. Wilhelm fik snart efter ankomsten en lille bror, Carl. Familiens fire ældste børn var drenge: Wilhelm, Carl, Fritz og Adolf, den sidste født 1834. 1836 fødte Henriette en pige: Louise.

Da Louise var midt i tyverne blev hun godt gift med Christoff v. Tiedemann. Fra Louise og hendes familie har man en af de få beskrivelser af familien Meyer i Glückstadt.[2] Bedstefar Meyer var en meget intelligent og samvittighedsfuld læge, men noget opfarende og den, der insisterede på at have det afgørende ord i hjemmet. »Kinder, Küche, Kirche« synes at have været hans opfattelse af en husmoders område. Og Henriette klarede i hvert fald disse Hausfrau-pligter med glans. Hun var dybt forankret i den kristne tro. Det må antages, at hun har lært en del af sit tyske ved at høre pastor Quensel og pastor Branmann[3] prædike i Glückstadts kirke med det mærkelige tårn, en blanding af gotik og barok, øverst oppe prydet af en statue af lykkens gudinde, Fortuna, der som vindfløj svæver på en kugle med Chr. IV's navnetræk. Hendes danskhed og hendes kristentro gjorde et dybt indtryk på hendes ældste søn, der – som det eneste af ni børn – besluttede at studere i og øve sin livsgerning i Danmark. Ni børn – ja, efter Louise bragte Henriette yderligere fire børn til verden: Pauline, Charlotte, Emil og Sofie.

Børneflokkens gavtyv var Adolf, ti år yngre end Wilhelm og altid klar til spilopper og sige vittigheder. Men som sine søskende havde han en enorm respekt for storebror Wilhelm. Wilhelm udviklede mange af de egenskaber, der er typiske for den ældste i en børneflok: ansvarsfølelse og

selvsikkerhed iblandet et stænk af naivitet, fordi man ikke selv har ældre søskende til at hjælpe med at sætte sig ind i livets mysterier og problemer. Intelligensmæssigt var Wilhelm nok den bedst udrustede af flokken, og han klarede sig fint i skolen.

I en bog om Glückstadt på den tid har en af skolens lærere, konrektor A. C. Lucht, givet en oversigt over det timetal som lærerne ved Die Gelehrtenschule tilsammen skulle give i de forskellige klasser i en uge: latin 28 timer, græsk 11, historie og geografi 15, matematik og regning 8, naturvidenskaber 6, dansk 7 og fransk 6 timer.[4] Tysk skulle eleverne kunne læse, skrive og tale, når de i 10-11 års alderen begyndte i gymnasiet. De klassiske sprog var stadig de tungest vejende fag. Homer, Xenophon, Virgil, Horats, Ovid og Ciceros taler tog det meste af undervisningstiden og lektielæsningen. Piger kom i Borgerskolens pigeklasse, der efter forskellige beklagelser fra forældre 1848 blev udvidet til en egentlig pigeskole med tre lærere og tre lærerinder.

Wilhelm havde sprognemme og blev en god latiner, der senere hen i livet nu og da skrev på latin til lærde venner i udlandet. Wilhelms morfar i Fredericia C. V. Hornemann døde 1834 som justitsråd og ridder af Dannebrog, hans kone året efter, og da boet blev delt, sørgede Henriette for at fylde op i det Meyer'ske bogskab med en del dansk litteratur, foruden hvad hun ellers arvede af møbler m.v. Wilhelm kastede sig med glubende appetit over de danske bøger, men var kun i perioder en egentlig læsehest. Megen af fritiden tilbragte han udendørs sammen med de to ældste brødre Carl og Fritz. De strejfede om på de tilgroede volde omkring byen, besøgte havnen, der lå som en smal kanal à la Nyhavn i København ud til Elben, så på skibene og deres lastning og losning, betragtede med gru det enorme tugthus og dets mange tilbygninger eller gik lange ture på digerne langs Elben. Vandstanden her interesserede alle, for i det flade marskland kunne det være en katastrofe, hvis Elben under stormflod gik over sine bredder, som det var sket nogle gange i fortiden.

Byens fortid gik ikke langt tilbage, kun et par hundrede år.[5] Som Kristianstad i Skåne, Kristianssand og Kristiania i Norge var Glückstadt et produkt af Christian IV's foretagsomhed. Men et af de mindre vellykkede. Kongens idé med byen havde ikke alene været at bygge en grænsefæstning, men også et forsøg på at udkonkurrere Hamburg, Elbens og Nordtysklands store handelsby, men uden for kongens herredømme. Kongen forordnede, at der ved Glückstadt skulle opkræves told for sejlads ad Elben til og fra Hamburg. For at skaffe indbyggere til den ny by

brugte man det usædvanlige middel: religionsfrihed og skaffede herved jøder fra Portugal, katolikker fra protestantiske lande og protestanter af afvigende sekter et fristed. Økonomien styrkedes ved at forskellige danske hvalfanger- og oversøiske handelskompagnier fik filialer i byen. En tid gik det godt, men i det lange løb viste det sig umuligt blot at tænke på at konkurrere med Hamburg.

Som fæstningsby havde Glückstadt været regulært belejret sidste gang i 1813, da Danmark stod som Napoleons eneste forbundsfælle. Napoleon havde 1808 sendt sin marskal Bernadotte op i Jylland med hjælpetropper. Krigslykken vendte sig, og i 1813 kom Bernadotte tilbage som Karl Johan, svensk kronprins, og tvang Danmark til freden i Kiel, mens nogle af hans tropper belejrede Glückstadt, der tappert holdt stand et par måneder, men til ingen nytte. Danmark afstod Norge og fik til gengæld det lille hertugdømme Lauenburg. På en måde stod Danmarks sidste kamp om Norge derfor om Glückstadt. En anden følge af freden var, at et dansk armekorps blev sendt til Frankrig. Med denne armé var Heinrich Meyer som kirurg.

Skønt der intet stod herom i Kielerfreden, blev byens fæstning nedlagt kort efter. Men voldene står, og den gamle fæstnings byplan er stadig en seværdighed. Efter tidens mode (1616) blev byen anlagt med forbillede i en italiensk by, Palma Nuova, med et cirkulært torv i bymidten, hvor forsvarerne kunne samles, og med radialgader herfra i alle retninger mod de omgivende volde og bastioner. Kun halvdelen af Glückstadt blev dog bygget efter dette mønster. Et stort areal ud til Elben blev udlagt til fremtidig bebyggelse, og Chr. IV lagde for med et lille slot i Rosenborgstil, gav byen navnet Glück-stadt og lod anbringe lykkens gudinde på kirkespiret. Men undergrunden var for blød, slottet slet funderet, og det sank sammen omkring år 1700. En statue fra slotshaven af en hest i kamp med en løve blev flyttet til Kongens Have i Københan, hvor den stadig står.

Ved Meyer-familiens ankomst til byen 1826 var der stadig en del handel, skibsfart og håndværk. Men stort set var Glückstadt blevet en administrationsby. Her var sædet for den holstenske overret, for den danske konges repræsentant i Holsten og hans embedsmænd; hertil kom garnisonen og tugthuset, der 1830 rummede 609 fanger fra hertugdømmerne. Og der var i byen elever nok til både et gymnasium og en borgerskole. Byen havde en udmærket avis »Glückstadter Fortuna« oprettet 1740 og altså ældre end Berlingske og et bogtrykkeri, der var og stadig er europæisk specialist i at sætte tekster med fremmede bogstaver som

græsk, hebraisk og arabisk. Byen havde en funktion på mange måder, og ikke mindst det 17. regiment var populært hos borgerne, for væbnet magt var en betryggelse i en by, der rummede et så stort fængsel.

Der blev afsagt domme og truffet vigtige afgørelser i byen, og der skete nu og da andre spændende ting. I 1837 f.eks. begyndte en foretagsom senator at lade foretage boringer uden for byen for at skaffe bedre drikkevand.[6] Man kom langt ned, men der kom intet vand, derimod til stor bestyrtelse en dag – gas. I den følgende tid diskuterede man ivrigt i byen, om denne gas ikke kunne bruges til noget nyttigt, uden at man – dengang – nåede til noget resultat. Det har sikkert interesseret Heinrich Meyers sønner. Derimod har de ikke været voksne nok til at følge de – stadig mere dominerende – politiske diskussioner ved selskaber i hjemmet med nogen større interesse. Måske var i alt fald Wilhelm og hans mor lidt foruroligede ved at høre Heinrich komme med nedsættende bemærkninger om hærens absolutte herre, Frederik VI, som hæren var bundet til ved troskabsed.

Henriette diskuterede næppe politik med sin mand, men Wilhelm blev snart voksen nok til at fatte, at noget foruroligende var i gære i såvel hertugdømmerne som i Danmark nord for Kongeåen. Måske har han allerede i sine sidste år i gymnasiet diskuteret politik med sin far. Med sine kammerater var han simpelt hen tvunget til at drøfte disse ting. Han synes tidligt at have været imod enhver tanke om at udskille Holsten fra det øvrige Danmark. Han drømte ganske vist om en karriere i København, og adskilte sig herved ikke fra masser af holstenere før i tiden. Alligevel holdt han meget af Holsten. Han kom herved tidligt i opposition til to bevægelser, den nationalliberale i Danmark og den slesvigholstenske i hertugdømmerne.

Når de nationalliberale i København krævede et Danmark til Ejderen, grænsefloden mellem Slesvig og Holsten, støttede de sig mere på gamle sagn, nedskrevet af Saxo Grammaticus end på den arkæologiske forskning, der endnu i 1840'erne først var ved at blive skabt af C. J. Thomsen og J. Worsaae.[7] Men senere forskning har for så vidt givet nationalisterne ret i, at der allerede ved middelalderens begyndelse var en grænse mellem dansk og tysk, idet sumpområder og store, tætte skove omkring Ejderfloden havde virket som en grænse for de germanske stammers fremtrængen nordpå. Dannevirke, bygget nord for dette område, var virkelig en forsvarslinie, bygget i forlængelse af den naturlige grænse, Slien danner, af de konger, der samlede Danmark. Runestene nær Dannevirke viser, at Svend Tveskægs kæmper faldt her i forsvaret af Hedeby.

Men der var sket meget siden da, som det her vil føre for vidt at komme ind på. Resultatet var i hvert fald i begyndelsen af 1800-tallet, at en del af det sydlige Slesvig var blevet fortysket i den forstand, at folk her talte tysk. Nogen folkelig nationalisme kan man næppe tale om på den tid.

Under den oplyste enevælde i sidste halvdel af 1700-tallet var der følelig økonomisk udvikling og fremgang i hertugdømmerne. Tyskland var stadig opdelt i småstater, og for fremadstræbende slesvigere og holstenere var det naturligt at søge tjeneste i deres hertugs, kongen af Danmarks, residens København. Mange fik gode og indflydelsesrige stillinger. Også de tysktalende holstenske godsejere var for det meste loyale mod den danske konge i den dansk-tyske helstat. Hvad en tysk historiker (Kamphausen) kalder »idyllen i helstaten«[8] i 1700-tallet mellem tysk og dansk glemtes ikke af konservative kredse overalt i monarkiet. De gik ind for »helstaten«.

Den danske adel havde længe begrænset kongens magt, da kongen i 1660 følte sig stærk nok til at ophæve disse begrænsninger og indføre enevælden. Men adelen i Slesvig og Holsten var for stærk og selvsikker, til at loven om enevælden – kongeloven – kunne indføres der. Kongen af Danmark var altså stadig »kun« hertug i Slesvig og Holsten. En af grundene hertil var en gammel aftale mellem den danske konge og de holstenske adelsmænd, sluttet 1460. Christian I benyttede dette år en arvefølgestrid i Holsten og den omstændighed, at mange holstenske adelsmænd havde besiddelser i Slesvig til at lave en »studehandel« med hertugerne og greverne i Ribe. Ved mødet her blev han anerkendt som hertug af Slesvig og greve af Holsten. Det tyske Holsten var hermed bragt ind under det danske rige. Til gengæld fik adelsmændene et løfte om, at Slesvig og Holsten skulle forblive »evig udelt sammen«.[9]

Som så mange andre åndelige og politiske strømninger i Danmark var også liberalismen kommet sydfra. De liberale i Danmark var sent på den i sammenligning med lande som England og Frankrig. Enevælden hvilede endnu 1840 tungt over Danmark. Om hæren og flåden i 1840'ernes begyndelse skriver Goldschmidt i sin roman »Ravnen«, 2. kapitel:

> »Det var endnu den tid, da folket ved at se hæren og flåden ikke havde følelsen af, at de var dets egne. Officerer og mandskab var rigtignok dets kød og blod, og skibe og materiel var anskaffet for dets penge, men både folkets livskraft og dets afgifter ligesom undergik en forvandling ved at tilhøre den absolutte konge. De kunne bruges efter en vilje, folket ikke kendte, til et formål, der var det fremmed, ja, de kunne endog blive brugt mod folket«.

Selv i det tyske forbund, som Holsten hørte med i, var der efter Wienerkongressen 1814 indført rådgivende stænderforsamlinger – bortset fra Holsten.[10] Kun efter et langvarigt pres fra forbundet og især Prøjsen besluttede Frederik VI endelig 1834 at indføre rådgivende stænderforsamlinger i Roskilde, Viborg, Slesvig og Itzehoe, de to sidste for hertugdømmerne.

Medvirkende til beslutningen havde været et skrift om forfatningsforholdene i hertugdømmerne af Uwe Jens Lornsen (1793-1838), en embedsmand i centraladministrationen i København, men født på øen Sild. Forflyttet til Slesvig og træt af ineffektiviteten og nepotismen i København drøftede han sine tanker med akademikere og borgere i Kiel. Opmuntret af dem udgav han 1830 et 12 siders skrift, som sætte sindene i bevægelse: han krævede en forfatning for Holsten, »men at skille Holsten fra Slesvig er simpelt hen utænkeligt«. Forvaltningen i Danmark stod langt tilbage for andre landes, hævdede Lornsen. Hertugdømmerne skulle have en fælles fri forfatning efter norsk mønster og administrationen flyttes fra København til Kiel. Slesvig og Holsten skulle være en stat for sig i personalunion med Danmark. Altså fælles konge.

Lornsen blev fængslet og udvandrede derefter til Sydamerika. Men de ny stænderforsamlinger i Slesvig og Holsten blev drivhuse for hans ideer. Slesvigholstenismen med feltråbet »Up eewig ungedeelt« blomstrede op. I mange byer blev der oprettet borgerforeninger – i Glückstadt først dog i 1844 – og dannet mere eller mindre hemmelige militære frikorps.

En af de danske kongers hævdvundne metoder til at holde hertugdømmerne i skak havde været at udnævne slægtninge af kongehuset til høje poster dernede. Hertug Christian August af Augustenborg (1798-1865) og hans broder prins Frederik (1800-65) var begge sønner af Frederik VI's søster og opdraget som danske prinser med dansk tale i hjemmet. Og de var brødre til Chr. VIII's dansksindede gemalinde Caroline Amalie af Augustenborg. Hertugen var aristokrat, ikke demokrat, og havde længe kongens tillid. Det samme gjaldt – tilsyneladende – hans broder, prins Frederik af Nør, som Chr. VIII i 1842 udnævnte til statholder og kommanderende general i hertugdømmerne. Men da den slesvigholstenske bevægelse begyndte at kræve et selvstændigt kongerige af hertugdømmerne og – udover hvad Lornsen havde krævet – med en selvstændig konge, nemlig hertugen af Augustenborg, rykkede begge brødrene for alvor over i den slesvigholstenske lejr.

Igen så man, hvordan bevægelser i Danmark skabtes ved påvirkning sydfra. Kravene om en fri forfatning fra liberale danskere fik et ståsted i

de – efter tyske krav – oprettede rådgivende stænderforsamlinger i Roskilde og Viborg. Da Uwe Jens Lornsen i 1830 krævede et liberalt, uafhængigt Slesvig-Holsten var de førende danske nationalliberale, Hall, Monrad og Orla Lehmann knap nok kommet til skelsår og alder. De var født i årene 1810-12. Først i løbet af de næste 8-10 år blev den liberale bevægelse i Danmark nationalliberal, omfattede krav om en fri forfatning for Danmark og Slesvig i forening, en idé, der skyldtes truslerne sydfra mod Slesvig.

Da Lornsen 1830 udarbejdede sit skrift havde han bl.a. diskuteret sine ideer med professor Chr. Paulsen (1798-1854) fra Kiels universitet. Paulsen var utilfreds med, at Lornsen gik ud fra, at Slesvig var tysk. I et skrift fra 1831 fremhævede Paulsen, at halvdelen af slesvigerne talte dansk, og afleverede skriftet til Frederik VI, der intet foretog sig. Først i 1840 indførte hans efterfølger Chr. VIII et reskript om dansk regeringssprog i dele af Slesvig. I de mellemliggende år var bredere befolkningslag i Slesvig for første gang i århundreder vakt til erkendelse af, at de egentlig var danske, eller dansksindede. Man begyndte at læse dansk litteratur, skaffet af slesvigere i København. Ugebladet »Dannebrog« fra 1838 var det første danskprogede sønderjydske blad nogen sinde.

Truslen fra Holsten og faren for tysk støtte til slesvigholstenernes planer vakte endelig københavnerne til dåd. I 1842 udtalte Orla Lehmann, at målet var »Danmark til Ejderen«. I kongerigets to stænderforsamlinger havde der siden 1840 været flertal for en mådeholden forfatningsændring, der begrænsede kongens magt. De samme stænderforsamlinger henstillede 1844 til kongen som hertug af Slesvig at gøre noget for at beskytte den danske nationalitet, især i Nordslesvig.

Således var situationen stort set, da Wilhelm Meyer i 1843 blev student og besluttede at rejse til København for at studere til læge. Han traf her et klart politisk valg, for der var udmærkede muligheder for at studere medicin ved universitetet i Kiel, og mange medicinere herfra virkede i kongeriget. Men Wilhelm længtes nærmest efter at lære København at kende. Politisk så han fremtiden i en sammensmeltning af Danmark og hertugdømmerne. Som dansk født og dansksindet holstener måtte han ganske naturligt være i opposition til både slesvigholstenismen og nationalliberalismen, der begge ville skille Holsten fra Danmark. Hans politiske ståsted måtte være helstaten, men under liberale former.

Hans mor var naturligvis henrykt, og hans far havde svært ved at finde på tungtvejende indvendinger. Han var – trods alt – dansk officer og han havde selv taget sin eksamen ved Kirurgisk Akademi i København. For-

ventningsfuld og med forældrenes velsignelse tog Wilhelm i sommeren 1843 afsked med sin familie og begav sig til Kiel for der at tage ad den vigtigste danske indenrigsrute, hjuldamperen til København.

Litteratur

Andersen, Richard: Vandringer syd for grænsen, Kbh. Gyldendal, 1981.

Kamphausen, Alfred: Schleswig Holstein, Nürnberg (Glock und Lutz), 1968.

Kjersgaard, Erik og Hvidtfeldt, Johan: De første Oldenborgere 1448-1533, Bind 5 Danmarks Historie, udg. af Politiken, Kbh. 1963.

Koch, Johs. Hugo: Schleswig-Holstein, Köln (du Mont) 1981.

Lucht, A. C.: Glückstadt, Kiel (Carl Schröder & Co.) 1854

Skovmand, Roar: Folkestyrets Fødsel 1830-1870, Danmarks Historie udgivet af Politiken, bind 11, Kbh. 1964.

Slesvig og Holsten indtil 1830, Kbh. Politiken, 1981.

Noter

1. Jens Jacob Brøchner Hornemann (1796-1853) Minuaturemaler. Elev i Kunstakademiets 1. frihåndsskole, forlod skolen 1826. Udstillede på Charlottenborg fire gange 1824-32. Kun få af hans billeder er bevaret.
2. Louise v. Tiedemann, f. Meyer (1836-1917) var farmor til Emily Berger (1896-1978) f.v. Tiedemann og gift med kunsthistorikeren dr. Karl Berger (1883-1975) med hvem hun o. 1930 flyttede til København fra Tyskland. I tidens løb formidlede Emily fra ældre tyske slægtninge en del oplysninger om Meyer-familien i Glückstadt til den danske del af familien, Hans Wilhelm Meyers efterkommere.
3. Consistorialrath Christian Quensel var »Hauptprediker« ved den lutherske menighed fra 1817 til sin død 1843. Hans andenpræst (Diakon) Johan Wilhelm Branmann blev derefter sognepræst (Lucht: s. 57-58).
4. A. C. Lucht: Glückstadt s. 74.
5. Om Glückstadts topografi og historie se – udover Luchts bog fra 1854 – bl.a. Kamphausen s. 125-128, Koch s. 157 ff, Rich. Andersen s. 218 ff og litteraturfortegnelse og noter til kapitel 3 af denne bog.
6. Lucht: s. 118.
7. Christian Jürgensen Thomsen, arkæolog og museumsmand 1788-1865. Jens Jacob Worsaae, arkæolog 1821-1883.
8. Kamphausen s. 92-95.
9. Se bl.a. kapitlet »Evig udelt sammen« i Politikens danmarkshistorie, bind 5, s. 25-29.
10. Den følgende, meget sammentrængte skildring af udviklingen i kongeriget og hertugdømmerne er hovedsageligt baseret på Roar Skovmands fremstilling i bind 11 af Politikens danmarkshistorie, s. 125-180 og s. 196 ff.

2. Studietid

Det er ikke muligt at følge Wilhelm gennem studietiden i København fra dag til dag eller fra måned til måned. Han har sikkert skrevet flittigt hjem, men brevene er ikke opbevaret hverken i Glückstadts stadsarkiv eller hos de efterkommere af slægten, hvor det var naturligt at lede. Alligevel kan der på grundlag af memoirer fra tiden og fra hans senere korrespondance siges en del med sikkerhed, både om hvilke kammerater han fik og hvilke familier han kom i.

Af disse familier er den Collin'ske nok den mest interessante.[1] Jonas Collin (1776-1861) var en af enevældens mægtigste embedsmænd, overbebyrdet med offentlige opgaver, deputeret i finanskollegiet og medlem af Det kongelige Teaters direktion. Collin'ernes navn er bevaret for eftertiden, især fordi den nøgterne, asketiske og lidt tørre Jonas Collin en dag i 1822 havde bevilget en af sine ansøgere, en ekscentrisk 17-årig dreng fra Odense midler til en uddannelse og derved muliggjort H. C. Andersens spring fra en udsigtsløs tilværelse i proletariatet »op i overklassen«.[2]

Collin var gift med en søster til Wilhelms bedstefar, justitsråd Hornemann i Fredericia, der havde studeret og en tid arbejdet i København, før han kom til Fredericia. Han har naturligvis kendt sin svoger, Jonas.

I sit ægteskab med Henriette f. Hornemann – de blev gift 1803 – havde Jonas Collin fem børn.[3] Ældst var Ingeborg, f. 1804, der senere blev gift med en søn af en anden af enevældens betydeligste mænd, J. C. Drewsen. Han var papirfabrikant og politiker, som især ved sit arbejde i Landhusholdningsselskabet for at forbedre bøndernes kår gjorde en indsats af varig betydning. Hos hans søn, justitiarius Adolph Drewsen og fru Ingeborg, en hjertelig dame, der havde let til tårer og lo meget, fandt Wilhelm et hjem, hvor han kom meget i de næste 40 år. De boede fra 1861 i Rosenvænget, et idyllisk kvarter udenfor voldene. Adolf var jurist og fik sit arbejde i politiretten. Han var en smuk mand, høj og slank, af væsen stilfærdig og rolig.

Collins næste barn var Gottlieb, gift med frk. Petzholdt. Derefter kom Edvard Collin, som H. C. Andersen følte sig særlig knyttet til, skønt de af temperament var modsætninger. Edvard og hans smukke hustru Henriette (»Jette«) boede i Dr. Tværgade og holdt også forbindelsen med Wilhelm gennem mange år. Edward og Jettes datter, Louise, har fortalt

om sin barndom til Rigmor Stampe,[4] næste generation, der 1918 skrev en bog om H. C. Andersen og hendes slægt. Jonas Collins fjerde barn var datteren Louise, gift Lind. Den sidste i rækken, Theodor Collin, blev læge, giftede sig aldrig og havde ikke nogen større praksis. Han blev teaterlæge ved Det Kgl. og H. C. Andersens læge.

Edvard Collins datter fortæller i Rigmor Stampes bog om Jonas Collins hjem i Amaliegade bl.a.:[5]

> »Salen var kun opvarmet om søndagen, når hele familien var samlet tilligemed de enkelte, som stod den nær, særlig huslægen, den senere som politiker kendte Fenger og dernæst Wilhelm Meyer, Collinernes søskendebarn og meget gode ven, og så naturligvis H. C. Andersen«.

Collins hustru, f. Hornemann, og mor til de fem voksne børn, var ved Wilhelms ankomst ret svagelig, næsten døv og ved døden 1845 næsten blind. Men hun nåede dog at se sin unge slægtning, Wilhelm fra Glückstadt og byde ham velkommen i familien, hvor Wilhelm faldt godt til trods den formløse omgangsform og de meget indforståede talemåder, den yngre generation anvendte. Familiejargonen var præget af citater fra skuespil og operaer, erhvervet i teatret, hvortil de unge i kraft af faderens stilling havde let og meget benyttet adgang. De sang meget og spillede på familiens klaver. Wilhelm spillede udmærket på dette gamle instrument, som man stadig talte om snart skulle udskiftes, men som aldrig blev det. Wilhelm var meget musikalsk og studerede en del år kontrapunkt hos komponisten J. C. Gebauer (1808-84) (»Hist hvor vejen slår en bugt«) og komponerede endog. Han kendte sin Holberg og kunne bidrage til den livlige konversation med replikker, der passede til lejligheden. Og han så godt ud.

Mindre veldokumenteret, men højst sandsynlig, er Wilhelms omgang med andre københavnere, især studiekammerater. Men f.eks. et brev undertegnet »Henrik & Co« til Wilhelm skrevet 1854, omtaler punchesold og afsyngning af Bellmans drikkeviser i studentertiden. En studiekammerat, der også senere skrev til Wilhelm, var den velkendte læge Rudolph Bergh, (1824-1909) der i studietiden arbejdede på Almindeligt Hospital, specialiserede sig i hud- og kønssygdomme og tog doktorgrad i dette speciale. Hans litterære og musikalske interesser faldt sammen med Wilhelms.

Wilhelms vennekreds omfattede også en ung murersvend og arkitektstuderende, Ferdinand Meldahl (1827-1908), der begyndte en omfattende karriere ved 1844 at blive optaget i Akademiets medaljeklasse. Han fik

Ferdinand Meldahl.

senere både den lille og store sølv- og guldmedalje for sine projekter. Hans arbejdsevne var enorm, men han nedsank nu og da i melankoli, var kort sagt plaget af stemningssvingninger. Den ligevægtige og forstående Wilhelm blev ham livet igennem en god støtte i vanskelige perioder.

Inden for arkitekturhistorien tilhørte Meldahl de såkaldte »europæere«, der med deres internationale, akademiske historicisme satte ind med den senere så ofte kritiserede stuk-arkitektur i italiensk og fransk højrenæssance. Stilhistorie blev et centralt fag i arkitektuddannelsen. Meldahl tilbragte megen tid i 1850'erne på studierejser i Europa og korresponderede i denne tid livligt med Wilhelm. Det er den eneste del af Wilhelms breve, der i større omfang er bevaret for eftertiden. Mange er citeret i den seksbinds biografi, Meldahls datter, Helga Stemann (1861-1952) senere skrev over sin far.

Som professor ved Akademiet, kgl. bygningsinspektør og medlem af Københavns borgerrepræsentation prægede Meldahl med sine synspunkter og arbejder stærkt Københavns enorme udvidelse i sidste halvdel af 1800-tallet. Bevarelsen af dele af Københavns gamle volde som parker og anlæggelsen af Langelinie skyldes Meldahl. Blandt hans mere

påskønnede bygningsværker kan nævnes Frederikskirken og Blindeinstituttet i København.

Men alt dette lå langt ude i fremtiden, da Wilhelm i 1843 kom til hovedstaden og påbegyndte sine lægestudier.

København var dengang en fæstning, omgivet af volde med byporte, der var lukket om natten, og hvor der om dagen opkrævedes told af al kørende trafik. Terrænet mellem voldene og søerne måtte af forsvarsgrunde ikke bebygges, højest af enetages huse, der hurtigt kunne rives ned eller brændes. Københavns første banegård var således af træ. Også Tivoli, der åbnedes netop 1843, bestod af interimistiske træbygninger.

Fra 1801-40 var Københavns indbyggertal kun vokset med ca. 500 om året gennemsnitligt. Det skyldtes ikke alene volde og afgifter – herunder øresundstolden, der fordyrede al handel med København – men også de dårlige tider efter 1807. Omkring 1840 begyndte et opsving. 1846 begyndte Baumgarten og Burmeister en produktion af dampmaskiner. Det blev til Burmeister og Wain. En lille ølbrygger J. C. Jacobsen flyttede til Valby og grundlagde 1849 Carlsberg. Flere fabrikker kom til uden for den militære demarkationslinie.

Indbyggertallet steg nu, men den økonomiske og befolkningsmæssige vækst gav store problemer i den forvoksede fæstningsby. Selv om militæret langt om længe i 1851 gav tilladelse til bebyggelse mellem søerne og Jagtvejen, var fattiggaderne i den indre by og på Christianshavn stadig overfyldt. Ofte boede en hel familie i et enkelt værelse, kakkelovne hørte til sjældenhederne, og vandforsyningen og kloakeringen var under al kritik. Dette sidste gik også ud over de bedrestillede, der boede i rummelige lejligheder. En tyfusepidemi i Bredgadekvarteret 1842 skyldtes vandforurening, men først et par år efter opdagede man, at vandledningen – fra søerne – havde direkte forbindelse med Frederiks Hospitals kloak.

I dette kvarter samt i de »pænere« gader i den indre by, Østergade, Amagertorv, Nørregade, boede det københavnske embeds- og kulturaristokrati, som førte an i de politiske bevægelser i enevældens sidste årti. Wilhelm færdedes stort set i dette miljø og så mest medaljens bagside i sit arbejde på Almindeligt Hospital i Amaliegade, hvor også Rudolph Bergh mødte elendigheden blandt de prostituerede og andre fra samfundets nederste lag.

Men de yngre Collin'er f.eks. var ikke interesserede i økonomi og politik, kun i æstetik. J. L. Heiberg (1791-1860) havde stadig en central stilling i åndslivet. Støttet af Jonas Collin havde han vundet publikums gunst gennem sine vaudeviller, indført Hegel i filosofien og samtidig

gennem sine tidsskrifter influeret på dannede opinion. Endnu i 40'erne kunne han svinge sig op til en revyagtig satire af rang over datidens småborglige retninger i »En sjæl efter døden«.

Begyndelsen af 1840'erne var også tiden, da Søren Kierkegaard (1813-55) udsendte »Enten-Eller« og »Begrebet Angest«. Han langede ud efter begreber som den offentlige mening og sensationspressen og hævdede med kraft, at den enkeltes egen overbevisning, samvittigheden, subjektiviteten var den højste sandhed. Hans synspunkt kan måske resumeres i den sætning, at i demokratiet erstattes gudsfrygt af menneskefrygt. I demokratiets danske fødselsår 1848-49 skrev han i nogle dagbogsoptegnelser,[6] bl.a. at »aldrig er nogen despot i østerlandet blevet så servilt behandlet af hofkryb som »mængden« af journalisterne, af alle øjeblikkets mennesker«. Tendensen vil gå imod, at »hin enkelte« af frygt for mængdens mening tvinges til at handle imod sin inderste overbevisning. »Når man lider forfølgelse af en regering, så tager dette sig ud... Men når man lider forfølgelse af pøbelen, af folket, af publikum, kort af det rak, som dagspressen kan mudre op, bedst af en anonym opmudrer... så må man bruge ni tiendedele af sin kraft for at gøre forfølgelsen mindre, end den virkelig er, man kan ikke godt tale om sligt osv.«. Når Kierkegaard fremhæver, at »hin enkelte« lever bedre, mere ubemærket under en tyran, så forudsætter han et decentraliseret samfund med en svag statsmagt, en lille offentlig sektor osv. ikke vore dages diktaturer med deres talrige muligheder – administrativt, organisatorisk og teknisk – for massiv undertrykkelse.

Om Wilhelm Meyer har læst Kierkegaard vides ikke, men han har i hvert fald følt et vist åndeligt slægtskab med nogle af Kierkegaards tanker. Herom i de næste kapitler. Politisk var han stadig helstatsmand, men yndede ikke at gå ind i politiske diskussioner.

Skønt den spirende nationalliberalisme manifesteredes i stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg, var København opinionsdannende, ikke mindst gennem dagbladet »Fædrelandet«.[7] Grundlagt som liberalt ugeblad blev Fædrelandet 1839 nationalliberalt dagblad under redaktion af Carl Ploug (1813-94), der var redaktør næsten til bladet gik ind 1882. Bladet gik i 1840'erne stærkt ind for Ejder-politikken, en fri forfatning og skandinavismen. I stænderforsamlingen i Roskilde krævede Orla Lehmann 1846 utvetydigt en fri forfatning for kongeriget og Slesvig, ansvarlige ministre og en besluttende og skattebevilgende rigsdag, valgt efter en liberal valglov. Året efter fik de nationalliberale flertal i de to stænderforsamlinger i kongeriget. Christian VIII bøjede sig nu og overlod juristen

professor Peter Georg Bang (1791-1861) at udarbejde en ny forfatning. Man øjnede slutningen på enevælden.

I løbet af 1840'erne manifesteredes en klar folkelig opslutning om de bevægelser, der lededes af intellektuelle i København og Kiel. Over 10.000 nordslesvigere samledes i juli 1844 til det andet møde på Skamlingsbanken om de nationalliberales tanker om Danmark som en ren nordisk nation. Hovedtalere var bl.a. Grundtvig, Carl Ploug, Chr. Paulsen og Goldschmidt. Et par uger efter mødtes slesvigholstenere i tusindvis til en sangerfest i Slesvig. »Up eewig ungedeelt« var slagordet, slagsangen »Schleswig-Holstein meerumschlungen«. Fra nord krævede man Danmark til Ejderen, fra syd Slesvig-Holsten til Kongeåen.

Wilhelm deltog givetvis i studenterlivet, om sommeren på hyggelige udflugter i Nordsjælland, især til Dyrehaven og om vinteren ved små »tarvelige, men gemytlige symposier... hvor sang vekslede med fornøjelig underholdning, medens hele selskabet var hyllet i en tæt tåge af tobaksrøg. Den mest yndede drik, der altid serveredes brændende i en bolle, kaldtes »stikkolaj««.[8] Han havde også sine egne private venner og han kom regelmæssigt hos forskellige københavnske familier. Formentlig diskuterede han også politik og tænkte lidt på det. Men både fornøjelser og politik må have befundet sig i periferien af hans bevidsthed og optaget et vist minimum af hans tid og kræfter. Uden at være fagidiot var han en meget flittig student. Hans dage er gået med forelæsninger på Frue Plads, på Kirurgisk Akademi og andre steder og med hospitalstjeneste, hans aftener med ensomme studeringer til langt ud på natten. Han tog sin eksamen på rekordtid.

Da han begyndte sine studier ved Københavns Universitets medicinske fakultet, var lægeuddannelsen langt om længe ved at blive reformeret til noget i retning af de former, vi har i vore dage.

Til langt op i 1700-tallet blev almindelige kirurgiske indgreb foretaget af de såkaldte bartskærere, specielt uddannede håndværkere. De universitetsuddannede læger var få, brugtes kun af overklassen, og deres uddannelse var længe præget af at »medicinen ved de europæiske universiteter i sin oprindelse intet havde at gøre med de sundhedsmæssige behov i befolkningen, men betragtedes som en del af filosofien«. Opgaven for universitetets medicinere i Europa var i århundreder egentlig »at udlægge de fra det gamle Grækenland overtagne skrifter og lærdomme i en teologisk acceptabel ramme«.[9] Lægerne var boglærte og uerfarne, især som kirurger. 1736 byggedes i Bredgade »Teatrum Anatomico Chirurgicum«, der dog først i 1785 blev en selvstændig læreanstalt for kirurger,

»Det Kongelige Kirurgiske Akademi«, der fungerede helt uafhængigt af universitetet. Det var her Heinrich Meyer tog sin eksamen 1821. 1757 oprettede Frederik V Frederiks Hospital i Bredgade – nu Kunstindustrimuseet – der også ifølge sin fundats skulle varetage undervisning af studerende ved universitetet. Men det blev ikke til ret meget, og endnu omkring år 1800 kunne man blive læge fra universitetet uden nogen sinde at have set et menneskeligt kadaver.

Under de to professorer Bang, far og søn, der begge desuden beklædte pladsen som overmedikus ved Frederiks Hospital, skete der, især under sønnen Frederik Lundt Bang (1788-1877), visse fremskridt henimod en sammenlægning af den praktiske, kirurgiske og medicinske uddannelse. Bang hældede dog selv hele sit liv til den gamle, såkaldte Hippokratiske retning. Den egentlige modernisering af fakultetet med en sammenlægning af undervisningen i kirurgi og medicin kom først i årene 1838-42. I 1843 indførtes en forberedelseseksamen i naturvidenskaberne, der med tiden kom til at omfatte kemi, botanik, zoologi og fysik. Desuden en første og anden del. Desværre blev den praktisk-kliniske undervisning ikke sat i system, blev ikke tvungen. Det blev sædvane, at medicinske studerende frivilligt indtegnede sig som såkaldte volontører ved et hospital, og Wilhelm Meyer blev først frivillig, så fast volontør ved Almindeligt Hospital i Amaliegade, nær Frederiks Hospital. I 1875 – på foranledning af P. L. Panum – blev hospitalstjensten tvungen i et ordnet samvirke mellem hospitalerne og universitetet.

Trods nyordningen havde fakultetet langtfra det omfang eller den anseelse, det senere fik. Med forskningen var det så som så. I de første ti år efter nyordningen (1843-52) kom der i alt syv doktordisputatser fra det medicinske fakultet (mod ca. 30 om året i 1970'erne). Det årlige antal lægevidenskabelige kandidater lå på ca. 15-25 i årtierne indtil 1850, og først 1889 kom tallet op over 50. Sat i relation til folketallet blev i 1975 5,4 promille af en årgang unge (26 år) færdiguddannede til læger, mens det tilsvarende tal i 1840'erne var en halv til én promille.[10]

Næsten alle læger, der endnu huskes fra 1600, 1700 og 1800-tallet, supplerede deres uddannelse efter eksamen på rejser til udlandet. Det gjaldt også den Carl Emil Fenger (1814-84), der kom til at betyde så meget i Wilhelm Meyers liv, var Collin'ernes læge og kom i deres hjem sammen med Wilhelm. Fenger blev kandidat 1835 og tog året efter på sin store udenlandsrejse.

I Paris mødte han for alvor den ny naturvidenskabelige tendens i medicinsk forskning, den banebrydende patologisk-anatomiske skole,

Carl Emil Fenger.

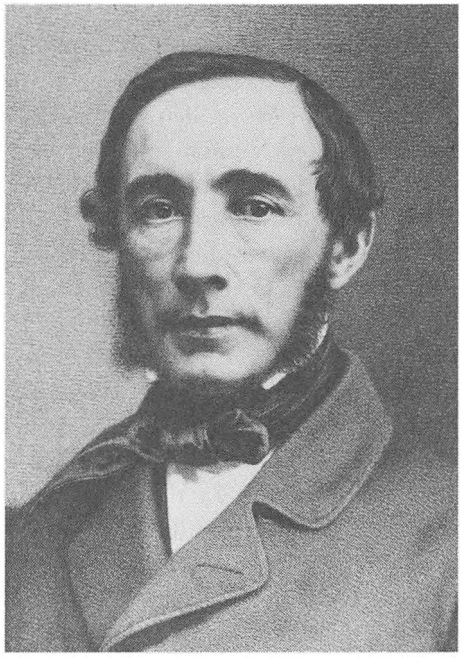

som Fenger, en begavet matematiker, havde særlige anlæg for. Han studerede også medicinsk statistik, et lidt forsømt fag i Danmark. Hjemvendt tog han licentiatgraden med en statistisk afhandling, men helligede sig derefter sin hovedinteresse, kirurgien. Han fik stillinger ved Det kirurgiske Akademi og Frederiks Hospital som kirurg. Han havde imidlertid allerede skrevet så mange afhandlinger – blev dr. med 1842 – at han var selvskreven til en stilling på universitetet, hvor han 1841 blev lektor, 1845 ekstraordinær og 1850 ordinær professor i det ny, banebrydende fag: patologisk anatomi og almindelig patologi. I modsætning til sine mere eller mindre filosofiske forgængere indprentede han studenterne nødvendigheden af den nøjagtigste, mest detaljerede undersøgelse af de syge med benyttelse af alle forhåndenværende hjælpemidler. Den ny, strengt videnskabelige medicin kom til sin ret, og studenterne var begejstrede for den unge universitetslærers intelligente og dog livlige forelæsningsform. Det gjaldt naturligvis også Wilhelm Meyer.

Hvis Wilhelm ikke havde været fakultetets dygtigste student kunne hans forhold til Fenger let være blevet lidt pinligt, for de kendte jo hinanden fra Jonas Collins hjem. Nu kunne Fenger med god samvittighed

interessere sig for Wilhelm, der i 1847 tog den største eksamen, der var opnået siden fakultetets nyordning, laudabilis et quidem egregie, et resultat, der ikke blev opnået i mange år derefter.

»Fenger så i Meyer den store videnskabsmand«,[11] skrev Fengers datter – og Meyers guddatter – i sin biografi om sin far. Fenger var ungdomsven med ledende liberale som C. C. Hall, D. G. Monrad og Orla Lehmann og tidligt interesseret i politik. Han delte dog ikke helt deres anskuelser, var mere liberal end egentlig nationalliberal. Efter lange ophold i Preussen, Østrig, Schweiz, Frankrig og England havde han erhvervet en vis kosmopolitisk indstilling. Han kunne forstå og sympatisere med Wilhelms ideer om helstaten. Ved siden af sin læge- og undervisningsgerning stillede han i 1849 op til Folketinget og valgtes i Københavns 9. kreds. Fenger havde en evne til at skære igennem og komme med utraditionelle løsninger, og han vakte en vis opsigt under valgkampen i 1849 ved at nævne en deling af Slesvig som en mulighed, der var at foretrække for større onder. I Folketinget blev finansielle spørgsmål hans specialitet, og han blev ordfører for Finansudvalget og respekteret for sin knappe, klare og saglige argumentation. I 1852 forlod Fenger – dog kun en tid – politik for at blive overlæge ved Frederiks Hospital.

Fenger blev Wilhelm Meyers ven for livet. Hans politiske karriere mindst lige så beundringsværdig og resultatrig som hans medicinske. Men han gik først for alvor over i politik 1859. Han kom nærmest til at tilhøre de nationalliberales venstrefløj. Men det var ikke så meget som politiker, men som mediciner Fenger – i en vis udstrækning – fik indflydelse på Wilhelms synspunkter. Trods sine udenlandske studier var Fenger 1847 endnu ikke 100% tilhænger af alt det nye. Hans statistiske arbejder syntes at bekræfte hans syn på, at dårlige og uhygiejniske levevilkår fremmede ikke alene almindelige sygdomme, men også epidemier. Således offentliggjorde Fenger i 1853 en sandsynlighedsberegning for levealderen i København, der viste, at denne lå 15 år under den sandsynlige levealder i provinsen. For perioden 1835-39 var den 35 år for mænd, 39 for kvinder, og tendensen var faldende gennemsnitslevealder i København, mens man i provinsen kunne regne med en levealder på ca. 50 år. Dette var før koleraepidemien i København 1853, som senere skal omtales. Læger, uddannet ved Kiels universitet, var langt mere overbevist om nødvendigheden af karantæne, isolering og afspærring ved truende epidemier. Efter deres opfattelse spillede dårlige sociale forhold først ind, hvis sygdommens kim nåede de dårligst stillede. Allerede i 1830 havde man i Holsten afværget en koleraepidemi ved rigoristiske spærreregler.

Som nævnt så Fenger i 1847 i Wilhelm en kommende videnskabelig kraft af første rang i det danske samfund. Han måtte nødvendigvis råde Wilhelm til at søge sin uddannelse suppleret i udlandet. Wilhelm kom også på en omfattende studierejse før han vendte tilbage til København, men først ville han en tur hjem til Glückstadt. Han havde stadig sin stilling ved Almindeligt Hospital, men søgte og fik i vinteren 1847-48 et par måneders orlov, pakkede sine ting og tog damperen til Kiel.

Litteratur

Bech, Sv. Cedergreen: Københavns Historie gennem 800 år, Kbh. Haase, 1967.

Bock, Alma: Min Fader og hans Hjem, trykt som manuskript, Kbh. 1914.

Böök, Fredrik: H. C. Andersen, Kbh. Fremad, 1967.

Ellehøj, Svend (Hovedredaktør): Københavns Universitet 1479-1979, Bind VII, G. E. C. Gad, København 1979.

Hartmann, Jørgen B.: København, Kbh. Branner, 1948.

Kierkegaard, Søren: Dagbøger. Udvalgt og kommenteret af Peter P. Rohde, Thaning og Appel. Bind I-IV, Kbh. 1961-64.

Skovmand, Roar: Folkestyrets Fødsel 1830-1870, Danmarks Historie udgivet af Politiken, bind 11, Kbh. 1964.

Stampe, Rigmor: H. C. Andersen og hans nærmeste omgang, Kbh. Aschehoug, 1918.

Stemann, Helga, F. Meldahl og hans Venner, bind I-VI, Hagerup, København 1926-32.

Noter

1. Om den Collin'ske familie er her som hovedkilde brugt Rigmor Stampes ovennævnte bog.
2. Böök: s. 62-67.
3. Årstal for de af Jonas Collins børn og svigerbørn, der omtales i det følgende:
   Ingeborg (1804-77) gift med Adolph Drewsen (1803-85).
   Edward (1808-86) g.m. Henriette f. Thyberg (1813-94).
   Theodor Collin (1815-1902).
4. Rigmor Stampe (1850-1923) var datter af lensbaron Henrik Stampe (1821-92) i hans ægteskab med Adolph Drewsens datter Jonna Drewsen (1827-78). Edward Collins datter Louise var altså kusine til Rigmor Stampes mor.
5. Rigmor Stampe: s. 20.
6. Søren Kierkegaard: Dagbøger udvalgt og kommenteret af Peter P. Rohde. Citaterne her er alle hentet fra dagbøgerne fra året 1848-49, gengivet som en »fiktiv« artikel af Søren Kierkegaard i »Information« 3. maj 1963.
7. Som i kapitel 1 er det danmarkshistoriske stærkt sammentrængt og især støttet på bind 11 af Politikens danmarkshistorie, nævnt ovenfor.
8. Hartmann, side XIV.

9. Se bind VII i værket om Københavns Universitet 1479-1979 især afsnittene om det lægevidenskabelige fakultet 1479-1879. Citaterne er fra s. 4, 92 og 95.
10. Tallene er fra »Københavns Universitet 1479-1979«, Bind VII s. 503-508.
11. Alma Bock: s. 55.

3. Krig

Efter at være gået fra borde i Kiel kunne Wilhelm glæde sig over at rulle med den dampkraft, H. C. Andersen havde talt så meget om, gennem Holsten lige til Glückstadt. »König Christian VIII Ostseebahn« fra Kiel til Altona var anlagt i årene op til 1844, og året efter blev der åbnet sidelinier fra Elmshorn til Glückstadt og fra Neumünster til Rendsburg.

Togrejsen nærede Wilhelms lyst til at fortsætte ned gennem Europa, se og lære noget nyt, besøge de universiteter, han havde hørt berømmet, og de førende videnskabsmænd, han havde læst artikler af. Han havde med Fenger drøftet en plan for rejsen, som han håbede, han kunne begive sig ud på i løbet af 1848. Han havde sparet lidt op og havde også lidt midler i Glückstadt, arvet fra bedsteforældrene i Eckernförde og Fredericia. Fenger havde givet ham gode tips om hospitaler i Tyskland og Frankrig, hvor han kunne tjene penge takket være sin uddannelse.

Men foreløbig gjaldt det familien. Han fik en klump i halsen, da han fik øje på sin mor og far og sine ældste søskende på perronen på den fine, ny jernbanestation i hans barndoms by. Var det virkelig Carl og Fritz, de to voksne herrer, der var skudt sådan i vejret i de fire og et halvt år, han havde været væk? Og Adolf, 14 år og så fræk som nogen sinde, allerede i gang med at tiltale ham: Hr. professor. Louise, en skønhed i knop. De fire mindste søskende var i skole, men ville være hjemme i Königstrasse om en time. Far var iført sin overlægeuniform. Han havde nu to læger under sig. Og sidst, men ikke mindst – mor!

Wilhelm slog straks over i tysk, for dansk var et fremmedsprog for hans søskende, skønt hans mor søgte at holde det ved lige. Kun da han tog sin mor om halsen og mærkede hendes bevægelse hviskede han hende nogle kærlige ord på dansk. Hans far lykønskede ham til den fine eksamen. Han havde allerede rost Wilhelm til skyerne i sine breve. Han sagde nu igen, at han var stolt af Wilhelm, meget stolt og glad.

Husets to tjenestepiger havde et festmåltid parat, da de kom hjem. Rhinskvin og fire-fem retter, næsten finere end hos Collin'erne, der levede ret spartansk og kun fandt champagnen frem på Jonas' fødselsdag, den 6. januar. Men tonen var mere stilfærdig her hos Meyers. Kun Adolf fremturede med fraser og citater på tysk, dansk, engelsk og latin. Lidt i retning af Collin'erne. De yngste: Pauline, Emil, Lotte og Sofie sad muse-

stille, som de var oplært til, når der kom fine fremmede, kastede stjålne blikke på deres storebror, som de godt huskede. Men hvor var der sket meget, siden han rejste til København.

Der var nok at fortælle, og den nybagte kandidat nød for en gangs skyld at være midtpunktet i et selskab, selv om han som regel fandt sig udmærket til rette i rollen som den, der lyttede til de meget snakkende og dominerende i selskaber. Her var det nu engang ham, der havde mest at fortælle. I begyndelsen.

I løbet af de næste dage fik små og store munden på gled. Havde han fået besøgt Boyes og Irmingers,[1] spurgte mor. Ja, et par gange, svarede Wilhelm, men undskyldte sig med at pastor Boye havde været præst i Helsingør og først fornylig var flyttet ind i præstegården ved Garnisonskirke i København. Og Irmingers, ja, men også de havde været i provinsen eller udlandet. Hans far viste ham de nyeste instrumenter i sit konsultationsværelse. Han begyndte at tale om politik og luftede fremtidsplaner for Wilhelm, måske i Tyskland, hvor alt var længere fremme end i København. Wilhelm tilkendegav stille, men bestemt, at han følte sig dansk og at hans fremtid lå i København. De drøftede hans rejseplaner.

Søndag – et par dage efter ankomsten – insisterede Wilhelm på at gå tur på volden alene med de yngste for at have dem lidt i fred og lære dem at kende. Pauline, en lille mus, var glad, men stille. Hun fortalte, genert og hviskende, at hun var fast besluttet på engang at besøge Wilhelm i København. Wilhelm sagde, at det glædede han sig til, der var meget spændende i København. Teatre og koncerter og Tivoli. Men hun skulle lige være nogle år ældre. Emil, Lotte og Sofie snakkede i et væk og løb omkring, så Wilhelm måtte kalde dem til orden.

Julen kom, og Wilhelm havde smågaver til alle. Ellers havde han ikke brugt mange penge. Han regnede i stilhed ud, at han nok måtte være tilbage på Almindeligt Hospital om en god måneds tid, og så forhåbentlig i løbet af sommeren tage ud i verden.

Idyllen varede julen over. Midt i januar følte Wilhelm sig pludselig syg. Han stillede selv diagnosen: skarlagensfeber. Du gode gud! Han betroede sig til sin far, der så alvorlig ud. Skarlagensfeber var smitsom og farlig for børn. Man kendte faktisk ikke andet middel end at lade sygdommen rase ud. Et værelse blev ryddet, Wilhelm lagt i seng og isoleret, kun opvartet af en af tjenestepigerne, der undgik kontakt med børnene en tid. Sådan gik en måned, og Wilhelm måtte afkræftet skrive til København og forklare årsagen til at han måtte bede om forlænget orlov, syge-

orlov. Først i marts var det lidt bedre. Og ingen i familien var blevet smittet.

Wilhelm begyndte igen at læse aviser. Nyhederne i Glückstadter Fortuna var foruroligende. Christian VIII var død 20. januar 1848 og det 17. regiment i Glückstadt havde holdt en sørgeparade. Det så nu ud til, at de nationalliberale i København – ifølge avisen – nærmest truede den ny konge, Frederik VII, med oprør, hvis han ikke gav en ny fri forfatning, der indbefattede Slesvig. Heinrich, Wilhelms far, rasede, mod kongen, mod københavnerne.

Krav om national samling, fri debat i pressen og udvidet valgret ulmede i 1840'erne i hele Vesteuropa, og blussede op ved nyheden om februarrevolutionen i Frankrig. Den brede befolkning var overalt med i demonstrationer og optøjer, men som hovedregel var der ikke tale om en arbejder- eller bondebevægelse fra neden. Den oplyste middelstand formulerede og stod bag kravene om øjeblikkelige politiske reformer. Nu skulle det være. Inspireret af udviklingen i de tyske stater sendte de stænderdeputerede fra Slesvig og Holsten efter et bevæget møde i Kiel en deputation til København med krav om en fælles slesvigholstensk forfatning og Slesvigs optagelse i Det tyske Forbund. Deputationen afsejlede fra Kiel d. 21. marts.

I København havde de nationalliberale nølet nogen tid efter kongeskiftet.[2] Nu i marts skabte Orla Lehmann i løbet af et par uger på en række møder en stærk folkestemning for ejderpolitikken, Slesvigs forening med kongeriget under en fri forfatning. Selv den besindige københavnske borgerrepræsentation – tilmed den kongevalgte del af bystyret, magistraten – fik han med sig i spidsen for et folketog til Christiansborg. Også d. 21. marts. En deputation fik foretræde for Frederik VII, der meddelte, at han allerede havde afskediget de gamle ministre.

Da slesvigholstenerne ankom næste dag og fremsatte deres krav, ledsaget af et ultimatum med en snæver tidsfrist, blev det tvingende nødvendigt at danne en regering, der kunne tage stilling til deres krav. I forvirring og hast og med mange af sine hidtidige rådgiveres indblanding valgte kongen en halvt konservativ, halvt liberal regering, hvori Orla Lehmann blev minister uden portefølje. Denne regering sagde nej til de slesvigholstenske krav, og deputationen vendte tilbage til Kiel. Helstaten var opløst.

I Kiel enedes man straks om at danne en provisorisk slesvigholstensk regering under den liberale Wilhelm Beseler (1806-84) og prinsen af Nør,

der to år forinden havde afgivet sin post som dansk general for hertugdømmerne. Prinsen fandt sin danske generalsuniform frem, iførte sig den og tog om morgenen den 24. marts med toget fra Kiel til Rendsburg fulgt af en skare frikorpsfolk, studenter og bønder. Foran fæstningen forlangte han og fik lov til at tale til den samlede garnison. Han forklarede, at pøbelen i København havde tvunget kongen til at tage ministre, der ville skille Slesvig og Holsten. De soldater, der ikke ville forsvare hertugdømmernes rettigheder, bad han træde ud af rækkerne og drage mod nord. Ingen af de menige soldater rørte sig. Hermed var Rendsburg, den største danske militære stilling i hertugdømmerne, i oprørernes magt.

I Glückstadt kommanderedes det 17. regiment af oberst August Lobedanz,[3] hans næstkommanderende var major Detlev Bündiger. Der var tre kaptajner, seks premierløjtnanter, tre sekondløjtnanter, en auditør, en overlæge – Heinrich Meyer – og to underlæger. Lobedanz havde ikke fået nogen forholdsordre fra den affældige og svage kommanderende general Gotthard Lützow i Rendsburg, og da slesvigholstenernes leder i Glückstadt, postmester, oberstløjtnant i reserven D. Fabricius d. 24. marts om morgenen vendte tilbage fra møder i Neumünster, samlede Lobedanz soldaterne og lod Fabricius tale til dem. »Das war bestimmt ein grosser Fehler«, skriver den tyske historiker, der har berettet om Glückstadts krigshistorie.[4] Efter Fabricius' tale tog Lobedanz ordet og erklærede: »Jeg kender ingen anden regering end den hans majestæt kongen har valgt«.

Ingen i Glückstadt vidste at Rendsburg allerede var overgivet, og Lobedanz sendte derfor sin næstkommanderende, Bündiger, til Rendsburg med toget for at indhente forholdsordre. De menige fik ordre til at vente i eksercerhuset. De fleste var gamle i tjenesten, idet man netop stod for at indkalde rekrutter. De var vel eksercerede og nogle af dem må haft vage ideer om at kongen var hærens herre, for flere råbte i kor: Kongen leve. En underofficer sprang op og ville støde den oprørske postmester Fabricius ned, men blev stoppet af officererne. Kl. 22 vendte Bündiger tilbage, skildrede prinsen af Nørs magtovertagelse og Rendsburgs overgivelse, og oplæste et brev, hvori prinsen forsikrede, at han handlede i kongens navn. Bündiger ville selv slutte sig til prinsen, men tilføjede, at de officerer, der ikke ville være med, frit kunne rejse til København mod at skrive under på en erklæring om, at de ikke ville kæmpe mod Slesvig og Holsten.

Lobedanz nægtede at underkaste sig den provisoriske regering og det

samme gjorde tolv af de andre officerer, der skrev under, men ikke følte at erklæringen var bindende, rejste til Hamburg og derfra til København. Bündiger og fire officerer blev tilbage og kommanderede uden at spørge de menige regimentet til straks at samle udrustning og begive sig med toget til Rendsburg under deres ledelse. Blandt de oprørske officerer var Heinrich Meyer og en kaptajn Karl Knobbe, der i øvrigt faldt i krigens første slag ved Bov. Den 25. marts var således hele den danske garnison i Glückstadt – på nær nogle officerer – tilsluttet den oprørske del af den danske hær i Rendsburg. Det havde ikke manglet på advarsler mod en sådan kupagtig udvikling i hertugdømmerne. Stabschefen ved 3. generalkommando i Slesvig, oberst Rømeling havde et år forinden i en indberetning foreslået at lade de holstenske tropper, der, som tidligere nævnt, bestod udelukkende af holstenere, udveksle med menige fra kongeriget. Men intet var sket, skønt udviklingen i hertugdømmerne var en klar trussel.

54 år gammel og med 33 års anciennitet i den danske hær havde overlæge Heinrich Meyer opgivet sin sikre stilling, mistet sin faste løn og udsat sig for en anklage for landsforræderi. Samtidig var han med dags varsel ude af stand til at passe sin private praksis i Glückstadt.

Chokerede, flove over Heinrichs forræderi og bekymrede for familiens udkomme og videre skæbne sad Wilhelm og hans mor tilbage. Et par af de bortdragende danske officerer havde venligst trykket dem i hånden, fordi de kendte deres danske sindelag, og mumlet et par trøstende ord om, at man nok snart sås igen. Det hele var så utroligt, at det snart måtte drive over. Men situationen blev ikke afklaret. Krigen varede tre år. Det tog nogen tid før alvoren helt gik op for alle. For Wilhelm var det naturligt at tage sig af de patienter, der mødte op i faderens konsultation den følgende tid. Både af hensyn til patienterne, men også fordi hans mor nu stod med otte uforsørgede børn.

Wilhelm erkendte hurtigt, at med Danmark og Holsten i krig måtte han udsætte sin studierejse. Han havde ikke familie eller forpligtelser i København, han var 23 år og ugift. Hele hans egen familie var bundet til Holsten. Rejste han, ville hans fars praksis dø hen, moderen og hans otte søskende stå uden indtægter. Tilmed blev moderen som dansksindet udsat for chikane af forskellige art, især efter at de få dansksindede embedsmænd havde fulgt officerernes eksempel og var rejst med deres familier. Det må have foresvævet ham, hvor meget han satte på spil ved at blive i Holsten, men kunne han handle mod sin samvittighed, der bød

ham blive og hjælpe familien i en trængselsperiode? Nej, han ville ikke kunne leve med det bagefter. Han blev, handlede som han inderst inde følte var hans pligt.

Måske indgik det i hans overvejelser, at han, der trods alt havde været en student fra en fjern provins, var blevet overvældende godt modtaget i København, havde forbindelse, som få andre kunne opvise, og venner, han – som det viste sig – med rette, kunne stole på. Og det tog næsten fire måneder, før han – naturligvis – efter en brevveksling blev afskediget fra sin stilling på Almindeligt Hospital. Hvad han næppe havde forudsætninger for at forstå, var at tyskerhadet i 1848 holdt sit indtog i Danmark for at blive. Hele den nationale bølge i første halvdel af århundredet havde delvis sin oprindelse i krigen mod England. Var ikke f.eks. de to førende nationale komponister Kuhlau og Weyse – Kuhlau fra Tyskland og Weyse fra Holsten – populære og elskede over al måde, deres sange på alles læber?

Med enhver velvilje mod tyskerne forsvandt som dug for solen, da Det tyske forbund og Preussen allerede i løbet af april sendte hjælpestyrker til hertugdømmerne efter anmodning af hertugen af Augustenborg. Tyskerhadet greb høj og lav i Danmark. Fabers »Dengang jeg drog afsted« blev sunget på gaderne i København og i det Heiberg'ske hjem, fortæller fru Heiberg i sine erindringer. Hun sang den »til den sildigste nat, indtil jeg ikke kunne få en tone frem mere«. Hun så nogle børn lege en dag, en af dem lå på græsset som død. Da hun forskrækket spurgte, om den lille dreng var syg, trådte en af dem hen foran hende, indtog militærisk holdning og sagde: »Jo, han er død, vi har slået ham ihjel, for han er slesvigholstener«. Håndværkssvendene i København jagtede deres tyske kolleger i en grad, der fik Goldschmidt til at skrive i sit tidsskrift »Syd og Nord«: »Er her en regering? Hobe af håndværkere trænger ind i værkstederne og tvinger mestrene til at udjage deres tyske arbejdere. Er her en presse? Intet blad omtaler sligt, men kendsgerningerne sniger sig fra mand til mand og vækker angst...«.[5]

Tyskerhadet ramte også Wilhelm Meyer, da han efter krigen var tilbage i København. Han måtte forsvare sig, og vi har fra »Fædrelandet«[6] hans egen skildring af, hvad der skete ham i Holsten under krigen. Han indleder med at fortælle – meget kort – hvad allerede er skildret og fortsætter:

> »Således overraskede den 24. marts mig, inden sygdommen endnu var fuldkommen ophørt. På denne tid var min far fraværende, min familie trængte til mig som støtte, og da min pligt som undersåt intet

led ved, at jeg blev i Glückstadt og overtog min fars praksis, tog jeg ikke i betænkning at blive. Nogle måneder senere udkom der i Holsten en værnepligtslov, der intet kunne forandre i mine forhold, da jeg som født og ansat i Danmark ifølge den ikke kunne blive udskrevet som værnepligtig. Men ikke desto mindre blev jeg udskrevet som soldat. Pøbelen i Glückstadt tvang med vold den i august s.a. afholdte militærsession, til hvilken jeg ikke engang havde modtaget nogen tilsigelse, til at udskrive mig. Jeg fik først efterretning herom efter at jeg var indrulleret.

Der var for mig nu kun to veje at vælge imellem. Den ene var, øjeblikkelig at forlade landet som desertør. Dette ville på ingen måde have været vanskeligt og ikke forbundet med ulempe for min person, men jeg ville da have måttet efterlade min familie midt iblandt den samme tøjlesløse pøbel, der havde bevirket min indrullering. Jeg kunne ikke vælge denne vej og tror, at dette vil være indlysende for enhver, der har kendt noget til forholdene på den tid. Den anden var mundtlig og skriftligt at protestere imod den anvendte fremgangsmåde, at søge at blive fri for den mig påtvungne forpligtelse, idet jeg støttede mig på, at det var mig umuligt at tjene imod Danmark. Herved ville jeg tillige have udsigt til senere i ro at kunne forlade landet. Jeg henvendte mig først til den provisoriske regering med min protest imod at tjene mod mit fædreland, og rejste derpå til Rendsborg for personlig at gentage denne for et af regeringens medlemmer.

Ved disse og senere fortsatte anstrengelser opnåede jeg sikkerhed for, at jeg aldrig kunne komme til at tjene som soldat imod Danmark og at jeg heller ikke skulle blive sendt i felten som læge. Da jeg havde opnået dette og da jeg, som sagt, ikke kunne komme bort, var det, og det er endnu min overbevisning, at efter de skridt, jeg havde gjort, kunne min færd aldrig betragtes som en oprørers, når jeg som læge behandlede de syge på hospitalerne, men at den tværtimod tydeligt viste, om mit sindelag var for oprøret eller ikke, og jeg kan forsikre, at man i Holsten ingenlunde har taget fejl heraf. Jeg var altså under krigen ansat som læge ved lasaretterne og havde i det sidste år tillige opsyn med de danske fanger i Glückstadt. Jeg må tilføje, at jeg det første år tjente uden betaling, at jeg derpå for at substitere måtte tage imod en sådan, men at jeg stedse beholdt den laveste rang en eksamineret militærlæge kunne indtage«.

Måtte Wilhelm døje upopularitet i København og Holsten blev han til

gengæld som aldrig før elsket og set op til af hele sin familie, Heinrich inkluderet, og det gjaldt resten af livet. De yngste forgudede ham – han blev som en far, man kunne tale med om alt, ikke netop den tids norm. Særlig nær stod han de to ældste brødre, Carl og Fritz.

En skildring af krigens videre gang er overflødig her. Efter våbenhviler og forhandlinger trak Preussen sin støtte tilbage og oprørerne stod alene, da et afgørende slag blev udkæmpet ved Isted i slutningen af juli 1850. På den tid var Wilhelm læge ved lasarettet i Rendsburg og fik breve fra sin familie. Nogle af disse breve er bevaret og kaster lys over en tragedie, som er forskelligt omtalt de hidtidige trykte kilder og oplysninger. I Helga Stemanns foran omtalte bog anføres det, at Wilhelm var tvunget til at blive i Glückstadt 1848 »for at støtte sin mor, der var i en nedbrudt sindstilstand, der grænsede til sindssyge ved to voksne sønners død ved et ulykkestilfælde umiddelbart forinden ...«.[7]

En artikel i »Glückstadter Fortuna« (8. dec. 1894) giver en anden version, idet Fritz skulle have mistet livet ved egen uforsigtighed ved et jagtulykke 1848, mens Carl døde da krudtmagsinet i Rendsburg sprang i luften 1850. En tredie version – fra 1930 – stammer fra en efterkommer af Wilhelms søster Louise, der som nævnt blev gift v. Tiedemann.[8] Ifølge denne døde Fritz og Carl samtidig ved en ikke nærmere beskrevet eksplosion.

Brevene viser, at Carl arbejdede sammen med Wilhelm på lazarettet i Rendsburg i forsommeren 1850, og at de fik breve sammen fra hjemmet i Glückstadt. Men Fritz var ikke død, for efter at være kommet tilbage til Glückstadt sendte Carl følgende brev til Wilhelm, dateret den 22. juli 1850:

> »Kære gode Wilhelm
> Fritz har det godt og far med, alle er glade. Jeg kan tænke mig, du keder dig deroppe, stakkels broder. Her går alt på den sædvanlige måde, jeg går slet ikke ud, kun om morgenen og aftenen til jernbanen for at vente på »pulver ss«, og sidder enten hos Fritz eller far i laboratoriet. Skønt dette liv er ensformigt, så længes jeg ikke efter andet og er altid i godt humør... Tante Charlottes fødselsdag var det meget varmt hernede, men køligt i haven. Hold dig munter.
> Din Carl«.

På dette tidspunkt var altså både Fritz og Carl i live og efter alt at dømme i Glückstadt. Hentydningen til tantens fødselsdag tyder på det.

Om selve ulykken foreligger der intet udover et forvirret brev fra Heinrich, der bekræfter, at Fritz ikke har det godt og får morfin. I et brev

dateret 29. juli adresseret til »Assistentartz Wilhelm Meyer, 3. Ersatz-Bataillon, Lazarett, Rendsburg« skriver Pauline:

> »Gud ske lov, han har forløst vor bror Fritz. Han sov ind uden at være kommet til bevidsthed. Far synes temmelig fattet og er begyndt sit sædvanlige arbejde. Mor beder mig sige, at hun bekymrer sig temmelig meget for dig og at du må være rolig og fattet. Du er nu vores eneste voksne bror«.

I et andet – formentlig lidt senere brev – skriver Adolf bl.a.

> »Den kære, kære Carl, ham kan ingen erstatte. Men det skulle så være ... kunne du blot være lidt hos os, så kunne jeg trøste dig, men bedre var det vel i det mindste om vi nu forlod dette ulykkelige sted ...«

Alle breve til Wilhelm fra hans far og søskende er på tysk, også dem, der bringes i følgende kapitler. Hans mor skriver dog på dansk. Der er flere fra 1850, men kun det første af de her anførte breve antyder, hvordan ulykken kan være sket. Måske – og kun måske – under tilvirkning af ammunition eller lignende til den hårdt trængte oprørerhær. Dette ville i hvert fald forklare, at nyheder om ulykken ikke er bragt i de lokale aviser, hvor Stadtarchiv i Glückstadt forgæves har søgt, men kun fundet artiklen fra 1894. Det kan også være grunden til at Wilhelm aldrig har talt om sine to elskede brødres død i andet end vage vendinger til sine børn og kone, der af Helga Stemann anføres som kilder til hendes version af begivenhederne.

Disse uger på Lasarettet i Rendsburg må have været et helvede for Wilhelm, noget han ikke gerne dvælede ved senere hen i livet. I slaget ved Isted måtte slesvigholstenerne i løbet af den 25.-26. juli trække sig tilbage og lade danskerne rykke frem og besætte Dannevirke med store tab på begge sider i dette det største slag i Danmarkshistorien indtil da. Omgivet af blodige, hjælpeløse og døende soldater, arbejdende i døgndrift på lasarettet i Rendsburg har Wilhelm modtaget budskabet om sine to brødres død. Den bekymring for Wilhelms følelser, der udtrykkes i brevene, var berettiget nok. Var hele hans indsats på den »forkerte« side i krigen for at hjælpe og beskytte sin familie ikke reduceret ad absurdum ved denne hans to brødres meningsløse død her i krigens slutning?

I løbet af nogle uger lykkedes det Wilhelm at blive forflyttet til Glückstadt, hvor han som nævnt behandlede danske fanger indtil slesvigholstenerne ved årsskiftet blev afvæbnet af østrigske besættelsestropper. Oprøret var knust, ikke mindst på grund af russiske trusler mod Prøjsen. Som bekendt fik Danmark sin grundlov 5. juni 1849, hvor C. E. Fenger en tid

kom ind til Folketinget. Grundloven kom ikke til at gælde for Slesvig, Holsten og Lauenburg. Også på grund af pres udefra. Intet var ændret i Danmarks forhold til hertugdømmerne. Og Preussen og Østrig garanterede med trusler om krig, at Slesvig ikke pånyt måtte forsøges indlemmet i Danmark ved en forfatningsændring.

Om Wilhelms studierejse efter krigen foreligger meget lidt. Nogle forelæsningsnoter fra rejsens første del – på Medicinsk-historisk Museum i København – er næsten ulæselige. I officielle vendinger har han selv skildret rejsen i en ansøgning han senere indsendte til direktionen for Frederiks Hospital i København, her lidt ændret:[9]

– Umiddelbart efter krigen, i foråret 1851, begav jeg mig på en videnskabelig rejse i udlandet, for at udvide mine medicinske kundskaber. Efter et kort ophold i Berlin rejste jeg til Wien, hvor jeg under Carl von Rokitansky [1804-78] studerede patologisk anatomi og øvede mig i mikroskopi såvel som i hudsygdommes diagnose hos Ferdinand v. Hebra [1816-80].

Jeg opholdt mig derpå i Prag i 10 måneder for at arbejde med den kemiske analyse og for at uddanne mig i fødselsvidenskaben og psychiatrien. Mikroskopi, stetoskopiens, den almindelige medicinske diagnostik og den patologiske anatomis studium udfyldte min tid. Hospitalets indretning og overlægernes venlighed gav mig rig lejlighed til mere selvstændigt at undersøge patienter, end jeg havde kunnet gøre i Wien.

Efter en rejse, på hvilken jeg havde besøgt og gjort mig bekendt med Tysklands mest betydelige sundhedsbrønde, begav jeg mig til Würtzburg for under Rudolph Virchow [1821-1902] at dyrke den patologiske anatomi og mikroskopi og desuden den analytiske, fysiologiske og patologiske kemi. Jeg opholdt mig derpå en kort tid i Bonn og gik derfra i efteråret 1852 til Paris, hvor jeg tilbragte vinteren med at gøre mig bekendt med den franske medicin i almindelighed. Af teoretiske studier var det især fysiologien, som beskæftigede mig under Claude Bernards [1813-78] vejledning.

I begyndelsen af foråret rejste jeg til Montpellier, hvor jeg udelukkende lagde mig efter praktisk medicin, og tog endnu samme forår [1853] til England. I London tilbragte jeg omtrent tre måneder, som jeg anvendte til praktiske studier: diagnostik, sygebehandling og hospitalernes indretning. På en rejse gennem landet havde jeg lejlighed til ved en anbefaling fra General Board of Health nogenlunde at lære vandforsynings- og kloakeringsmetoden i engelske byer. I Edin-

burgh endelig var det min opgave under James Simpson [1811-70] at studere fruentimmer-sygdomme [gynækologi]. Jeg havde fuldendt min videnskabelige rejse eftersommeren 1853 og vendte samme efterår tilbage til København.

Wilhelm Meyer traf på denne rejse mange, der skulle blive hans venner for livet, men det gjaldt måske mest familien Ratcliffe Cousins i London, som senere skal blive nærmere omtalt.

Litteratur

Bech, Sv. Cedergreen: Københavns historie gennem 800 år, Haase, Kbh. 1967.

Holst, Fr. og Larsen, A: Felttogene i vore første frihedsår, Kbh. Ernst Bojesen, 1888.

Rodé, F. R.: Kriegsgesichte der Festung Glückstadts und der Niederelbe, Bind I-II, Glückstadt 1940.

Skovmand, Roar: Folkestyrets Fødsel 1830-70, bind 11 af Politikens Danmarkshistorie, Kbh. 1962-66.

Stemann, Helga: F. Meldahl og hans venner, bind I, Kbh. Hagerup 1926-32.

Noter

1. Pastor C. J. Boye (1791-1853), også kendt som dramatiker og salmedigter, var gift med en datter af Jonas Collins hustru (f. Hornemann) i hendes første ægteskab med M. G. Birckner (1756-98) også præst og forfatter. Ægteparret Boye tilhørte kredsen omkring familien Collin, men Boye var præst ved Sct. Olai i Helsingør til 1847. Familien Irminger er nærmere omtalt i kapitel 5.
2. Nærmere om det historiske i almindelighed se Roar Skovmand: s. 221-302. Her omtales dog ikke begivenhederne i Glückstadt.
3. Begivenhederne i Glückstadt i marts 1848 og senere er skildret efter Rodes ovennævnte værk bind II side 210-227 sammenholdt med Holst og Larsens danske skildring s. 44 ff.
4. Rode, bind II s. 221.
5. Cedergreen Bech, s. 465.
6. Fædrelandet 13. januar 1855.
7. Helga Stemann, bind I, s. 166.
8. Se kapitel 1, note 2.
9. Hele ansøgningen er gengivet i en artikel af Ernst Schmiegelow i Hospitalstidende 1919, 62. årg, s. 401-402. Den er her sammenholdt med Vilhelm Møller-Christensens skildring af Wilhelm Meyers studierejse i Medicinsk Forum 1969, 22. årg. s. 139. En del af de mange lægenavne, Meyer nævner, er i dag af mindre betydning. Meyers beretning er derfor lidt forkortet og suppleret med fulde navne og årstal for de mere betydende udenlandske lægers vedkommende.

   Af de videnskabsmænd, Meyer traf personlig, fik især Claude Bernard stor betydning for moderne eksperimental fysiologi og blev bl.a. kendt for påvisningen af leverens betydning for kulhydratstofskiftet og af sammenhængen mellem

sukker i blod og urin. Som filosof understregede han hypotesens og eksperimentets betydning og filosofiens indvirkning på fagvidenskaberne. Rudolf Virchow var pioner inden for patologisk anatomi og fik som senere omtalt betydning for forskningen på mange områder.

4. Modgang

Da Wilhelm Meyer vendte tilbage til København efter sin lange og grundige studierejse ladet med viden om det nyeste inden for sin videnskab og med solide erfaringer fra nogle af de vigtigste behandlingscentre i de videnskabeligt førende lande, var han nok fuldt på højde med, hvad man dengang ville kunne kræve af en 29-årig mediciner for at kunne spå ham en sikker karriere inden for hospitalsvæsen, forskning og undervisning. Hertil kom så, at han, siden han forlod København som en lidt feteret ugdreng, både havde udvidet sin horisont, var blevet lidt af en kosmopolit, og samtidig havde fået en selvtillid, der kun erhverves af den, der – inden for rimelige grænser – ikke går på akkord med, hvad han har fundet rigtigt.

Men Meyers viden var selvfølgelig begrænset til, hvad man inden for lægevidenskaben var nået til i 1853. Et fælles træk for læger af hans generation var det, at de, når de nåede slutningen af deres praktiske lægegerning ca. 40 år senere, måtte lide den tort – eller have den tilfredsstillelse – at læse i oversigts- og leksikonartikler, at de opdagelser, der var gjort i årene siden 1860 overskyggede alt, hvad lægekunsten havde opsamlet af viden i de foregående tre årtusinder.

Måske satte man i 1890'erne sagen lidt for meget på spidsen, begejstret som man over alt det nye. Men det er en kendsgerning, at siden Hippokrates i oldtiden og op i 1800-tallet, havde man antaget, at liv under visse omstændigheder opstod spontant. Det gjaldt f.eks. larver i råddent kød og myg o.l. i sumpe. Flere og flere læger hældede dog til den teori, at nogle sygdomme og infektioner måtte skyldes, at skadelige kim trængte ind i organismerne udefra. Men først 1860 beviste Louis Pasteur (1822-95) i Frankrig overbevisende, at gæring og forrådnelse skyldtes spaltninger, fremkaldt af udefra kommende mikroorganismer. Denne opdagelse førte den engelske kirurg Joseph Lister (1817-1912) til den slutning, at forudsætningen for behandlingen af sår, især operationssår, var en omhyggelig desinfektion. I 1883 fandt Robert Koch (1843-1919) kolerabacillen og senere tuberkelbacillen, idet han fandt frem til en metode – bl.a. ved at farve dem – til at rendyrke og studere bakterier i en næringssubstans. Et af de største navne, Meyer traf på sin rejse, var Rudolf Virchow, der 1858 grundlagde »cellular-patologien«: de småbitte enheder i orga-

nismen dannede »en sum af vitale enheder, hvoraf hver eneste helt bærer livets fulde karakter i sig«.

Men man havde nok ikke fundet frem til disse bakterier og celler, hvis man ikke i forvejen havde haft en teori om, hvad man skulle lede efter. Mange af disse teorier var i 1850'erne slået igennem i Tyskland, og desværre blev de derfor herhjemme hilst med uvilje og mistro, som også fulgte de forskere, der var oplært i tysk skole, som P. L. Panum (omtalt senere), student fra Flensborg og en tid professor ved Kiels universitet og f.eks. kemikeren Julius Thomsen (1826-1909), der var sydslesviger. Det lovede selvfølgelig ikke godt for Wilhelm Meyer, at man sammenblandede politik og videnskab.

Kampen mod koleraen i København i sommeren 1853 – som Meyer ikke oplevede, fordi han var i England til september og derefter på grund af en mindre epidemi i Glückstadt et par måneder – delte lægerne i København i to lejre, der hver for sig støttede sig til ubeviste teorier. De ledende læger i kampen mod sygdommen var Emil Hornemann (1810-90) og C. E. Fenger, der begge var »miasmatikere«, holdt på, at sygdommens kim nok lå i luften, men fortrinsvis blev næret af snavs og dårlig hygiejne. Deres modstandere mente, at sygdommen var smitsom, kontagiøs. De gik ind for afspærringer og isolation af de syge. Skønt Panum i 1850 havde hindret en begyndende dansk kolera-epidemi i at brede sig ved effektive afspærringer og afsondring af de syge, havde det ikke gjort nok indtryk på de ledende læger i København. Byen blev ikke spærret, de syge ikke isoleret.[1]

Men der blev dannet en »Lægeforening mod Choleras Udbredelse«, som samlede de teoretiserende og diskuterende læger om praktiske foranstaltninger af social art. En udflytning af de fattige beboere i de overbefolkede uhumske kvarterer til nogle lejre i byens udkant blev begyndelsen til tanken om de senere byggede Lægeforeningens Boliger »Brumleby« på Østerbro. Lægerne blev grebet af en voksende social bevidsthed.

Kommunehospitalet blev bygget 1863 som Danmarks nyeste og bedst indrettede hospital. Men endnu i 1860'erne var antiseptikken ikke indført, og ethvert operativt indgreb var et uhyggeligt lykkespil, fordi tilfældige infektioner kunne vælte alle forhåbninger om et godt resultat af en veludført operation: »Man kendte ikke til kogning af instrumenter; de vaskedes i almindeligt vand og aftørredes i mere eller mindre rene håndklæder. Svampe og havregrødsposer fik en højst primitiv renselse ved udskylning i varmt vand og gik fra patient til patient. Vi vaskede vore hænder efter forbindingen, skønt ikke altid, men kun undtagelsesvis før

samme, og håndvasken var ikke anderledes end almindelige medborgeres«.[2]

For både lægerne og befolkningen understregede koleraepidemien behovet for mere forskning og en større sundhedssektor. Læger med så udpræget videnskabelige evner som Meyer hang ikke på træerne i 1850'ernes Danmark. Meyer vidste det og mange af hans kolleger var klar over det, også Fenger. Det var derfor med et ikke ringe håb, Meyer i begyndelsen af 1854 indsendte en ansøgning om pladsen som reservemedikus på Frederiks Hospitals medicinske afdeling B, hvis overlæge var Fenger. Der var kun én anden ansøger, cand.med. Emun Silfverberg (1824-1910), kandidat fra 1847, samme år som Meyer.

Wilhelm Meyers ansøgning til hospitalets direktion (6. februar 1854) er den længste af de to ansøgninger. Dels fordi han – i modsætning til Silfverberg – kunne skildre en lang og grundig studierejse, og hvad han der havde lært, dels fordi han fandt det nødvendigt kort at omtale grundene til at han under krigen var blevet i Holsten for ved at overtage sin fraværende fars praksis at skaffe sin mor og hendes otte uforsørgede børn en helt nødvendig indtægtskilde, sine protester og resultaterne deraf. De udenlandske navne og uddannelsessteder, han nævner fra sin rejse, må have gjort indtryk og berettiget Meyer til den konklusion, at »jeg har således søgt... at uddanne mig så meget som muligt i den egentlige medicin og dennes hjælpevidenskaber i den hensigt ved selvstændige arbejder i fremtiden om muligt at kunne gavne videnskaben«, og at han også ved tidligere hospitalstjeneste hersteds og ved »alvorligt studium af sygebehandlingen på store udenlandske hospitaler« har fået lejlighed til at erhverve sig gode praktiske kundskaber.

Silfverberg kan i sin ansøgning henvise til en pæn medicinsk eksamen (laudabilis, men uden Meyers udmærkelse) og til uafbrudt tjeneste i Danmark, (1848-49) i flåden, to år som fast kandidat på Frederiks Hospital, et år på Den kgl. Fødselsstiftelse og til en indsats under koleraepidemien. Ingen studier i udlandet.

Efter at have modtaget disse to ansøgninger bad hospitalets direktion de to overlæger, professorerne Stein og Fenger om at afgive erklæring. Ifølge Ernst Schmiegelows undersøgelser i hospitalets arkiv – aftrykt i en tidligere nævnt artikel i Hospitalstidende[3] – er erklæringen konciperet af Fenger. Det fremhæves heri, at »såfremt man... vil tage fortrinligt hensyn til ansøgerens talent og videnskabelige dygtighed og til det udbytte som hans ansættelse ved hospitalet kan ventes at give såvel med hensyn til det medicinske studium hertillands i almindelighed som især med

hensyn til omsorgen for de syges grundige undersøgelser og undervisningens højere sving på selve hospitalet, da antager vi at hr. Meyer... har kvalificeret sig således i den betegnede retning, at han må komme i fortrinlig betragtning«.

»Veludført kandidattjeneste er en meget god anbefaling for reservelægeposterne, men ikke en nødvendig betingelse... da hospitalet ikke bør afskære sig fra lejligheden til at drage udmærkede kræfter til sig«. I erklæringen hævdes det, at det næppe kan betegnes som en regel, at reservelægestillingerne besættes med tidligere kandidater, men dog en praksis, fulgt siden 1842. Vil man følge denne praksis, må man ansætte Silfverberg. »Hertil kommer, at der for tiden synes at herske en temmelig stærk opinion mellem de studerende mod hr. Meyers ansættelse, og det kunne vel være muligt, at denne vil gøre ham hans stilling som reservelæge ubehagelig og skade hans virksomhed«. Erklæringen måtte derfor anbefale Silfverberg, som fik stillingen.

Som erklæringen er affattet, taler i hvert fald to trediedele af den næsten udelukkende for, at stillingen besættes med Meyer. Først til sidst kommer bemærkningen om, hvad der hidtil har været praksis og studenternes syn på Meyer. Meget tyder på, at et har været udslaggivende, at en del af lægekandidaterne[4] på hospitalet inden erklæringens aflevering til direktionen d. 18. februar, havde indgivet en energisk protest mod ansættelsen af Meyer. Kandidaterne kunne henvise til protester fra studenter, de kendte, og til spidse notitser i pressen, især »Dagbladet« og »Fædrelandet«.

Reservelægeposten på en klinisk universitetsafdeling var et springbræt både til en hospitalskarriere og til en universitetsstilling. Afgørelsen var en enorm skuffelse for Meyer og også for hans venner. Et brev fra Rudolph Bergh, der var på besøg i Sverige på den tid, viser det: »Kære W. Herude hørte jeg, at der allerede havde været angreb i Fædrelandet og Dagbladet. Take it cooly. Jeg havde med inderlig længsel imødeset et par linier fra dig. Jeg kan nu kun udlægge din tavshed på en sørgelig måde. Hele sagen må jo være afgjort. På søndag er jeg i byen. Din Rudolph B«.

Debat om tvivlsomme stillingsbesættelser i det offentlige kendes også i dag såvel som demonstrationer og tilkendegivelser bag kulisserne til fordel for den ene eller anden ansøger. I visse tilfælde taler man om »Berufsverbot« hvis en ansøgers formodede politiske holdning spiller ind med negativt resultat. Men det gælder – formentlig – sjældent lægestillinger. Enhver vil nu engang helst behandles af den dygtigst mulige læge.

Fenger f.eks. havde også politiske modstandere, i høj grad endda, men han havde nu engang for længst foden indenfor i det etablerede hieraki. For den virkelig kvalificerede er dette første skridt det vigtigste. Først når man ved, hvad tilsidesættelsen af Meyer ved denne lejlighed blev indledningen til, forstår man, hvor vidtrækkende følger afgørelsen fik. Der var så at sige officielt givet grønt lys for en politisk forfølgelse af Wilhelm Meyer.

Selv tabte han ikke modet, i hvert fald ikke i første omgang. Fra et foreløbigt logi hos en grosserer i Købmagergade flyttede han til en lille lejlighed, Bag Hovedvagten 355, 1. sal nær Kongens Nytorv og nedsatte sig som praktiserende læge samtidig med at han tjente lidt ekstra ved at manuducere studenter, der åbenbart ikke alle afskyede Meyer. Fra den første begyndelse nedskrev han alt, hvad han stødte på af særlig interesse i sin praksis, i notesbøger sammen med optegnelser af hvad han fandt af nyt i medicinske tidsskrifter. Men hans praksis var ikke stor, og han havde god tid til at besvare en opgave over et hygiejnisk emne, stillet af konsistoriet efter forslag fra det lægevidenskabelige faktultet og offentliggjort 8. oktober 1853.[5] Fakultetet uddelte de såkaldte Smith'ske legater, og man ville denne gang tage særligt hensyn til ansøgere, der kunne anbefales som forfatter af et »Betydeligere videnskabeligt arbejde over et emne af læren om den offentlige sundhedspleje«, i øvrigt over et selvvalgt emne inden for området. Besvarelser skulle indleveres anonymt, forsynet med mærke og ledsaget af en forseglet navnekuvert.

Meyer skrev nu trøstigt løs på en afhandling »Om brød i almindelighed og rugbrød i særdeleshed«. Hans humør var godt, han nød at skrive og arbejde videnskabeligt. Hvad han i øvrigt tænkte i denne tid efter skuffelsen først på året, skriver han lidt om i et brev, dateret 19. november 1854[6] til sin ven Meldahl, der som så ofte i disse år var på en studierejse sydpå:

> »Se, der sidder jeg Bag Hovedvagten og ved ikke, hvorledes jeg skal komme frem. Mine bedste bestræbelser miskendes, jeg arbejder som en hest – mest (om arbejde kan være det) uden nytte – men livet er skønt. Ja, det er meget mere, det er stort og sandt. Men livets skønhed og andre egenskaber eksisterer kun gennem os ... Livets egenskaber eksisterer først i det øjeblik vi fatter dem ... Jeg tror, det eksklusivt nationale skader og har skadet Danmark. Nationen stræber, synes jeg, næppe så meget for at gøre sig gældende ved uafbrudt fremarbejden i de retninger, hvori den kan gå frem med mest held,

men udelukker, hvad der kan hjælpe, når det ikke er nationalt. Dette er ikke selvbevidsthed, men forfængelighed, den værste draw-back i det gode og sande«.

Kort efter afsendelsen af dette brev kunne Meyer glæde sig over at få tildelt en af de større portioner af det Smith'ske legat for sin afhandling. Meddelelsen, der også blev offentliggjort, var undertegnet af dekanen, professor C. E. Fenger.

Meyers nationale modstandere inden for lægestanden for nu op. Fenger havde gjort sin patriotiske pligt ved at holde Meyer ude fra Frederiks Hospital. Havde han nu svigtet den, eller var der tale om en sammensværgelse mellem Fenger og Meyer for at få Meyer ind på universitetet?

Cand. med Erik Holst fik den 10. januar 1855 offentliggjort en artikel i Fædrelandet, her lidt forkortet, idet Holst indleder med at fortælle lidt omstændeligt, at Meyer har fået det Smith'ske stipendium. Mange har været overraskede ved at opdage at Meyer

»der underkastede sig den fuldstændige lægeeksamen her ved universitetet i efteråret 1847 og kort efter eksamen rejste til Holsten, har været læge ved insurgentarmeen... og at han der såvel har båret oprørsregeringens uniform som oppebåret dens gage som militær læge. Efter oprørets ende forblev cand. Meyer i Holsten og forblev selv under koleratiden, da Danmark i højeste grad trængte til lægehjælp, i sit nye fædreland, som han nu altså måtte antages bestandig at have valgt sig, da han til alles forundring pludselig indfandt sig her i København i slutningen af 1853. Som man dengang sagde, var cand. Meyer dertil opfordret af en herværende professor, der i sin videnskabelige kosmopotilisme ikke formåede at tage hensyn til sådanne småting, som at Meyer var en overløben dansk, der efter bedste evne havde deltaget i oprørernes kamp mod Danmark, og som skal have underrettet Meyer om, at det nu var på tiden at vende tilbage til Danmark. Omtrent samtidig med Meyers ankomst udkom nemlig en bekendtgørelse fra det medicinske fakultet om, at det Smithske stipendium ville blive tilstillet den forfatter som inden en vis tid leverede en afhandling over et selvvalgt emne af læren om den offentlige sundhedspleje og underhånden erfarede man da tillige, at det længe følte savn af en lærestol i den nævnte videnskab skulle oprettes, når man kunne få en dertil kvalificeret... Når man nu erfarer, at der, af grunde, som her ikke skulle nærmere omtales, kun indkom ét arbejde, at dette arbejde tilkendtes prisen, og at forfatteren var den omhandlede cand. Meyer, så vil det forhåbentlig ind-

rømmes os, at bemeldte cand. Meyer nu er på bedste veje til at blive docent ved Københavns Universitet... Kan dette tåles? Kan med med rolighed se på, at den mand, der i farens stund sveg Danmark, ja endog tjente blandt dets fjender, der først vendte tilbage til Danmark ved udsigten til et godt embede, at han ansættes som lærer for danske studenter?... Vi kan ikke forstå, at man kan begå en svig to gange, at man igen ved given lejlighed kan forlade oprørets sag og være villig til at tjene den, man engang har bedraget, og vi kan allermindst forstå, at universitetets bestyrelse kan tillade en sådan mand understøttelse af universitetets midler. I vore øjne har cand. Meyer på den kraftigste måde, han formåede, tilkendegivet, at han ikke længere anså sig for dansk student. Men det Smithske stipendium er ikke skænket andre. Det er ikke bestemt hverken for nuværende eller forhenværende slesvigholstenere eller andre fremmede.

Vi tillader os derfor på det bestemteste at opfordre enten cand. Meyer selv eller hans herværende beskyttere til offentligt at fremsætte undskyldende oplysninger... vi tillader os lige så bestemt at opfordre vore akademiske medborgere til at... forene sig om efter bedste evne at værne om universitetets ære og gøre alt deres til, at Københavns Univêrsitet ikke bliver en forsørgelsesanstalt for forhenværende slesvigholstenere... Indsenderen finder det ikke overflødigt til slutning at angive, at jeg med mit vidende aldrig har set cand. Meyer, endsige talt med ham, at jeg ingensinde har søgt det Smithske Stipendium, og at jeg hverken kunne ønske eller vente at erholde den docentplads, hvortil cand. Meyer siges at være designeret«.

Holst lægger i sit ordvalg: »som man dengang sagde« osv. på ingen måde skjul på, at han er velbevandret i sladderen. Han kan derfor ikke være uvidende om, at Fenger et år forinden havde valgt Silfverberg frem for Meyer til stillingen på Frederiks Hospital, og at studenter- og lægeprotester havde indvirket på afgørelsen. Det nævner han ikke i sit indlæg og af gode grunde, for Fengers afgørelse dengang dementerer jo det komplot, han vil pådutte Fenger og Meyer. Og eksistensen af et sådant komplot er nødvendigt for virkelig at ramme Meyer, nemlig ved at forskrække Fenger igen gennem den dengang ny og herlige demokratiske metode: protester fra et højtråbende mindretal. Meyer havde alt at vinde, intet at tabe. Men Fenger, dansk medicins førstemand og med planer om igen at gå ind i politisk virksomhed, satte en del på spil ved mod en energisk offentlig protest at skaffe Meyer en ansættelse.

At der kun var én – nemlig Meyer – der besvarede prisopgaven og kun to ansøgere til reservelægestillingen på Frederiks Hospital beviser kun ét, nemlig den håbløse mangel på virkelig kvalificerede lægekandidater på den tid. Alligevel undser Holst sig ikke for at antyde, at Meyers enlige besvarelse af opgaven er et udslag af »komplottet«. Opgaven var bedømt af tre professorer, der havde været enige om besvarelsens kvalitet. Den officielle meddelelse herom er underskrevet af Fenger som dekan.

Såvidt Holsts metoder. Hans patriotiske og moralske motiver kan næppe klandres, hvis han selv har troet på den historie, han fortæller i sit indlæg: at Meyer af egen drift var gået over til oprørerne, trukket i deres uniform og efter krigen blevet tre år i Holsten før han bekvemmede sig til at søge en stilling i København.

Wilhelm Meyers svar på Holsts artikel kom i »Fædrelandet« den 13. januar 1855 og begynder således:

> »I Fædrelandet for den 10. januar findes en artikel, hvis forfatter jeg er tak skyldig, fordi han har skaffet mig lejlighed til endeligt engang offentligt at give oplysninger om mine i artiklen omtalte forhold – som jeg i øvrigt stedse har været villig til at meddele til hvem der privat har henvendt sig til mig herom«.

Efter oplysning om sin uddannelse (ikke ved Kiels universitet, som Holst antyder Meyer har besøgt på vejen til Københavns universitet) fortsætter Meyer med den redegørelse, som allerede er bragt i 3. kapitel. Han påpeger, at han efter krigen har tilbragt tre år ikke i Holsten, men på en studierejse, og slutter:

> »Jeg ville finde det skammeligt, om jeg nægtede, at jeg både føler og altid vil føle varmt for Holsten, hvor jeg blev opdraget og hvor mine nærmeste pårørende lever. Men jeg må på det alleralvorligste fralægge mig beskyldningen for at nære eller nogensinde at have næret den ringeste sympati for den slesvigholstenske sag.
>
> Danmark er mit fødeland. Her vil jeg leve og tjene den danske videnskab, såfremt denne ikke vil forsmå min tjeneste«.

Meyers sidste ærligt mente udtalelse om sine varme følelser for Holsten ødelagde naturligvis i modstandernes øjne enhver virkning hans foregående saglige redegørelse kan have haft.

Af det foran citerede brev til Meldahl, af slutningen på hans indlæg og af senere udtalelser og breve fra Meyer, kan man slutte, at han anerkendte hjemstavnsfølelsen, lokal-patriotismen, slægtsfølelsen som en ægte, naturlig og oprindelig legitim såvel som instinktiv følelse, man måtte respektere. Derimod havde han – i alle lande – mindre til overs for den

Sophus Engelsted.

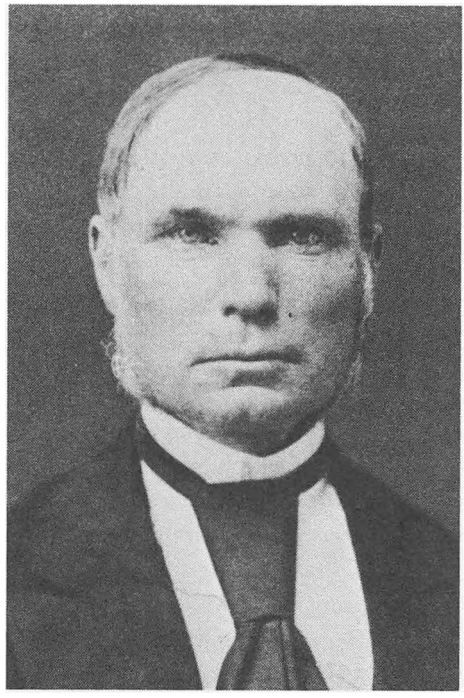

store nationale patriotisme, der samlede millioner af vidt forskellige mennesker om abstrakte, hule, kunstige ideer. Denne nationalisme kunne være konstruktiv, men den danske nationalisme var nærmest det modsatte, fordi den i for ringe grad anerkendte nødvendigheden af at lære af det store udland. Velorienteret om verden uden for Danmark så han det farlige i nationalismen og det konstruktive i en åben, kosmopolitisk indstilling og det deraf resulterende samarbejde hen over grænserne, som jo også kom til at præge lægevidenskaben i resten af hans tid.

Som nævnt gjorde Meyers indlæg ikke det ønskede indtryk på Holst og hans meningsfæller, der resten af livet – også efter hans død – forfulgte Meyer med en sådan ihærdighed, at man må antage, at hans jødiske navn, trods hans dåb og inderlige kristentro, må have været et yderligere irritationsmoment. Nogle viste ikke deres antipati offentligt før efter Meyers død. Blandt dem, der fra første færd stod frem offentligt og bekæmpede Meyer »med åben pande« må især to fremhæves som formentlig Meyers hovedfjender.

Erik Begtrup Holst (1828-1907), der havde forfattet indlægget i Fædre-

landet d. 10. januar, var præstesøn fra Mors og begyndte at studere medicin 1846. En tid under krigen var han underskibslæge og 1853 blev han volontør på Almindeligt Hospital, hvor han arbejdede under Sophus Engelsted. Holst blev kandidat 1854 og gjorde senere en smuk karriere, især takket være sin store indsats under koleraepidemien i Korsør 1857. Han blev dr.med på en afhandling om denne epidemi, stiftsfysikus over Ringkøbing Amt og kommandør af Dannebrog. Men i 1855 kunne han med en vis ret som ung kandidat betragtes som en uerfaren fusentast i sammenligning med sin ven fra Almindeligt Hospital, Sophus Engelsted. Holst kendte som nævnt ikke Meyer personlig.

Det gjorde derimod Engelsted (1823-1914) en mere indflydelsesrig angriber og fjende end Holst. Han havde ikke alene studeret og taget eksamen sammen med Meyer, men også været volontør, kandidat og senere reservelæge på Almindeligt Hospital, hvor Meyer arbejdede før og efter sin eksamen 1847. Engelsted har formentlig sat pris på Meyer og vidst alt om hans dygtighed. Sammen med andre skrev Engelsted i foråret 1848 til Meyer i Glückstadt og opfordrede ham kraftigt til at vende tilbage til København.[7] Dybt skuffet over Meyers henholdende svar måtte Engelsted opleve, at Meyer i august blev afskediget af Almindeligt Hospitals overlæger samtidig med at det forlød, at Meyer var indtrådt i insurgentarmeen. Engelsteds følelser for Meyer slog nu over i had og foragt. Han måtte betragtes som udstødt af sit fædreland.

Disse følelser ændredes ikke resten af Engelsteds liv. Og han var en læge med temperament og indflydelse. Han specialiserede sig i dermatologi og var reservelæge ved Almindeligt hospital til 1859, dr.med 1854. Fra 1855 til 1862 var han medredaktør af Ugeskrift for Læger. Han blev overlæge på Almindeligt Hospital 1861 og fra 1863-82 på Kommunehospitalets dermatologiske afdeling. Fra 1869-82 var han docent og titulær professor ved universitetet. Senere borgerrepræsentant og medlem af adskillige kommissioner.

Men tilbage til 1855 hvor avisdebatten var fortsat med indlæg fra Holst 22. jan. og fra Meyer 2. februar.

I et indlæg i Fædrelandet 5. februar kom Engelsted Holst til undsætning og hævdede, at fakultetet burde have nægtet at indstille Meyer »som man havde bundet til Danmark ved at give ham stipendiet«. Engelsted vidste, hvad han talte om, for han havde selv – som den første – modtaget det Smith'ske stipendium 1852. 500 rigsdaler om året i to år var en enorm støtte for en videnskabeligt arbejdende læge, når en reservelæge dengang tjente ca. 150 rd. om året samt bolig og brændsel.

Sagen vakte megen opsigt i København ikke mindst blandt studenterne, og hvis Meyer ikke før havde været en suspekt person, så var han det nu. Studenterforeningen indbød til et møde om sagen, afholdt d. 7. februar. Emnet var iflg. »Dagbladet« d. 10. februar »den i anledning af den angående en eventuel ansættelse af cand. H. W. Meyer som docent ved universitetet rejste strid«.

Indlederen stud. jur. V. Rode anførte, at den Meyer'ske sag havde vakt stor bevægelse blandt studenterne, og at den ikke kunne betragtes som en privat sag mellem Holst og Meyer. Man var interesseret i at få en mening, udtrykt af mange, derfor mødet. Kandidat J. Levin (ikke læge) fik derpå ordet og sagde bl.a., at Meyer ved at overtage sin fars praksis og arbejde som lasaretlæge havde skænket oprørerne to lægepladser. Han var ikke kommet tilbage til Almindeligt Hospital trods opfordringer. Han var dansk født, dansk student og dansk kandidat. Altså ikke blot oprører, men landsforræder. Det kunne ikke tåles, at landsforrædere fik embeder i København, ja ved universitetet, kulturens udgangspunkt. Der var forskel på kosmopotilisme og landsforræderi. Ansættelserne af tre slesvigholstenere var advarende eksempler. Han foreslog forsamlingen at tilslutte sig en udtalelse om, at »mænd, der havde tjent under oprørsregeringen mod Danmark ikke ved understøttelse eller anden fremdragelse bør knyttes til universitetet«.

Der var sensation i luften og dødsstilhed i forsamlingen, da professor Fenger besteg talerstolen. Han sagde (stadig ifølge Dagbladet) at Meyer før krigen havde været videnskabsmand og læge og kun dette. Al politik havde været ham modbydelig, hvilket gjaldt mange andre agtværdige personer. Krigens udbrud overraskede ham på holstensk grund. Han var helstatsmand, ville have danskere og holstenere sammensmeltede, han ville under krigen være neutral og mente kun at opfylde sin almindelige lægepligt ved at arbejde på et lasaret. Der var i øvrigt stor juridisk formodning for at der var forskel på en militærlæge ved fronten og en lasaretlæge.

»Ansættelse ved universitetet må følge reglerne for ansættelse ved andre embeder under staten«, sagde Fenger. »I tidens løb har universitetet lidt stor skade ved at bruge andre ansættelseskriterier end dygtighed og retskaffenhed. Det var bomme, der gav plads for nepotisme, men udelukkede dygtighed. Vi kan ikke på universitetet være med til at rejse nye bomme, men må se på dygtigheden«. Fenger kunne stå inde for Meyers retskaffenhed. Han havde prøvet ham til bunds og ville vidne for ham, at han var en redelig, nobel og trofast karakter.

Efter Fengers indlæg fulgte endnu et par bitre angreb på Meyer, men også talere, der tog ham i forsvar. Særlig betydning fik et indlæg fra landstingssekretær Hans Egede Schack (1820-59), en kendt skikkelse i det københavnske selskabsliv, medlem af den grundlovgivende rigsforsamling og en tid politiker. Schack skrev et par år efter sin eneste roman »Phantasterne« og døde kort efter, kun 39 år gammel. Schack var kendt som en intelligent taler, også i Studenterforeningen. Hans ord havde vægt. Han måtte fraråde, at man stemte på det stillede forslag. Der var klar forskel på feltlæger og lasaretlæger. Uagtet at hr. Meyer let kunne have opnået en professorpost i Tyskland, var han vendt hjem hertil og havde lukket Tyskland for sig ved at erklære sig for dansk og den danske videnskabs tjener. Der er foregået meget, som er værre end en ansættelse af Meyer, og det har vi tålt. Et medicinsk professorat er uden al politisk betydning. Han foreslog følgende beslutning: »Forsamlingens majoritet anser det ikke for tiden nødvendigt at tage beslutning om den foreliggende sag«.

De følgende talere – især på angrebssiden – gentog stort set de samme argumenter, som allerede er anført. Men kandidat Vaupell[8] havde selv som fange og såret været på slesvigholstenske lasaretter. De tyske anså alle læger som neutrale, danskerne kun lasaretlægerne. Meyer kunne derfor ikke stemples som landsforræder eller oprører. Fenger slog fast, at man må dømme handlingen efter tænkemåden, ikke tænkemåden efter handlingen. I øvrigt var der ikke foreløbig tale om Meyers ansættelse, da den påtænkte lærestol først skal bevilges, og dernæst en konkurrence åbnes med et års varsel, så der tidligst kan blive tale om Meyers ansættelse om et par år. Herefter blev Egede Schacks forslag vedtaget med 132 stemmer mod 123. Mødet sluttede.

Efter endnu et par indlæg fra hver side i Fædrelandet 15. februar og et anonymt angreb af en militærlæge i Dagbladet 2. marts sluttede debatten om Meyer. Han fortsatte som praktiserende læge og manuduktør for studenter, men det varede formentlig nogen tid, før han helt opgav tanken om offentlig ansættelse. I det kgl. Biblioteks håndskriftssamling[9] findes foruden en kladde til hans ansøgning om stillingen ved Frederiks Hospital to ansøgninger, en om stillingen som kandidat ved Den kgl. Fødselsstiftelse, dateret 19. maj 1855 og en stilet til Københavns Magistrat om en lægestilling ved Vartov Hospital, dateret 22. juni 1857. Begge ansøgninger er fuldt udformet og underskrevet, men næppe indsendt, da de har ligget blandt hans efterladte papirer. Måske har han i

sidste øjeblik opgivet for ikke igen at vække den slumrende løve – eller sjakal – den offentlige mening.

De danskere, der har oplevet stemningen mod ægte eller formodede tyskerhåndlangere efter besættelsen 1940-45, har mulighed for at forstå de stemninger, der ramte Wilhelm Meyer i 1855. Men de har også oplevet, hvordan animositeten mod det slagne Tyskland svækkedes i løbet af få år efter 1945. I årene efter 1850 gik udviklingen i modsat retning. Tyskland var i fremgang og på vej mod samling under Bismarck, der på forskellig måde intrigerede mod den helstatspolitik, Danmark var tvunget til at føre i 1850'erne. Holsten blev i ordets egentligste forstand uregerligt. Danmark blev af tyske krav tvunget mod Ejderpolitik under oprindeligt forsonlige og besindige politikere som C. C. Hall. Efter krigen 1864 rettedes skytset i det slagne, svage Danmark mod de få harmløse danskere, man havde mulighed for at få ram på i letkøbte udslag af »fædrelandskærlighed«. Blandt den uddannede del af befolkningen var det især visse læger, der hårdnakket forfulgte Meyer resten af hans liv. Ingen af dem, der kendte Meyer virkelig godt – heriblandt nogle læger og adskillige nationalliberale politikere – drømte om at bebrejde ham noget som helst med hensyn til hans nationale sindelag.

Meyer kom simpelt hen i klemme i danmarkshistorien mellem slesvigholstenismen og nationalliberalismen og ramt af den snævre, misforståede nationalisme, der, som han skrev i et brev til Meldahl, skadede nationens fremgang.

Universitetet var ikke alene hæmmet af nationalisme. Videnskabelige, racemæssige eller religiøse fordomme ramte andre højtbegavede medicinere, og Meyer skiller sig kun ud fra dem, ved at forfølgelsen af ham var uden ende, vedblev til efter hans død.

Adolph Hannover (1814-94) – far til kunsthistorikeren Emil Hannover – blev læge 1838 og vandt allerede som student universitetets guldmedalje for mikroskopiske undersøgelser af nervesystemet. Han disputerede for licentiatgraden 1839 og tog på en omfattende studierejse, beklædte forskellige reservelægestillinger og var under krigen overlæge ved Sølvgades lasaret. I al sin fritid arbejdede han videnskabeligt med en sand lidenskab, sjældne evner og enorm grundighed. En af hans første større afhandlinger var »Den patologiske anatomis svar på spørgsmålet: Hvad er cancer?« Alle hans arbejder blev også udgivet i udlandet, og Adolph Hannover stod over for verden uden for Danmark som den mest fremtrædende repræsentant for dansk medicinsk forskning. Fire gange søgte han

ansættelser, de tre gange ved universitetet, men blev hver gang forbigået, måske fordi han var jøde.[10] Som hans søn Emil Hannover skriver i sine erindringer blev hans far herhjemme en ensom mand i sit fag, samtidig med at udenlandske hædersbevisninger tårnede sig op i takt med hans flittige virksomhed i laboratoriet i hans hus på Gl. Kongevej. Hans broder Jacob blev – også som jøde – forment adgang til at gå op i faget religion ved filologisk skoleembedseksamen, som han derfor ikke kunne bestå.

Som søn af en dansk regimentslæge var Peder L. Panum (1820-85) opvokset i Slesvig og blev student i Flensborg, men 1845 medicinsk kandidat i København efter en begyndelse ved universitetet i Kiel. Han blev ansat ved Almindeligt Hospital og blev herfra sendt til Færøerne på grund af en mæslingeepidemi. Hans iagttagelser her af, hvordan en smitsom sygdom spredtes ved smitte fra person til person nedfældede han i en afhandling, der vakte opsigt verden over. Som nævnt standsede han i 1850 en koleraepidemi i Bandholm på Lolland, men kom herved i modsætningsforhold til de førende danske læger, der som foran omtalt var miasmatikere, og han blev afskediget fra sin stilling. Koleraepidemien viste, at Panum havde haft ret. Han blev taget til nåde og 1853 ansat som professor i Kiel. Her måtte han naturligvis skrive og forelæse på tysk, skønt han var 100% dansksindet, og det var ikke uden store vanskeligheder og protester, Panum, da professor i fysiologi D. F. Esricht f. 1798 døde 1863, overtog hans stilling ved Københavns universitet. Den første tid her tilbragte han i det, der stadig kaldes »Panums værelse« ved universitetets festsal. Panums krav om at indføre eksperimentel medicinsk forskning mødtes med modstand i fakultetet, men med stor energi fik han sat sin vilje igennem. Hans ny laboratorium i Fredericiagade blev i lange tider det eneste hjemsted for denne forskning i offentligt regie.[11]

Det ville føre for vidt her at dvæle ved disse og andre udslag af fordomme i København, der kan give Meyers historie en nødvendig baggrund. Men det står fast, at Hannover, Panum og Meyer var de tre danske læger, der i århundredets sidste trediedel kunne gøre krav på virkelig udenlandsk anerkendelse.[12] Hannovers efterladte værker er de mest omfangsrige og alsidige, fordi han dels måtte opgive sin huslægevirksomhed på grund af tiltagende døvhed, dels var formuende nok til at leve for sin videnskab. Panum og Meyer måtte passe deres bestilling som henholdsvis professor og huslæge og havde mindre tid til at hellige sig den rene videnskab. Panum gjorde en betydelig indsats for at reformere og modernisere lægevidenskaben – og uddannelsen – her i landet. Meyer banede

vej for et helt nyt speciale inden for lægekunsten og opdagede en tilsyneladende banal lidelse, der imidlertid var helt upåagtet og i årtusinder havde plaget mennesker i deres barndom og gjort nogle til blivende invalider.

Litteratur

Aggebo, Anker: Asklepios' Tjenere – Danske Lægememoirer, Bind I-II, Kbh. Munksgaard, 1936.

Gjedde, A: Peter Ludvig Panums videnskabelige indsats, Bibliotek for Læger, Kbh. 1971.

Hertel, Klaus: Tre store københavnske epidemier, disputats, Kbh. 1980.

Stemann, Helga: F. Meldahl og hans venner, bind I-VI, Kbh. Hagerup 1926-32.

Thoms, Johannes: Adolph Hannover – levnedsløb og personlighed, Bibliotek for Læger, Kbh. 1975.

Thoms, Johannes: Adolph Hannover. En medicin-historisk studie, Disputats, København 1978.

Noter

1. En af de nyeste skildringer af koleraepidemien er Klaus Hertels ovennævnte disputats.
2. Aggebo, bind I, s. 79-80.
3. Hospitalstidende 1919, 62. årgang, s. 401-404.
4. Emun Silfverbergs yngre broder Alfred var som underlæge faldet i treårskrigen 1849. Hans ældre bror Herman August Silfverberg (1815-85) var siden november 1851 reservekirurg ved Frederiks Hospital. Det er ikke usandsynligt, at han tog initiativet til protesten mod Meyers ansættelse ved hospitalet.
5. I Bibliothek for Læger, 3. bind (juli-oktober) 1853, s. 410.
6. Stemann, bind II, s. 83-84.
7. I sit svar 13. januar på Holsts angreb i Fædrelandet nævner Meyer ét brev i en fodnote: »Medens jeg endnu arbejdede på at blive fri, modtog jeg en opfordring fra Alm. Hospitals reservelæge til at vende tilbage; det var mig dengang kun muligt at udtrykke mit ønske og håb om snart at kunne komme tilbage til København, jeg modtog min af overlægerne undertegnede afsked, da jeg allerede som læge tjente ved et lasaret«. Om Silfverberg, Holst og Engelsted se også: Vilh. Møller-Christensens artikel om Wilhelm Meyer i Medicinsk Forum 1969, 22. årg. især s. 140-143.
8. Chr. Vaupell (1821-62) var cand.theol. og blev senere en berømt botaniker.
9. Additamenta 1191.
10. Om Hannovers tilknytning til det mosaiske troessamfund har været afgørende for besættelsen af de stillinger, han forgæves søgte, belyses i Johs. Thoms' disputats, der ikke når nogen entydig konklusion. Men det fremgår klart af Hannovers dagbog og breve, at han selv følte sig diskrimineret (J. Thoms' disputats s. 40).

11. Se bl.a. Gjeddes ovennævnte afhandling om Panum.
12. Helt op mod århundredskiftet ville det være rimeligt som internationalt kendte at medtage f.eks. Carl Jul. Salomonsen (1847-1924) og Niels Finsen (1860-1904) og formentlig flere.

5. Huslæge

Det lykkedes aldrig Wilhelm Meyer at få offentlig ansættelse i Danmark og han virkede til sin død som praktiserende læge i København. Han flyttede 1857 til Amagertorv 9 og derfra 1860 til Skindergade 24. Fra 1867 boede han og drev sin praksis i Nørregade 21[1] – i øvrigt i den samme lejlighed, hvor H. C. Ørsted havde boet og 1820 opdaget elektromagnetismen. På samme adresse gjorde Meyer en betydelig lægevidenskabelig opdagelse. Husene Nørregade 21-23 er revet ned og erstattet af telefonhuset. I slutningen af 1870'erne flyttede han til Vesterbros Passage 2 D og i 1883 til Nørre Farimagsgade 19.

På denne sidste adresse havde han en assistent, læge K. Nørregaard (1861-1935), der i Ugeskrift for Læger,[2] skrev en artikel »Om dr. Meyers terapi og daglige virken«, som er en af de bedste beskrivelser af Meyer, når han bag kulisserne kunne sige sin uforbeholdne mening og tage beslutninger. Den stammer fra en senere periode, men enkelte beskrivelser gælder hele Meyers virksomhed siden 1855. Meyer specialiserede sig efterhånden i øresygdomme og de hertil knyttede næse- og halslidelser, men han brød sig ifølge Nørregaard ikke om titlen: specialist. »Læge var han, praktiserende læge, som i en speciel retning havde ydet noget mere end sine standsfæller og hvoraf disse kunne drage nytte, og han var, fra først til sidst, huslæge«. »Han havde det prægtigste og ærligste huslægeklientel, men førte også sceptret med myndighed. Han fortalte, at man sagde om Wilde:[3] »Hans patienter kunne dø, men de mistede aldrig håbet«, men det passede på ham selv«. Han hævdede altid: »De nemmeste at behandle er de dannede og de udannede, de vanskeligste er de halvdannede«.

Også Nørregaards forgænger som Meyers lægeassistent, den senere overlæge Holger Mygind – nærmere omtalt i kapitel 6 – har skrevet om Meyer netop som huslæge: »Han var idealet af en huslæge, og der lever endnu [1918] mange af hans tidligere klienter, der med største taknemmelighed mindes, hvad han var for dem som huslæge. Han var altid straks til sine patienters tjeneste, selv når de krævede denne i nattens »små timer«, besøgte ofte alvorligt syge 2-3 gange dagligt, sad hos dem og trøstede dem, og mange af hans patienter er hensovet med deres læge siddende ved deres dødsseng. Men han var ikke alene sine patienters

Hans Wilhelm Meyer i 1860'erne.

trøster. Ofte påkaldte de hans råd i forskellige livsforhold og kunne altid være sikre på at få hans bistand til disses fuldførelse. Når nu alt dette ses på den baggrund, at han undersøgte sine patienter omhyggeligt, at hans store kundskabsfylde på den interne medicins område vejledte i diagnose og behandling, og at han var yderst konsekvent og energisk i gennemførelsen af sin terapi, vil det kunne forstås, at han opfyldte sit kald som huslæge på en glimrende måde. Intet under, at han mødte så megen påskønnelse fra sine patienters side – hvad der også kom frem efter hans død, da der indsamledes til hans mindesmærke – og i de ikke få familier, hvor han var huslæge i to eller endog tre generationer samtidig, var han højagtet og skattet«. (Se note 2).

Betragtninger som disse kan nok få en nutidig læser til at sukke lidt over, at det gamle »huslæge«-system praktisk taget er bortfaldet efter sygekassernes og sygesikringens indførelse. Meyer var naturligvis ikke den eneste huslæge, som også var husven. Kombinationen huslæge-husven kendes fra samtidens litteratur bl.a. fra Henrik Ibsens skuespil. Man må i vore dage trøste sig med, at den praktiserende læge formår mere i

bekæmpelsen af sygdomme med en mindre indsats. Og mange af de ofte dødelige og uhelbredelige sygdomme, Meyer stødte på i sin huslægepraksis, er i vore dage næsten glemt. Men de hærgede i 1800-tallet, hvor middellevetiden for en nyfødt dreng i Danmark kun steg fra ca. 41 til 47 år i Meyers funktionstid.

De karakteristikker af Meyer som menneske og læge og skildringer af hans tilværelse, der foreligger i biografier, memoirer og mindeartikler er alle meget positive, men stort set skrevet af folk, der havde kendt Meyer i årene efter 1870. En markant undtagelse er naturligvis C. E. Fengers vidnesbyrd om Meyer i 1840'erne og 50'erne som en højtbegavet videnskabsmand og en retskaffen, redelig, nobel og trofast karakter.

Der er bevaret forholdsvis få breve fra Meyer, næsten alle til Meldahl – især i 1850'erne – eller til Meyers søn fra 1880'erne og 90'erne. Det er derfor af betydning, at Meyer har gemt en del af de breve, han modtog i perioden 1855-70. Uvist af hvilken grund er 90% af de bevarede breve fra perioden 1860 til 1863. De findes i en privat samling, tilhørende Meyers efterkommere. Meyers søn Carl afleverede dog en del breve og papirer til Rigshospitalet, hvorfra de er overført til Det kgl. Biblioteks håndskriftsamling,[4] især hvad der belyser Meyers videnskabelige indsats i den sidste del af hans liv.

Der er altså – med en del huller – et vist materiale til belysning af Meyers liv efter 1855, men intet, der kan sammenlignes med f.eks. dagbogsoptegnelser eller en kontinuerlig samling af breve fra Meyer. En »dagbog« fra 90'erne siger intet.

Meyers omgangskreds udgjordes også i hans senere liv stort set af overklassen. Han var stadig accepteret på grund af sin intelligens, elskværdighed og dannelse. Han var ikke en opkomling, men en mand af god familie, der havde været ude for en social nedtur. Der er i hans efterladte papirer klare tegn på, at han isolerede sig lidt i sidste halvdel af 50'erne. Udkast på udkast til breve, der aldrig blev sendt, fordi han ikke havde noget godt at fortælle. Hans utvivlsomme bitterhed ebbede ud efter et par kritiske år, vendte sig ikke indad. Han genvandt hele den selvtillid, han havde haft i sine unge år, stolede helt på sin egen dømmekraft, blev måske lidt af en moralprædikant. Han bevarede sin kristne tro, men med den islæt af desillusion, som ofte præger læger. Hemmeligheden bag det, så mange kaldte hans »format« var måske til syvende og sidst at han inderst inde bevarede en vis uberørt naivitet.

Nogle af Meyers breve til Meldahl afspejler, hvad der bevægede og fyldte Meyer i de kritiske år 1855-56. Det første er uddrag af et brev,

dateret 15. juni 1855, altså kort efter angrebene på ham i januar-marts samme år:[5]

> »Åndrighed, genialitet er så hyppigt parrede med – muligvis også beslægtet med – indolens ... At tilfredsstillet forfængelighed skader så meget ved at gøre folk slappe, er et tegn på, at målet for deres stræben er dem selv, egen forherligelse. De har sikkert ret i, kære Meldahl, at sige, at livet her i København gør døsig og slap – det er fortvivlet. Uden videnskabeligt samkvem må livets hellige lue slukkes allevegne. Alt er centraliseret til en by, der er lille og fuld af coterier, og hvor pressefriheden benyttes af dem, der skriger højest og grovest«. »Jeg har været meget forstemt i lang tid og dorsk og indolent. Jeg så ingen nytte af min virksomhed, vedvarende animositet og fjendskab«.

Meldahls breve fra denne tid var for Meyer en kilde til trøst og opmuntring. Senere blev det omvendt.

Meldahl var på studierejse i Grækenland denne sommer og havde skrevet til Meyer om det gamle Grækenlands storhed og fald. Meyer svarer bl.a.: (16. august 1855).[6]

> »Alt det, der angår folkeslagenes fortid og fremtid og bestemmelse, deres afhængighed af jordbund og klima, af racernes krydsning, er sandt, er unægteligt, lige som det at turen efter europæernes forfald vil komme til amerikanerne, senere til negrene – men hvor bliver den personlige frihed af hos nationerne, hvor hos den enkelte? Er sjælen afhængig af kroppen af maven? Kan en sund sjæl kun bo i et sundt legeme, kan det geniale forklares ved materielle forandringer? Men nu det omvendte. Sjælen kan virke på legemet. Rejser sjælen sig til højde og sundhed og herlighed – legemet følger med bagefter, Meldahl, det gør. Vi læger må tro på det. Derfor virker homøopati, vandkur og magnetisme også, hvor de i den ukyndige læges hånd ikke ville virke ... Måske er de vanvittige så stærke, fordi de tror så fast på deres idé ... vi sløve duer ikke. Jeg er bange for, at når engang turen kommer til mig at virke efter anciennitet og andres behag, da er jeg kraftløs – og de år, hvor jeg har kraft, men trænger til opmuntring, går forbi, tyngende, søvndyssende«.

Alt dette tyder lidt på en depression, men også på at Meyer tænkte i baner, der på mange måder var forud for hans tid: Europas forfald, en amerikansk, ja en afrikansk renæssance. Tro på utraditionelle medicinske behandlingsmetoder osv. Næste forår gik det bedre med Meyers humør: »Jeg lever af manuduktion og nogen praksis. Jeg holder for, at jeg ikke

bør lade mig jage ud på den maner«. Nu var det Meldahl, der trængte til opmuntring.

Når Meyer skriver til Meldahl om sjæl og legemes forhold til hinanden, kan det meget vel skyldes, at Meldahl, som nævnt, var plaget af stemningssvingninger. I løbet af 1856 blev det helt galt med Meldahl, der skrev derom til Meyer fra Tyskland. Meyer rådede ham til at tage en badekur i Kissingen og skrev: »De må straks henvende Dem til en dygtig badelæge, helst en, der ikke taler meget og ikke er uformuende. Han tænker rimeligvis da en del og holder Dem ikke på stedet for sin interesses skyld ...« Men det hjalp ikke stort, og sidst på året var Meldahl slemt angrebet. Meyer skrev (8. nov. 1856):

> »Deres brev har bevæget mig, for en stor del bedrøvet mig. Der vil komme en tid, hvor De med smerte vil se tilbage på denne periode i Deres liv... Meldahl, De kan blive herre over Dem selv, Deres forhold, Deres sind. De kan det mere end mange andre. De har kraft. Der måtte komme sådanne storme hos Dem. Vor civilisation her i Europa er af den art, at man fra vuggen må krybe ind i den. De er trængt ind i den som mand. Det voldsomme arbejde i Deres fulde højde at bryde igennem den faste mur har De overvundet – men sporene af arbejdet, støv og grus, sår på hænderne, det bærer De. De må rense Dem, vaske Dem, men derinde er De... De må sejre. De må, fordi De kan. De er større end Deres forhold. Den indsigtsfulde ven, med hvem jeg talte om Dem, er Fenger«.[7]

Senere på denne rejse løb Meldahl tør for penge og sendte en ansøgning til Landhusholdningsselskabet om undersøttelse for at studere landbygninger i Frankrig, Tyskland, Holland og Belgien. Meyer benyttede sine forbindelser, gik til Jonas Collin og Drewsen, og snart bevilgede selskabet Meldahl 600 Rigsdaler. Meyers hjælpsomhed gjaldt ikke alene Meldahl. I den private brevsamling er der en stak af breve fra læger, patienter, bekendte og familie i provinsen, der beder Meyer om hjælp. Alle ønsker råd for sygdomme, læger sender patienter til Meyer og næsten alle indfletter i breve, det tilsyneladende handler om alt andet, en anmodning om at få sendt medicin, de ikke kan skaffe i provinsen. At han efterkom disse anmodninger ses af mange breve med tak for hjælp og råd.

Det var i årene fra og med 1856-57, Meyer for alvor begyndte de studier i det helt upåagtede område, som ørets sygdomme dengang var. Fra og med 1857, da han flyttede til Amagertorv, var hans mere eller mindre kritiske periode forbi. Han fik udløsning for sin forskertrang, og han blev specialist på et område, som ingen anden læge i landet i de

næste 20 år vidste noget om. Herom mere i næste kapitel. I 1859 fik Meyer helt fast grund under fødderne som praktiserende læge i øvrigt.

Carl Emil Fenger var i 1852 tvunget til at opgive sit folketingsmandat, da dette var en betingelse for at han kunne tage imod overlægestillingen på Frederiks Hospital. Nogle år fortsatte hans karriere som landets måske førende lægevidenskabelige autoritet – noget der også gav sig udslag i en stor videnskabelig indsats i form af afhandlinger. Da den ny grundlov ikke omfattede hertugdømmerne blev der oprettet et rigsråd til styring af fælles anliggender for Danmark og hertugdømmerne, og til dette råd blev Fenger valgt som finansekspert. I 1859 gjorde han det endelige spring fra medicin til politik og blev finansminister i ministeriet Hall 6. maj 1859. Det betød afslutningen på Fengers karriere som professor, overlæge og praktiserende læge.

Han gjorde ved den lejlighed Wilhelm Meyer en enorm tjeneste ved at overlade ham sin private praksis.[8] Fengers videre karriere (han repræsenterede Københavns 9. kreds i Folketinget 1861-76, blev minister igen og senere bl.a. hospitalsborgmester i København) satte sig varige spor, men er for omfattende til nærmere omtale her. Blandt hans nærmeste venner var stadig Meyer og i øvrigt også Meldahl, som han i mange år var nabo til i Kronprinsessegade og samarbejdede med i sit embede.

Meyers praksis og dermed hans indtægter og arbejdsbyrde voksede nu kraftigt. Han var resten af livet en af byens mest søgte og respekterede praktiserende læger. Men hans fjender især blandt lægerne glemte ham ikke. Mistænkeliggørelse og bagtalelse trivedes stadig i disse cirkler.

Blandt de patienter, Meyer overtog efter Fenger var også en 30-årig ganske nydelig ung dame, men med et lidt hærget udseende, præget af den ensomme kamp hun førte. Fenger havde klart stillet diagnosen »sult« som forklaringen på Mathilde Fibigers sygelighed.

Mathilde Fibiger (1830-72) var født i honnet embedsmandsfamilie som det yngste barn i et ægteskab, hvis lykkelige periode var ovre kort efter Mathildes fødsel. Hendes forældre blev skilt og hendes barndom præget af utryghed og stadig skiftende miljøer. Hendes far giftede sig igen og efter sin mors død levede Mathilde en tid hos ham og sin bornerte, noget indskrænkede stedmoder. Den gifte middelklassekvindes eksistens var på den tid præget af manglende uddannelse og – i modsætning til tidligere – uden produktivt arbejde i hjemmet, der da varetoges af tjenestefolk. Kort sagt var ægteskabet for middelklassekvinderne i Mathilde Fibigers øjne en tom, åndløs tilværelse, og alternativet, at leve ugift og forsørge sig selv, praktisk taget umuligt på grund af kvindernes utilstræk-

Mathilde Fibiger.

kelige uddannelse og manglende plads for kvinder til åndeligt mere krævende job i det mandsdominerede samfund.

Da Mathilde var 15-20 år var det i samfundets øjne hendes første pligt at behage en mand, blive gift og forsørget. Intelligent og belæst så hun ægteskabet som et åndeligt fængsel, noget hun skyede resten af livet. Hun prøvede at skrive, dels for at udtrykke sin protest, sin kamp for kvindens åndelige frihed, dels for måske at leve af det. Som 20-årig fik hun – måske takket være sin ungdommelige charme – Johan Ludvig Heiberg til at hjælpe sig med at få udgivet sin første roman: »Clara Raphael, Tolv Breve«. »Er det med rette, at halvdelen af menneskene er udelukket fra al åndelig beskæftigelse?«, skriver hun heri. Der er ikke så megen handling, men bogen er, når man ser godt efter, fuld af lignende efter tidens opfattelse revolutionerende ideer: »Hvad ret har mændene til at undertrykke os? En underklasse er vi omend lænkerne er forgyldte«.

Bogen gav sin forfatter en kortvarig berømmelse og fremkaldte en del protester og kommentarer fra kendte navne. Så faldt alt til ro og fortsatte som før. Indtil 1863 ernærede Mathilde Fibiger sig ret kummerligt som underbetalt privatlærerinde, porcelænsmalerinde, oversætter og forfatter. Hun havde en lille kvistlejlighed i Fortunstræde i København. I den grundlæggende biografi om Mathilde Fibiger fortælles om »det inderli-

ge venskab, der knyttede hende til lægen og ministeren Fenger. »Min højesteret« kaldte hun ham spøgende men der var ikke megen overdrivelse i dette udtryk, thi hun foretog sig aldrig noget skridt af betydning uden først at have indhentet hans mening herom, og hun fulgte hans råd i alt. Hun var stolt og lykkelig ved hans venskab«. »Af deres store brevveksling er intet opbevaret«.[9]

Fenger skaffede hende 1863 en stilling som Damnmarks første kvindelige telegrafist. Wilhelm Meyer omtales ikke i nogen ældre eller nyere litteratur om Mathilde Fibiger, højst som »den anden læge« Fenger sendte hende til, da han blev politiker. Men kunne Fenger overhovedet erstattes? Hun var skeptisk. Meyers opfordringer til hende om at spise noget mere og bedre, nævner hun nærmest sarkastisk i et brev til sin bror tilligemed Meyers råd til hende om at stå tidligt op, »drikke vand af en post i Gothersgade« og gå en lang tur, som kur mod hendes nervøsitet. Muligvis er det Rosenborg Brøndanstalt, hun omtaler som »en post«.[10]

Forholdet til den nye læge blev dog snart præget af fortrolighed og venskab. De sparsomme biografiske oplysninger for årene 1860-63 viser, at Mathilde Fibigers energi i 1860 var noget nær nulpunktet, måske eftervirkninger af et angreb af tyfus i 1857. Hendes tilstand bedredes kun langsomt. Hun var spinkel med et pænt, lidt barnligt ansigt, men så hærget ud og var tidlig rynket. »I høj grad nervøs og heftig af natur lod hun sig let bringe ud af ligevægt«.[11] Kilder til Meyers liv viser, at han netop i denne periode gav sig megen tid til at hjælpe patienter med ubetydelige legemlige eller simpelthen nervøse lidelser over deres problemer, og det har også være tilfældet med Mathilde Fibiger.

Meyer fik med tiden adskillige interessante mennesker som patienter, men den intelligente unge, lidt lunefulde frk. Fibiger har i begyndelsen af 60'erne været en afveksling blandt mange mere dagligdags patienter. Breve til Meyer viser, at hun har trængt til og haft udbytte af at tale med Meyer, også i sit hjem. I slutningen af 1862 rejste hun igen ud som privatlærerinde til en præstegaard. I 1863 ventede hun utålmodigt på, at Fenger skulle skaffe hende en bedre stilling. Det sidste her citerede brev – der kan have været flere – udtrykker formentlig hendes skuffelse over, at den stadig lod vente på sig. Hun kom, som tidligere nævnt, ind ved telegrafen i løbet af 1863. Det første brev er fra Aalborg på vej til Farstrup mellem Løgstør og Nibe:

Aalborg, 29. november [1862]

»Kære Doktor! Da min skæbne nu omsider er afgjort, vil jeg sende Dem en hilsen og fortælle Dem, at jeg bliver i Jylland for det første.

Jeg blev så hæs efter rejsen, at jeg i flere dage ikke kunne tale, og det er endnu ikke gået rigtig over. Det var derfor nærved, at jeg var rejst hjem igen, da jeg blev meget rådet fra at blive herovre og jeg havde selv en følelse af, at den jyske luft var mig for stærk. Førend jeg kunde sende et afgørende svar til Farstrup skrev jeg til Fenger og spurgte, om han rådede mig til at rejse hjem eller troede at jeg turde blive ved min første plan, og da han mener det sidste, er sagen afgjort fra min side ...

Egede-Glahn som jeg kender lidt til fra tidligere tid, er stiftsprovst her og jeg gik hen til ham. Han rådede mig rigtignok fra at blive i Jylland, men han fandt det dog meget rigtigt, at jeg overlod afgørelsen til Fenger. Jeg var meget rådvild og syg den første tid ... I går eftermiddags blev jeg overrasket ved en visit af biskop Kierkegaard [Sørens broder] en sød gammel mand, som jeg i gamle dage har set hos Grundtvigs og som altid har interesseret mig meget. Han bad mig komme derhen en aften og det glæder jeg mig overordentlig til. Når jeg nu allerede kender så elskværdige mennesker her og jeg kan komme fra Løgstør hertil på et par timer, vil jeg ikke føle mig så ensom ude på landet. Dog må De ikke tro, at jeg er ganske let om hjertet! Jeg er næsten ængstelig ved at opgive mit lille hjem, og når jeg tænker på, at det skal stå tomt, ved jeg ikke hvordan jeg skal bære det ...

Jeg må jo nok skrive til Dem, hvis jeg skulle føle noget i vinter? Jeg gjorde det ikke dennegang, fordi jeg tænkte, at der ikke var noget at gøre ved forkølelsen. Og hvis De havde rådet mig til at komme tilbage og Fenger til at blive havde jeg været lige så usikker som før. Det havde desuden undret mig lidt, at De ikke kom og sagde mig farvel, da jeg rejste bort for så lang tid. Nu glæder jeg mig til at høre fra Dem, når jeg er kommet ud i præstegaarden. Min adresse bliver Farstrup pr. Løgstør hos pastor Kragh.[12] Breve er længe undervejs.

Tænk venligst på Deres hengivne
Mathilde Fibiger«

Brevet bekræfter, hvor stor vægt Mathilde Fibiger lagde på de råd, Fenger gav hende, men også det hidtil ukendte, at hun i høj grad værdsatte Wilhelm Meyer som læge, ven og rådgiver.[13] Desværre er der kun bevaret tre breve til Wilhelm Meyer fra Mathilde Fibiger. Det andet brev, der er bevaret, henviser således til et eller flere breve, der mangler. Det er dateret: Fredagen før pinse [1863]

»Kære Doktor! Samme nat, som jeg havde skrevet det forrige brev blev det pludselig meget værre, og pastor Kragh tog afsked med os alle. Det var første gang jeg så ham igen for fru Kragh ville ikke have, at jeg kom før derind ... Jeg så ham dog engang, da han havde hørt min stemme i den anden stue og spurgte efter mig. »Stakkels frøken«, sagde han. Det er mig en trøst, at han tænkte så venligt på mig til det sidste ...«

Det tredie brev er udateret, skrevet dagen efter en samtale med Meyer – det fremgår ikke hvor og hvornår – om Mathilde Fibigers fremtidsstilling, som altså blev sikret senere i 1863:

»Kære doktor. De må ikke tro, at jeg vurderer den godhed, hvormed De hjælper mig, efter udfaldet. Det gør mig så inderligt ondt bagefter, når det er øjeblik kan have set således ud. Men sagen er, at jeg kæmper for min tilværelse i denne tid og jeg kan ikke altid holde modet oppe. Jeg blev skuffet, fordi den mulighed, som i aftes lod til at være så nær, pludselig rykkede så langt bort, at det viste sig for mig som det usandsynligste af alt usandsynligt. Men derfor kan det jo nok ske, og hvis det ikke sker, så tror jeg, at jeg føler, hvordan jeg bør tage det, og at Gud berøver mig de ydre hjælpemidler for at henvise mig til de indre. Så tror jeg, at vi helst må opgive det, eller i alt fald opsætte det til foråret. Tiden er så grumme knap, og jeg vil have bedre af at slå mig til ro i tankerne her, og prøve hvordan jeg kan løse min opgave her. At gå i denne ensomhed og vente på en forandring, hvoraf det så forekommer mig som om mit liv afhang, virker så meget på mit helbred, at jeg tror alene af den grund at burde opgive det, hvis det viser sig hidtil at have været forgæves,. Dersom det *sker,* så så De i aftes, med hvilken taknemlighed jeg vil tage mod det. Men *jeg* påskønner Deres deltagelse og Dem selv lige meget i hvert tilfælde, og jeg beder Dem have tålmodighed med mig, når den følelse af fortvivlelse, hvormed jeg kæmper, og som det er min opgave at overvinde, undertiden henriver mig.

Deres Matihilde Fibiger«.

At dømme efter de tre breve fremgår det, at den ensomme, ofte rådvilde og fortvivlede kvindesagspioner skriver til Meyer som til en nær ven, der kendte og forstod hende. Men der er ikke bevaret breve fra Meyer og for få fra hende – der kan have været flere fra perioden efter 1863, hvor kun få breve til Meyer er bevaret – til at give nogen forestilling om, hvor langt Meyer forstod hendes ganske revolutionerende tanker, som eftertiden med rette har fremdraget.

Meget tyder dog på, at Meyer har delt, eller har været påvirket af Fengers liberale syn på kvindebevægelsen. Som Fenger havde hjulpet Mathilde Fibiger til en stilling 1863, bistod han 1875 Nielsine Nielsen, der skulle blive Danmarks første kvindelige læge. Da Nielsine Nielsen (1850-1916) i januar 1874 ansøgte undervisningsministeriet om tilladelse til at tage studentereksamen for at studere til læge afgav det retsvidenskabelige fakultet 18. april følgende erklæring: »I følge den bestående ordning har kvinden ikke noget retligt krav på efter at have opfyldt visse vilkår at stedes til immatrikulation ved universitetet«. I det lægevidenskabelige fakultet mente 9 af 10 professorer – med en række forbehold – ikke at kunne fraråde, at ansøgningen bevilgedes. Professor Matthias Saxtorph (1822-1900) i øvrigt en af Meyers modstandere gik imod og sluttede sit separatvotum med denne salve, at prostitutionsvæsenet »vel nu til dags betragtes som et nødvendigt onde, mens kvindelige læger kunne kaldes et aldeles unødvendigt onde, hvilket enhver dansk mand vistnok måtte ønske sit fædreland forskånet for«. Sophus Engelsted, Meyers fjende og titulær professor fra 1869, frasagde sig 1874 titel og rang som professor i protest. Om grunden hertil var kvindelige læger vides dog ikke, men det er sikkert at Saxtorph gik som overkirurg ved Frederiks Hospital 1886, fordi hospitalets direktør udtalte, at kandidatpladserne var åbne for kvindelige læger. Under alt dette havde Fenger, hospitals- og finansborgmester i København fra 1875-83, støttet Nielsine Nielsen moralsk og praktisk på enhver måde. Og det fremgår af hendes erindringer, at Rudolph Bergh, en anden af Meyers nære venner, også protegerede hende. (Se litteraturlisten).

Af de mange breve, Meyer modtog fra patienter i provinsen gengives her et fra ægteparret Hellmers på Storegaard mellem Ringsted og Borup, fordi de regelmæssigt inviterede Meyer til at besøge dem, og han nød efter alt at dømme sine ophold her. I 1861 var han der sammen med sin broder Adolf, der imidlertid ikke ville med hjem til København, da Wilhelm måtte tilbage for at passe sit arbejde. Fru Hellmers skriver kort efter:

> »Jeg frygter, De er vred, fordi vi overtalte Deres broder til at blive her... Ved modtagelsen af Deres brev, der sluttede således: »Send Adolf!« blev vi så forfærdede, at vi kun tænkte på at sende Deres broder og rent glemte at forklare ham den korteste vej over Ringsted... Hvordan går det den stakkels mand med hjernebetændelse. Jeg har ofte tænkt på ham i denne tid og på hans vegne glædet mig over, at De var hans læge, endskønt det jo rigtignok har berøvet os

den fornøjelse at få set Dem herude. Imidlertid håber jeg af ganske hjerte, at Deres patienter nu nok kunne undvære Dem en kort tid... Tak for medicinen, for bøgerne, for brevene og fordi De kommer herud...«

Adolf har åbenbart haft noget ud af sit besøg i København, for en måned senere (21. november 1861) skriver H. C. Andersen i sin dagbog: »Besøg af Gade og senere af dr. Meyers broder, som fik min photografi og Klitterne«.[14]

Wilhelm Meyer er nævnt ca. 40-50 gange i Andersens dagbøger, ofte flere gange på samme side. F.eks. som gratulant på Andersens fødselsdag tidligere på året (2. april 1861). Ni dage senere var Andersen på rejse sydpå sammen med Edward Collins søn Jonas Collin d.y., der i Neuchatel fik et brev fra Meyer med Hilsen til Andersen.[15] Meyer var som tidligere omtalt en gammel bekendt af Andersen, som kendte ham fra Collin'erne. De mødtes også i andre familier, eksempelvis skriver Andersen under 8. november 1865: »Hos Ørsted var Dahlstrøm, fru Scharling, Groth og dr. Meyer. Jeg læste et par eventyr. Meyer ytrede på hjemvejen forbavselse over min »åndelige udvikling«, som jo var »naturlig for en mand som« jeg«.

Men når Ernst Schmiegelow og Helga Stemann omtaler Meyer som »H. C. Andersens læge og nære ven« kan man let få et forkert indtryk. Andersen konsulterede adskillige læger, men af loyalitet over for Collin'erne foretrak han Theodor Collin. Med bl.a. Emil Hornemann som reserve. Først i sine senere år brugte han i stigende grad – til sidst udelukkende – Meyer. Men herom senere.

Brevene til Meyer fra hans familie i Glückstadt er alle meget hjertelige. Han holdt kontakten ved lige ved jævnlige trip til Glückstadt og familien besøgte også ham i København. De bevarede breve er næsten alle fra perioden 1860-63. Dog fortæller Adolf i et brev fra Kiel 1855, at han er begyndt lægestudiet ved Kiels universitet. Der er flest breve fra faderen, Heinrich, der 1860 var 66 år og – skønt han stadig virkede som læge – giver udtryk for en vis rastløshed, som han delvis fik udløsning for i sine breve. »Om politik vil jeg ikke skrive, det giver os begge hovedpine«, skriver han 1860. I stedet skriver han om Glückstadt, spørger hvordan det går med de nelliker, han har sendt til Drewsens og Fengers, blomstrer de nu? Han beder om råd for sine patienter og også for sine egne sygdomme.

Louises bryllup med Christoff v. Tiedemann optog familien en del i disse år. Christoff var jurist, boede på et gods i Segeberg nordøst for

Glückstadt og opnåede senere en høj stilling som »Chef der Reichscancellei« hos Bismarck. Meyers mor Henriette skildrer et besøg på Segeberg kort efter brylluppet (som hele familien naturligvis deltog i) og et, hvor hun meget undskylder, at Wilhelm ikke, som først planlagt, kan blive gudfader til Tiedemanns førstefødte, da Tiedemanns adelige bedsteforældre har sat sig på disse æresposter. Til gengæld får den nyfødte Lili mellemnavnet Wilhelmine til ære for Wilhelm – og Preussens konge. Wilhelm har taget det roligt, han var gudfader til adskillige børn i forvejen.

Et andet emne for familiens bekymringer var Adolf, der efter eksamen dyrkede fornøjelser i upassende grad og ikke gjorde nok for at finde en permanent stilling. Det endte med, at Adolf besluttede at søge lykken i Kina. Adolfs rejse til og ophold i Shanghai gav anledning til mange bekymrede skriverier blandt familiens medlemmer. »Mon Adolf nu må spise mad, tilberedt af hunde og katte«?, skriver Heinrich. Breve fra Adolf blev som regel sendt til Wilhelm og cirkulerede derefter i familien. Det gik ham godt, men i et brev til Wilhelm skriver han bl.a. »... Du kan ikke tænke dig, hvor det ville glæde mig om jeg kunne være dig til nytte her som en ringe gengæld for din endeløse hjælpsomhed. Men skriv ikke så meget om mammon i fremtiden. Det er en trist misforståelse, at penge skulle betyde lykken for mig...«

Adolf kom til Shanghai efter slutningen af den anden såkaldte opiumskrig (1856-60), hvorunder englænderne tvang Kinas kejser til at åbne fem kystbyer fra Canton til Shanghai for handelen med Vesten, der var overordentlig lukrativ. Her var mangel på uddannede folk af enhver art og fra mange nationer, og pengene sad løst. Adolf opholdt sig der 1863-70.

Af Meyers øvrige søskende blev Charlotte gift med Obertribunalrat v. Mohrdiek. Emil blev Wegbaumeister i Flensborg, hans kone hed Emma og hans ældste søn Hans Wilhelm. Pauline og Sofie forblev ugift. Af alle var Pauline den, der opholdt sig mest i København, op til hele og halve år ad gangen, hvor hun boede hos Wilhelm og passede hus for ham. Derfor citeres et af hendes breve fra 1862. Som så mange af de øvrige familiebreve indeholder det ikke noget sensationelt:

»Glückstadt 19. oktober 1862

Kære Wilhelm

Jeg vilde kun melde dig, at jeg på tirsdag rejser herfra, og altså onsdag, om Gud vil, ankommer til København. Far beder mig tilføje, at i tilfælde af at det på tirsdag er særlig slemt vejr, vil jeg først

afrejse om onsdagen. Forhåbentlig bliver det, som jeg først har bestemt. Vil du venligst meddele det til din tjenestepige. Desuden vil jeg bede dig ikke at meddele Irmingers tiden for min ankomst. Jeg ankommer sandsynligvis temmelig gennemfrosset og har derfor ikke lyst til at se venner, før jeg har hvilt mig. Forhåbentlig går det dig godt. Far synes, det er længe siden han har hørt fra dig. Fra Louise har vi allerede fået breve, hun er meget glad og lykkelig i sit ny hjem. Du har sikkert fået brev fra hende, for hun troede, at din fødselsdag var den 18. Lev vel, kære Wilhelm og på gensyn.

Din søster
Pauline«

Den familie Irminger, der er omtalt her og i andre breve fra Meyers familie var indvandret til Glückstadt fra Tyskland. I 1813 – da Glückstadt som nævnt blev belejret – fik toldforvalter Otto F. Irminger (1749-1828) til opgave at stå i spidsen for en reserve af mindre krigsdueli-ge. Han fik titel af kaptajn, senere oberstløjtnant. Samme år blev hans kun 11-årige søn Carl L. C. Irminger (1802-88) optaget på kadetskolen i København. En anden søn blev senere officer i hæren, men resten af familien blev i Glückstadt og blev venner med familien Meyer.

Carl Irminger blev sekondløjtnant 1822 og steg i graderne men oplevede imens meget eventyrligt, især i Dansk Vestindien, hvor han i 1825 entrede et berygtet sørøverskib og i 1849 bidrog til at slå et oprør ned, så planterne på Sct. Croix skænkede ham en æressabel. Han blev Frederik VII's adjudant og jagtkaptajn. Kontreadmiral 1865. Hans bror J. H. G. Irminger blev officer i hæren, men døde 1854. Disse familier omgikkes Meyer meget. Det gjaldt også den sidstes søn, Johan Irminger, (1848-1938) overingeniør og dr. techn.

I oktober 1863 fik Meyer indbydelse til middag fra en fru Hall i Ordrup: »Jeg længes meget efter at se og tale med Dem, kære dr. Meyer, både om min egen søde Carl og alle mine stakkels halvdøve broderbørn. Vil De spise hos os fredag d. 16. klokken fem? Her er flere venner. – Hjerteligst, Marie Hall, født Brøndsted«. Det var selve konsejlspræsidentens hjem, han var inviteret til. Og kunsten stiger. Meyer fik påny en indbydelse til middag hos C. C. Hall, dateret den 12. november 1863 om at komme til middag d. 15.

Det er forståeligt, at Meyer af alle sine middagsinvitationer har gemt netop denne. Den 13. november vedtoges, hvad eftertidens kommentatorer ofte kalder den »ulyksalige« novemberforfatning. Situationen blev

ikke bedre af, at Frederik VII døde søndag den 15. november, den dag Meyer var til middag hos Halls. Eller blev middagen aflyst? Under alle omstændigheder var det skæbnesvangre dage for Danmark, og Meyer, som ikke mindst gennem Fenger kendte mange nationalliberale politikere og ministre personlig, var nær begivenhedernes centrum. Den ny fællesforfatning for Danmark og Slesvig, der igen skubbede Holsten ud i mørket, har været ham inderligt imod.

Men det passede Otto v. Bismarck, Preussens ministerpræsident udmærket, at Danmark fuldstændigt fejlbedømte Preussens, Østrigs, Ruslands, Storbritanniens og Sveriges holdning til dette dristige skridt. Chancen for at ophæve forfatningen forpassedes og en ny krig brød ud. Bismarcks interesse for Holsten stammede mest fra, at han her tænkte bygget en kanal mellem Østersøen og Nordsøen, som ville styrke det Stortyskland, han havde visioner om. Også ved Londonkonferencen i sommeren 1864 tog Danmark fejl, fordi man ikke kunne enes om en mulig deling af Slesvig. Freden blev underskrevet i Wien 30. oktober 1864, Danmark afstod Slesvig, Holsten og Lauenborg til Prøjsen og Østrig, den danske konge Christian IX mistede to femtedele af sit land og en trediedel af sit folk. Hele familien Meyer blev tyskere, bortset fra Wilhelm. Hans lede ved dansk politik blev ikke mindre, men han prøvede at holde en lav profil, for tyskerhadet blussede op igen. Efter krigen genoptog han sine besøg i Glückstadt, og især Pauline besøgte ham i København.

Hun nød sine ophold her og måske ikke mindst at præsidere som værtinde, når Meyer holdt middag. Han var jo stadig ikke gift, men nok en efterstræbt ungkarl med sin elskværdighed, pæne position, pæne udseende. Havde han veninder? Herom siger brevene intet. De følgende breve kan højst antyde, at det ikke har manglet på opfordringer.

Om ikke andet, så kan dette brev fra en ung pige i Lyngby give et pust fra 50'ernes København:

> »Hvis det er muligt ville jeg gerne tale med Dem, når jeg kommer ind i morgen, fredag... Det er min hensigt at tage ind klokken 9½ altså være i Byen 10½. Jeg vil da stå af udenfor Østerport og gå Kongensgade igennem, hvis Deres tid tillader Dem at møde mig ude ad den kant. Skulle jeg ei møde Dem, da går jeg op på Charlottenborg for at se udstillingen, og bliver altså der til henimod 12-1. Hvis det da ei var Dem imod kunne jeg der se Dem og aflægge min rapport. Jeg bliver kun inde til seks... Skulle De nu hverken kunne det første eller det andet så skal jeg være en halv time før seks uden

for blomstervinduet hos Olsen på Kongens Nytorv, og derfra gå ad Kongensgade på elektropletsiden ...«

Meyer havde på sin studierejse i London sluttet venskab med lægen Edward Ratcliffe Cousins, og de havde fulgtes ad på nogle ture i det sydlige England. Meyer blev gudfar til Cousins søn John (1863-1928), noget Meyer som alle dengang tog alvorligt. John blev jurist og politiadvokat ved Metropolitan Police og senere medlem af adskillige offentlige kommissioner. Meyer elskede i øvrigt England og vedligeholdt forbindelsen med især denne familie, som han bl.a. besøgte i 1862. Kort efter overværede han sin søster Louises bryllup og skrev derom til Cousins. Mrs. Cousins svarede bl.a. (i brev af 10. december 1862) idet hun henyder til breve fra Adolf og fra Louise selv:

»Jeg må sige, at udfra de beskrivelser jeg har fået fra Deres bror og Deres søster og hendes mand, at alt tegner til at de vil blive et meget lykkeligt par og at De efter at have vidne til deres lykke selv snart, venter jeg, også vil blive lykkelig på samme vis. De har aldrig været bestemt til at gå alene gennem livet ...Nelley og Mary (hendes små døtre) ønsker brændende, at De vil komme over og holde jul sammen med os«.

En praktiserende læge modtog naturligvis før telefonens tid foruden breve med posten en del små sedler, bragt pr. bud, med anmodning om konsultation. En lille seddel fra en af Edward Collins niecer, der har vedlagt en viol, minder ham om, at det imorgen er tante Jettes fødselsdag. Kun én anden seddel af den slags har Meyer gemt.

Den er fra en ung enke med to døtre. Hun kom fra de dansk-vestindiske øer, skrev på engelsk, men var nu bosat i København: »Min kære doktor. Vil De venligst komme her i dag, da Cootie gerne vil konsultere Dem om sine øjne, der ser temmelig betændte ud og gør ondt. Med de kærligste hilsener og de bedste ønsker fra mig. I am yours very truly Kate Emerson«.

Det eneste andet overleverede brev fra Mrs. Emerson direkte vil Wilh.-Meyer er langt mindre formelt og viser klart, at læge-patient forholdet havde udviklet sig til venskab og mere end det. Det er dateret København, 6. august 1866 og sendt til Glückstadt, hvor Meyer var taget ned på en rejse for at besøge sine forældre og andre undervejs. Det begynder med et meget sigende kælenavn, som Kate fandt passende for sin ven:

»My correct-card!« (= min karakterbog ell. lign.).

Dit brev begyndt på Storegaard og sluttet i Glückstadt nåede mig i går. Skal jeg fortælle dig, hvilken glæde jeg følte ved at modtage

Kate Emerson, f. Catherine Jane, baronesse de Bretton, gift 2. gang med Wilhelm Meyer.

det? Nej. Jeg kunne lide begyndelsen: at Guds egenskaber (»attributes«) når os i strømme af lys, og genspejles i os, når vi er villige til at tage imod dem, det er hvordan jeg forstår det. Jeg føler, at alt godt kommer fra Ham, og håber min tillid til Ham er stor...

Jeg kan se du var tre dage på Storegaard ... Besøgte Emil og er nu hos dine kære gamle forældre. Hvor underligt, at du nu igen er det eneste af børnene på besøg dernede. Jeg vidste ikke, at du var deres ældste barn. Det glædede mig, at mit brev (og billede) var ankommet i tide til at byde dig velkommen i Glückstadt. Du takkede mig ikke engang for billedet eller skrev, at du var glad for at få det. Send det tilbage, hvis du ikke kan lide det«.

Det sidste punktum her i brevet er overstreget og erstattet med: »Jeg ved du ikke synes billederne er gode. Jeg fulgte børnene til damperen fredag morgen, de skal være nogle dage i Rungsted hos Cecilia Benzon, så jeg er ene og forladt i byen... Jeg har ikke været hos Pauline endnu, men det er ikke min fejl, jeg var der for at besøge hende, men hun tog ikke imod.

Lilium Santifolium'en ser yndig ud, den har fem store smukke blomster, der har en vidunderlig duft. Da du sendte mig den sidste år, så jeg den ikke i dens friske skønhed, men den har rigeligt belønnet mig for min pleje. Har du hørt fra Adolf og hvordan har han det? Fik du skrevet til Anna om de landskabsbilleder, du så gerne ville have fra Sct. Thomas og Sct. Jan...? Godt nat, god nat, og Gud velsigne dig.

Din for altid hengivne
Kate Emerson«.

Kate Emerson var født på Sct. Croix 29. nov. 1831 som datter af læge og plantageejer Frederik van Bretton (1793-1842) i hans ægteskab med Jane Elliot Lytton (1794-1871). To af Frederik Brettons forfædre, der var brødre og af en gammel slægt på øerne van Uytendale blev henholdsvis 1763 og 1767 optaget i adelsstanden under henvisning til deres fars ægteskab ind i slægten de Breton, der var indvandret til øerne 1688. Fra disse to brødre nedstammer en yngre og en ældre linie af slægten Bretton.[16] Kate Emerson var således født Catherine Jane baronesse de Bretton, men blev 1850 gift med den engelske konsul på Sct. Thomas Joseph W. Emerson, der var et par år ældre end hende. Han var en begavet, energisk og velstående mand, der døde 1857 og efterlod Catherine Jane med de to piger Frances (kaldet Fanny) og Kate (kaldet Cootie), med hvem hun – vistnok omkring 1860 – flyttede til København.

Der boede i København og i resten af Danmark endnu i 1800-tallet adskillige Bretton'er, der oprindelig stammede fra Vestindien. Wilhelm Meyer kan have mødt Kate hos en af dem eller måske hos Carl Irminger, der var kendt og meget agtet af familierne på Sct. Croix. Mange udvandrede fra øerne, der var inde i en nedgangsperiode. Den romantik og rigdom, mange forlenede øerne med, var der ikke meget tilbage af. Eksportartiklen, rørsukkeret, var ved at blive udkonkurreret af det europæiske roesukker. Faldende priser gjorde det vanskeligt at betale arbejdskraften på plantagerne, slavernes efterkommere, en ordenlig løn, utilfredsheden murrede hos hvide og sorte. Øernes danske præg stak ikke dybt, selv om øerne har danske minder i form af bygninger og navne.

Hovedsproget var engelsk og kun et forsvindende mindretal af indbyggerne var danske.

Kate befandt sig godt i København, men tilegnede sig først efterhånden det danske sprog. Hun foretrak, i hvert fald skriftligt, at udtrykke sig på engelsk. Kate, midt i 30'erne og den syv år ældre Wilhelm, der i så mange år ikke havde kunnet beslutte sig til ægteskab, var nu simpelt hen forelskede.

Når de ikke giftede sig før 1870 kan grunden have været at Wilhelm Meyer sidst i 60'erne var helt opslugt af en betydningsfuld opdagelse han havde gjort på den øreklinik, han ved siden af sin almindelige praksis som huslæge, havde drevet i Nørregade siden 1865.

Litteratur

Aggebo, Anker: Danske lægememoirer 4. samling. Danmarks første kvindelige læge Nielsine Nielsens erindringer, Munksgaard, Kbh. 1941.

Andersen, H. C. Dagbøger, bind I-XII. Udgivet af Det danske Sprog og Litteraturselskab under ledelse af Kåre Olsen og H. Topsøe Jensen. G. E. C. Gad, Kbh. 1970-76.

Andersen, Tine og Busk-Jensen, Lise: Mathilde Fibiger – Clara Raphael, Kbh. (Medusa) 1979.

Fibiger, Margrethe: Clara Raphel – Mathilde Fibiger, Kbh. (Philipsen) 1891.

Kjølsen, H. H.: Fra Skidenstræde til Polyteknisk Læreanst. Kbh. Gjellerup 1965.

Sørensen, Lise: Den nødvendige nedtur, Kbh. Gyldendal 1977.

Stemann, Helga: F. Meldahl og hans venner, bind II. (Hagerup Kbh. 1926).

Noter

1. Om H. C. Ørsted, også i Nørregade 21, se Kjølsens ovennævnte bog. Om Nørregade 21. E. Snorrason: Manden bag navnet, Medicinsk Forum 1968, s. 154.
2. Kresten Nørregaard: Om dr. W. Meyers terapi og daglige virken, Ugeskrift for Læger 1919, 81. årg. s. 841-51. Holger Mygind: Om Wilhelm Meyers liv. Ugeskrift for Læger 1918, 80. årg. s. 1695-98.
3. Sir William Wilde (1815-76) berømt irsk ørelæge, omtalt også i kapitel 6.
4. Samlingen i Det Kongelige Biblioteks håndskriftssamling indeholder følgende numre:
   Additamenta
   1184 Optegnelser over patienter med øresygdomme 1856.
   1185 Memorabilia, to bind med håndskrevne optegnelser udelukkende af medicinsk karakter, meget med henvisning til lægetidsskrifter.
   1186 Forarbejder til første arbejde om adenoide vegetationer.
   1187 Manuskript til foredrag i Medicinsk Selskab 6/3-1894.
   1188 Forarbejder til tysk artikel om ad. veg.
   1189 Manuskript til anmeldelse af Jul. Petersens bog »Hovedmomenter i den medicinske Lægekunsts Historie«.

1190 En sygdomshistorie (fra 1879).
1191 Tre ansøgninger.
1192 Breve til Wilhelm Meyer – især om de adenoide vegetationers geografiske udbredelse og deres forekomst i fortiden.
1193 Koncepter til ikke afsendte breve fra Wilhelm Meyer fra tiden 1854-57.
1194 Et brev fra og ét til Adolph Meyer i august 1873.
1195 Et album med fotografier af patienter med adenoide vegetationer.

5. Helga Stemann: Meldahl..., bind II s. 138.
6. ibid, s. 145-46.
7. ibid, s. 193.
8. Fengers overdragelse af sin praksis er bl.a. omtalt i Wilhelm Meyers nekrolog i Hospitalstidende 1895, nr. 24 4. række, bind 3, s. 646. Nekrologen er formentlig skrevet af Meyers gode ven, professor Jul. Petersen.
9. Margrethe Fibiger, s. 248.
10. Lise Sørensen, s. 164.
11. Margrethe Fibiger, s. 157.
12. Pastor Krag (uden h): Christian Krag (1822-63), student fra Odense og efter eksamen »bestyrer af en højere bondeskole i Gjelsted 1845-48«, altså tilknyttet højskolebevægelsen. Hans forbindelse med Mathilde Fibiger kan derfor gå gennem N. F. S. Grundtvig. Krag blev 1850 gift med Nicoline Pingel og 1861 sognepræst i Farstrup.
13. Se også: Sven Poulsen: Wilhelm Meyer og Mathilde Fibiger. Medicinsk Foum 1986 s. 174-82.
14. »Klitterne«. Som alle Andersens eventyr og historier kom »En historie fra klitterne« i småhefter, og senere i samlede udgaver, denne novelleagtige historie fra egnen omkring Nørre Vosborg i samlingen »H. C. Andersens nye Eventyr og Historier«, bind I-III, Kbh. (Reitzel) 1870.
15. Det kgl. Biblioteks håndskriftssamling, Den Collinske Brevsamling, 38, 1^3.
16. Om slægten Bretton se Personalhistorisk Tidsskrift, 7. række, 1. bind (1916) s. 217-224.

6. Ørelæge

Fører man tungespidsen opad mod mundhulens hvælving, mærker man den hårde gane, der bagtil går over i ganesejlet, den bløde gane. Over den, omtrent i øjenhøjde, findes et hulrum, næsesvælgrummet. Indåndingsluften suges gennem næseborene, fortsætter gennem næsesvælgrummet og ned i halsen og luftrøret til lungerne. Fra næsesvælgrummet er der til begge sider forbindelse til et lille hulrum, mellemøret, gennem »tuba« eller de eustachiske rør. Det er en 2-3 cm lang benet, brusket kanal, hvorigennem der foregår en regelmæssig fornyelse af luften i mellemøret.

Mellemøret er den midterste af ørets tre dele: det ydre øre, mellemøret og det indre øre. Den synlige del, øremuslingen, opfanger lyden, der går gennem øregangen ind til trommehinden. Denne hinde danner grænsen mellem det ydre øre og mellemøret. De småbitte øreknogler i mellemøret: hammeren, ambolten og stigbøjlen, legemets mindste knogler, bidrager til at overføre lydsvingningerne ind til det indre øre med »sneglen«, det lydopfattende organ, og »buegangsapparatet«, et organ for ligevægts- og stillingssansen.

Næsesvælgrummet danner altså forbindelsen mellem mundens funktioner som tale- og fødeoptagelsesorgan, næsens funktion som åndedrætsorgan og ørets funktion som høre- og ligevægtsorgan. Fra næsesvælgrummet er der forbindelse dels til næseborene, dels til øret og dels ned i svælget. Ved spisning lukkes næsesvælgrummet af den bløde gane, for at maden ikke skal løbe ud i næsen. Gennem den kanal, de eustachiske rør udgør fra næsesvælgrummet ud til hvert øre, pumpes – f.eks. ved synkebevægelser – luften op i mellemøret. Herved bliver lufttrykket på begge sider af trommehinden det samme. Ved tillukning af det eustachiske rør synker lufttrykket i mellemøret, der opstår en forskydning indefter i trommehinden ind i mellemøret, nedsat høreevne m.v. Bliver tilstopningen af røret permanent, kan der opstå sygelige tilstande i mellemøret og endog varige forandringer i ørets udvikling med nedsat hørelse til følge.

Enhver kender de ganemandler, man kan se, når man kikker ned i svælget. Men skjult i næsesvælgrummet findes også helt oppe på bagfladen en »svælgmandel« af lymfatisk væv, der danner hvide blodlegemer og antistoffer og derved deltager i bekæmpelsen af bakterier og andre smitstoffer.

Ørets, næsens og halsens funktioner er således så tæt forbundne, at sygdomme i de tre organer er blevet et særligt speciale inden for lægekunsten. Men studiet af disse sygdomme var meget lidt udviklet, da Wilhelm Meyer studerede i København og udlandet. Samme år, 1853, da Meyer nedsatte sig som læge i København, udgav den irske læge William R. Wilde[1] – far til Oscar Wilde – langt om længe en bog om øresygdomme. Wilde skriver indledningsvis om den uvidenhed og foragt, hvormed samtiden og ikke mindst de lægevidenskabelige spidser, betragtede en mulig behandling af ørets sygdomme. Det skete ved sprøjtninger af øret med varmt vand eller sæbevand for at fjerne ørevoks og betændelse. Eller man anbragte spanske fluer bag ørerne for at suge ondartede væsker, materie, som muligvis havde ophobet sig i det ømtålelige indre øre. Ordinerede afførende midler i håb om, at ondet – som så meget andet – stammede fra maven. Lægernes, især kirurgernes, »foragt« for øresygdommes behandling skyldtes til dels frygt for, at kirurgiske indgreb, især i mellemøret mod betændelse, kunne føre til, at betændelsen bredte sig til hjernen. Man havde dårlige erfaringer. Mange patienter gik fra læge til læge uden at noget hjalp, nogle endte hos kvaksalvere.

Sådanne patienter med ørepine og nedsat hørelse fandtes også blandt Meyers, men han stod lige så hjælpeløs over for dem som alle samtidens læger i hele Europa. Her var – fandt Meyer – et fuldstændig uopdyrket felt. Var Meyer endt som hospitalslæge, havde han næppe haft mulighed for at studere dette speciale så grundigt, som det han nu gav sig i kast med. Der var på intet hospital noget, der blot lignede en øre-, næse- og halsafdeling. Han var henvist til sit eget begrænsede patientmateriale, og det var meget småt med, hvad han kunne finde om øresygdomme i inden- og udenlandske medicinske tidsskrifter.

På dette område var han nærmest selvlært, autodikakt. »Han begyndte møjsommeligt at studere øresygdomme, han opnoterede alt, hvad han i så henseende fandt hos sine patienter, lagde stor vægt på anamnesen (patientens egen sygehistorie), arvelighedsforholdene, foretog omhyggelige undersøgelser af patienternes ører, næse og svælg, anstillede daglig akustiske målinger og nedskrev så at sige dagligt, hvorledes sygdommen udviklede sig«.[2] Meyers to ældste journaler om dette er fra 1856 og 1857 og findes nu på Det kgl. Bibliotek. Det tog nogle år, før han fandt noget virkelig nyt og upåagtet i sine otologiske studier.

Meyer har fortalt en af sine assistenter, den senere professor Edmund, om hvordan han engang i 60'erne behandlede en patient, der led af tunghørighed. For at afhjælpe denne indførte Meyer et tubakateder (et

smalt metalrør) gennem patientens næsebor, og op gennem røret en sonde (bougie) for dermed at rense det eustachiske rør. En dag knækkede sonden, et stykke blev siddende inde i næsesvælgrummet, og for at få det ud førte Meyer sin pegefinger gennem patientens mund og hals og op i næsesvælgrummet, hvor han med fingeren fik lirket det brækkede stykke ud. Edmund (professor Edmund Zeuthen Edmund 1861-1950) var, da han hørte historien af Meyer endnu en ung medicinsk student. Han fortalte senere denne anekdote til Meyers biograf, Ernst Schmiegelow (der senere skal nærmere omtales). I Schmiegelows biografi om Meyer i Ludvig Krafts bog (se litteraturfortegnelsen til dette kapitel) er anekdoten blevet opfattet og gengivet, som om det var ved denne lejlighed Meyer *tilfældigt* gjorde sin store lægevidenskabelige opdagelse af ukendte svulstmasser i næsesvælgrummet. Dette er imidlertid ikke i overensstemmelse med Meyers egen beretning om sin opdagelse.

Professor Vilhelm Møller-Christensen har derfor i det foredrag, han holdt 1968 i hundredåret for Meyers offentliggørelse af sin opdagelse, nærmest tilbagevist denne påstand og betegnet den som »en legende«.[3]

Møller-Christensen støtter sig her til hovedkilderne: Dels Meyers egen afhandling, dels hans assistent, læge K. Nørregaards beskrivelse af episoden med den knækkede sonde. Meyer opdagede iflg. Nørregaard ingen svulstmasser ved denne lejlighed, for der var ingen hos den pågældende patient, men derimod, at fingeren med lethed kunne bevæges frem og tilbage i næsesvælgrummet. Han opdagede simpelthen, at næsesvælgrummet var større, end han oprindeligt havde antaget, og intet andet, udover at man kunne eksplorere næsesvælgrummet med fingeren, hvilket ingen andre læger syntes at have prøvet.

»Episoden med den knækkede sonde« gik altså forud for det tidspunkt (i november 1867) da Meyer i en måned forgæves havde behandlet en anden patient, den 20-årige Maren Tanggaard fra Jylland for tunghørighed, øresmerter, udflåd af ørerne, svimmelhed og feber. Hun åndede gennem munden, havde talebesvær og blev nærmest af sine omgivelser betragtet som åndssvag.

Meyer fik nu den tanke, at årsagen til den forgæves behandling af Maren Tanggaard måske kunne ligge i det eneste han endnu ikke havde undersøgt, nemlig rhinopharynx – næsesvælgrummet. Han førte forsigtigt sin finger gennem hendes mund derop. Han blev meget forbavset ved at opdage, at dette rum over den bløde gane var fyldt med bløde svulstmasser. Han gjorde denne opdagelse selvstændigt i november 1867, men svulstmasserne var netop i årene lige før fundet og beskrevet af enkelte

andre europæiske læger. Meyer fik først efterhånden et overblik vedrørende disse opdagelser og omtalte dem bl.a. 1894 i et foredrag i Medicinsk selskab i København (se kapitel 8).

På grundlag af yderligere forskning var det for professor Ernst Schmiegelow i en artikel og et foredrag i 50-året for Meyers opdagelse muligt at uddybe, hvad man kunne kalde »næsesvælgrummets opdagelseshistorie«.[4] Det ville føre for vidt her i enkeltheder at følge denne opdagelseshistorie, der på sin vis er lige så interessant som de diskussioner, der netop i 1860'erne førtes af europæiske geografer om Congos og Nilens udspring og løb i det mørke Afrika.

Hovedårsagen til at næsesvælgrummet først så sent er blevet udforsket synes at være dets beliggenhed midt inde i hovedet, der gjorde det vanskeligt at undersøge ved postmortelle sektioner. Schmiegelow fastslår, at næsesvælgrummet endnu i 1850'erne nærmest var »terra incognita« for anatomerne. Selv om forskellige forskere lejlighedsvis havde påpeget, at der var en tonsil (mandel) i næsesvælgrummet var det faktisk den danske universitetsprofessor Frederik Theodor Schmidt (1825-80) der i sin disputats[5] 1862 først gav en korrekt beskrivelse af denne »pharynxtonsil« og det lymfatiske vævs bygning i loftet af rhinopharynx, og endda bemærker, at denne tonsil »langt lettere og bedre lader sig undersøge hos børn end hos voksne«. Hermed var han inde på det afgørende, at næsesvælgrummet var langt lettere at udforske på levende patienter end ved postmortelle sektioner. Men hvordan skulle man udforske det? Samtlige læger – bortset fra Meyer – der i 1860'erne fandt sygelige tilstande i forbindelse med mandlen i næsesvælgrummet, gjorde deres undersøgelser ved hjælp af spejle, der førtes ned i halsen på deres patienter. Det var dengang yderst vanskeligt at påvise noget sygeligt på denne måde. Der var op til 1867 af forskellige europæiske læger påvist 6-7 tilfælde af svulster i dette rum. E. P. Voltolini (1818-89) i Breslau havde ikke alene erkendt deres tilstedeværelse hos en patient, men også fjernet dem operativt galvanokaustisk, helbredt patienten og beskrevet operationen.[6]

Voltolini kan betegnes som Meyers nærmeste konkurrent på området, men Meyer havde i sine mangeårige studier af ørets sygdomme og i den af ham først udførte digitale (med fingeren) undersøgelsesmetode en enorm fordel fremfor eventuelle konkurrenter.

Kun Meyer forstod med sine 10 år studier – praktiske og teoretiske – meget hurtigt rækkevidden, de perspektiver, der åbnede sig, efter at han havde fundet årsagen til Maren Tanggaards hidtil håbløse tilfælde. Han fandt en metode til at bortoperere svulsterne, han mikroskoperede dem

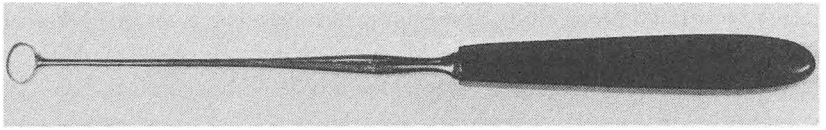

Meyers ringkniv.

og blev klar over deres betydning som forklaring på en række hidtil uhelbredelige og uforklarlige øresygdomme. Han fik hos en instrumentmager lavet de instrumenter, han – efter forskellige forsøg – havde fundet bedst egnet til at foretage et operativt indgreb i næsesvælgrummet og han fandt frem til den nødvendige efterbehandling.

Der gik et par måneder med disse forberedelser og først i februar 1868 kunne han skride til operationen på Maren Tanggaard. Hun blev – som senere patienter – anbragt på skødet af en af Meyers kuske – Christian og Peter – der var mestre i at holde patienterne i et fast greb under den kortvarige, men ubehagelige operation. De svulstagtige masser, som opfyldte næsesvælgrummet, især – som det viste sig – hos mange børn, kaldte Meyer svælgvegetationer og gav dem selv navnet adenoide vegetationer – kirtelagtige vækster. Han fjernede dem ved hjælp af en skarp ringkniv, der gennem næsen indførtes i næsesvælgrummet. Ringknivens skrabende bevægelser kontrolleredes af hans pegefinger, der gennem patientens opspilede mund indførtes bag ganen i næsesvælgrummet.

Herved fjernedes den masse, der tilstoppede næsesvælgrummet, tvang patienten til at ånde gennem munden og nedsatte hørelsen ved at blokere de eustachiske rør. Efterbehandlingen strakte sig over nogle uger og bestod i at fjerne bivirkningerne – tilbøjeligheden til blødning og betændelse – ved indførelse af en riflet jernstav med lapis i svælgrummet.

Efter at denne operation var lykkedes og havde vist sine velgørende virkninger på patienten, gjaldt det for Meyer at få et overblik over sygdommens omfang og samle statistisk materiale til en offentliggørelse af sin opdagelse. Meyer var klar over, at man bedst kunne påvise vegetationerne ved simpelt hen at føre fingeren ind i næsesvælgrummet bagfra (digital undersøgelse). Det var – som nævnt – svært at opdage noget sygeligt ved hjælp af spejlmetoden, mens spejlet var nyttigt til at iagttage virkningerne af operationen, når vegetationerne var fjernet og operationssåret ved at læges.

Ved sine digitale undersøgelser lykkedes det ham i løbet af 1868 at finde 48 tilfælde af adenoide vegetationer mest blandt børn hos sine

patienter. Han foretog endvidere masseundersøgelser i en fattigskole i København, hvor han undersøgte 500 piger i alderen fra 7-14 år. Af disse havde 10 den karakteristiske, »stoppede« udtale og hos dem påviste han stærkt udviklede svælgvegetationer, altså hos 2%. Væksterne var ikke en sjælden kuriositet, men en udbredt lidelse, hvis behandling var let og klart nok havde velgørende virkninger. Da han havde materiale nok offentliggjorde han sin første artikel om sin opdagelse *og* dens virkninger og dens behandling. Den kom i Hospitalstidende 4. og 11. november 1868 under titlen: »Om adenoide vegetationer i næse-svælgrummet, de sygelige tilfælde, som de frembringer, og disses helbredelse«.[7] Artiklen begynder således:

> »Det er i min praksis ikke sjældent hændet mig at træffe på og behandle tunghøre patienter, der tillige frembød visse abnorme forhold ved åndedrættet, stemmen og udtalen. De åndede igennem munden talte med klangløs stemme og kunne ikke udtale næsekonsonanterne. (De sagde således tøpperbat istf. tømmermand, lei istf. nej, klak istf. klang). Af og til træffer man denne fejl i udtalen som jeg foreslår at kalde en »stoppet« udtale såvelsom fejlen i åndedrættet også hos folk, der ikke er tunghøre. Men ved nærmere at udspørge dem, skal det sjældent slå fejl, at de jo til et eller andet tidligere tidspunkt især efter forkølelser, har bemærket nogen mangel ved deres hørelse.
>
> Dette sammentræf tyder unægtelig på en vis forbindelse imellem de nævnte symptomer indbyrdes, og jeg har bestræbt mig for at komme på spor efter sammenhængen.
>
> Den omtalte tunghørighed var for det meste gammel, inden patienterne kom under behandling, den havde udviklet sig langsomt og var almindeligvis i flere år kommet og gået, inden den var blevet stationær«.

Meyer skildrer derefter en række forsøg han i tidens løb har gjort på at helbrede disse symptomer ved udskylninger og ved at lægge rør ind gennem næsen. Men helbredelsen var kun midlertidig. Han fortsætter:

> »Der blev da, skulle en anatomisk forklaring findes, kun et parti af luftvejenes øverste del tilbage til undersøgelse, nemlig den bag næsehulen beliggende del af svælget, det såkaldte næsesvælgrum. For at undersøge dette indbragte jeg pegefingeren i munden over patientens tunge op bag den bløde gane. Dette gjorde jeg første gang ved en patient, hos hvem de beskrevne anomalier i talen osv. var til stede i høj grad og som i længere tid var blevet behandlet uden held.

Fundet var i høj grad overraskende. I stedet for at komme ind i et tomt hulrum følte fingeren sig omgivet på alle kanter af bløde masser, næsten lig regnorme, der tog tilhæftning foroven og overalt veg til side for fingerens bevægelse men dækkede septum og choanerne aldeles« (dækkede ind- og udgangen til næsesvælgrummet). »Jeg har siden ofte haft lejlighed til at overbevise mig om tilstedeværelsen af disse udvækster, som jeg her for kortheds skyld vil kalde svælgvegetationer«... »Da det desuden er lykkedes mig ad operativ vej at fjerne dem og derved restituere det abnorme åndedræt og udtalen samt at bane en vej til helbredelse af tunghørigheden så tør jeg håbe, at en kort meddelelse om mine erfaringer angående disse sågodtsom oversete nydannelser ikke vil være lægestanden ukærkommen«.

Meyer skildrer nu de typiske symptomer, især hos patienter, der i særlig grad og i længere tid har haft adenoide vegetationer, og skriver bl.a.:

»Forøvrigt får ansigtet på grund af den stedse åbne mund noget enfoldigt og uskønt i udtrykket. Stemmen der mangler sin vante resonans i næsesvælgrummet mister foruden sin klang noget af sin styrke, hvorved det utydelige i udtalen forøges. Endelig antager næsen ikke sjældent efterhånden noget skarpt eller sammenklemt på grund af at luften ikke går gennem den, og næsevingerne og deres muskler således stadig holdes i uvirksomhed. Man ville imidlertid tage meget fejl, dersom man i alle tilfælde af svælgvegetationer ventede at finde så udprægede symptomer. De nylig opregnede karakteriserer nemlig kun de særdeles udprægede tilfælde«.

Efter en nærmere omtale af næsesvælgrummet forklarer Meyer den digitale undersøgelsesmetodes fordele og beskriver svælgvegetationernes former, hvoraf den mest typiske er de bløde, kamformede vegetationer, mens der også forekommer tapformede og pladeformede.

Svælgmandelen består af lymfatisk væv, og fra denne puklede, kløftede, bløde lille hvælving i næsesvælgerummet vokser vegetationerne frem hos nogle børn. Udfyldning af næsesvælgrummet med disse vækster kan hæmme afløbet fra næsen så der kommer kronisk snue og måske bihulebetændelse, infektion i svælgvegetationerne kan give feber, og en blanding af slim og materie driver ned i halsen på patienten. Selv ret små vegetationer kan aflukke det eustachiske rør og give hørenedsættelse. Desuden kan smitstof gå op gennem rørene og give mellemørebetændelse.

Meyer har stort set alt dette og mere med i sin afhandling, der med rette betegnes som en klassiker i den lægevidenskabelige litteratur. Men

f.eks. bihulebetændelser var på dette tidspunkt ikke rigtig udforsket. I det hele står hans beskrivelse af lidelsen og dens behandling stadig ved magt, selv om man senere er kommet ind på at fjerne væksterne med en krum kniv der føres ind gennem munden og op bag den bløde gane. Operationen foretages nu i fuld narkose.

Han slutter med en patients sygehistorie, her noget forkortet. Petrea S. 22 år... »har altid haft en klangløs stemme, altid haft vanskelighed med at udtale næsekonsonanterne, altid åndet gennem munden«. Altid været tilbøjelig til katar i næse, svælg og bryst. Efter nogle måneders tiltagende tunghørighed kom hun under behandling. Hun måtte tiltales højt, for at forstå, hvad der sagdes og hørte først et højt tikkende ur 3½ tomme fra det højre, 1 tomme fra det venstre øre. Mandlerne blev fjernet, stemmen blev klarere, men hørelsen, talen og åndedrættet var som før. Efter at vegetationerne i svælget var fjernet ved to operationer, var hørelsen på højre øre steget til, at uret hørtes på 30 tommers afstand på højre øre, på venstre 8 tommers afstand.

Patienten kom under behandling d. 19. juni [1868]. Efter i alt fire operationer af adenoide vegetationer var hørelsen således, at hun d. 8. juli hørte uret gennem hele værelsets længde og »omtrent samtidig var stemmen blevet naturlig, hun udtalte alle bogstaverne med lige lethed og holdt bestandig munden lukket«. Ved en undersøgelse i oktober med rhinoskopet (spejlet) var vegetationerne borte, tale, åndedræt og hørelse naturlige.

Meyer tager til slut de forbehold, der er nødvendige, fordi han kun havde arbejdet så relativt kort tid med at samle og bearbejde det materiale, der ligger til grund for hans artikel i Hospitalstidende 1868. Den blev hans vigtigste indsats, men ikke hans første afhandling. Udover den om rugbrødet, der skaffede ham det Smithske leget i 1854, havde han skrevet en historisk afhandling om den medicinske skole i Montpellier, som han havde besøgt på sin studierejse, og et større statistisk arbejde om dødelighedsforholdene i Danmark, der sluttede sig til Fengers forudgående arbejder på dette område.[8]

Meyer fik ikke – og ventede næppe – nogen større reaktion her i landet på offentliggørelsen af artiklen om de adenoide vegetationer i Hospitalstidende. Året efter kom der i det tyske Smiths Jahrbücher en oversættelse af artiklen. Og i det engelske Medical-Chirurgical Transactions 1870 kom der et udførligt referat.[9] Meyer var imidlertid klar over, at det statistiske materiale i disse første offentliggørelser var lidt i underkanten, hvis han ville gøre virkeligt indtryk på de mange læger verden over, der

To af Meyers voksne patienter med adenoide vegetationer. Manden fotograferet før og efter operationen.

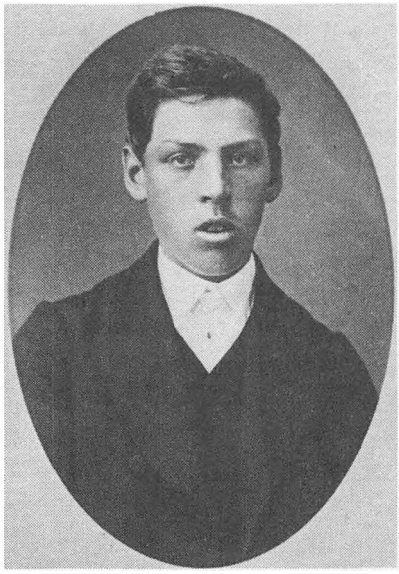

hidtil havde stillet sig skeptisk over for muligheden af at behandle ørelidelser. Så han arbejde trøstig videre.

Interessen for otologien var faktisk voksende og havde fået et hovedor-

gan i det af Herman Schwartze[10] redigerede »Archiv für Ohrenheilkunde« i Tyskland. Heri fik Meyer i 1873 offentliggjort sit klassiske hovedarbejde »Über adenoide Vegetationen in der Nasenrachenhöhle«, der hvilede på et stort materiale: 175 patienter med adenoide vegetationer, hvoraf de 130 havde ørelidelser. Om dette arbejde skrev dansk otologis officielle pioner, professor Ernst Schmiegelow i 1930 (Hospitalstidende nr. 1, 1930) »Hans arbejde fra 1873 er klassisk i sin form, koncist og overbevisende ved sin rigdom på nye tanker og underbygget af hans talrige iagttagelser, der illustrerede alle sider af de adenoide vegetationers brogede patologi. Fremstillingen af vegetationernes klinik var gjort på en så fuldendt måde, at senere redegørelser... ikke er i stand til at ændre det billede, som Wilhelm Meyer skænkede lægevidenskaben for 60 år siden«.

Af senere afhandlinger i dette otologiens hovedorgan på den tid skrev Meyer: »Über das Wesen der chronichen Trommenhöhleneiterung«,[11] hvori han for første gang fremsætter den anskuelse, at alle kroniske mellemørebetændelser og ansamlinger af materie i mellemøret skyldes en art betændelse i tindingbenet, mellemørets vægge. Denne opfattelse –fra 1884 – har haft stor betydning for den moderne kirurgiske behandling af lidelsen. En anden afhandling hedder »Zur Behandlung der Ohreblutgeschwultz«.[12] I Herman Schwartzes grundlæggende værk, en håndbog for otologi skrev Meyer »Otologiens historie«[13] hvori Meyer (iflg. Schmiegelow) »har forstået at tegne otologiens udvikling gennem tiderne på en såvel for formen som indholdet fuldtud mesterlig måde. Dette arbejde var, såvel som alle hans øvrige, resultatet af mange års ihærdige studier, thi Meyers arbejdsmetode var præget af hans grundighed og uhyre viden«. I Meyers efterladte manuskripter er der store samlinger af forarbejder til hans litterære bidrag, gennemrettede, supplerede, omskrevne og forkortede før de nåede deres endelige form.

Ernst Schmiegelow (1856-1949) giver i sine barndoms- og ungdomserindringer en førstehånds sygdomshistorie – nemlig sin egen – af et barn med ubehandlede adenoide vegetationer. Af denne grund og af andre indlysende årsager omtales han her, skønt han først traf Meyer relativt sent, i 1883. Schmiegelow gik som barn i Det v. Westenske institut i Bohrs skole i Nørregade i København og fik i de første år ustandselig smæk af spanskrøret. Dog er jeg, skriver han »senere blevet klar over, at jeg ganske uforskyldt har måttet undgælde for dovenskab, uopmærksomhed o.l. fordi jeg som barn sikkert har lidt af adenoide vegetationer i næsesvælgrummet... Mangel på luftpassage i næsen, kroniske næsesvælgkatarer, hyppige anginaer, kroniske og akute mellemørekatarer

Ernst Schmiegelow 1888.

med langvarige tunghørighedsperioder, tyngde i hovedet, søvnighed og mangel på åndelige interesser karakteriserede de første 5-6 år af min skoletid og anbragte mig i den allerbageste del af klassen. Men fra mit trettende år skete der en pludselig forandring. Jeg ligesom vågnede op af en dvaletilstand... de adenoide vegetationer svinder ofte efter det 11.-12. år, og børnenes legemlige og åndelige udvikling tager fart. Derfor opereres vegetationerne væk i vor tid... Disse sygelige tilstande kan i mange tilfælde gøre børn til blivende invalider for resten af livet ved at forårsage kroniske mellemøresupperationer, fremadskreden, uhelbredelig tunghørhed og blivende deformationer af ansigtsskelettet. Slet så galt gik det ikke mig...«[14]

Ernst Schmiegelow var født 1856 i Rønne og tog sin medicinske eksamen 1879 med en fin karakter og store planer om at søge en stilling snarest muligt ved universitetet som professor i anatomi. På en studierejse efter eksamen[15] bl.a. til Tyskland traf han en bedre kvalificeret ansøger – J. H. Chiewitz – opgav at søge professoratet og besluttede at hellige sig sin anden hovedinteresse, oto-laryngologien. Meyers private videnskabelige virksomhed var omgivet af foragt, fortielse og mistænkeliggørelse fra førende universitetslæreres og lægers side, og Schmiegelow havde naturligvis aldrig hørt Meyers navn, da han tog sin eksamen. Først da Schmiegelow kom til London i begyndelsen af 1880'erne på sin studierej-

se og blev spurgt, hvad han syntes om sin berømte landsmand, måtte han tilstå, at han aldrig havde hørt hans navn.

I London lærte Schmiegelow meget af bl.a. andre laryngologen Felix Semon (1849-1921), som senere nærmere skal omtales. Han kom hjem, blev dr.med. 1882 og traf først året efter Meyer. Han blev en af Meyers beundrere og den, der i en sen eftertid har gjort mest for at slå fast, at Meyer hele sit liv var en god dansk mand og en af dansk lægevidenskabs største navne. Schmiegelow grundlagde en dansk oto-laryngologisk uddannelse og kæmpede for offentlige behandlingscentre for patienter med ørelidelser. Under meget beskedne forhold lykkedes det ham 1883 at få oprettet en poliklinik ved Kommunehospitalet, senere lidt udvidet. Et forsøg på at få gang i den oto-laryngologiske kliniske undervisning af studenterne mødte på sejg modstand på universitetet, udtrykt af en af de kirurgiske professorer med følgende ord: »Otologerne kan få en seng, hvor de kan lægge deres besvimede patienter«. Schmiegelow blev 1884 overlæge ved Sct. Josephs hospital, hvortil Meyer nu sendte nogle af sine kirurgiske patienter og selv foretog operationer. Først 1898 lykkedes det Schmiegelow at få en lille undervisningsklinik oprettet ved Frederiks Hospital, hvor han blev leder og underviser. Men han måtte ikke operere der, så meget af den praktisk-klinisk undervisning henlagde han til Sct. Josephs hospital. 1910 blev han overlæge ved en ny, men for lille, oto-rhino-laryngologisk afdeling på det ny Rigshospital og 1916 ekstraordinær professor i faget. Det samme gjaldt hans efterfølger Anders Thornval ved udnævnelsen 1927. Først i 1931 blev stillingen ændret til et ordinært professorat.

Det var på Meyers øreklinik i Nørregade, åbnet 1865, at Meyer gjorde sin store opdagelse ved operationen på Maren Tanggaard og foretog de undersøgelser, der lå til grund for hans første epokegørende afhandlinger. Fra sidst i 60'erne ansatte han unge læger som assistenter. 1869 blev frk. Lydia Sørensen hans klinikdame, hvor hun fik, hvad hendes søster senere, i et brev til Meyers søn, betegnede som de lykkeligste år i sit liv. Meyers sidste læge-assistent på denne klinik – og i hans huslægepraksis – K. Nørregaard, er den, der har fortalt mest om sine erfaringer på øreklinikken, der var åben kl. 9-11 om formiddagen.

En ny assistent her, skriver Nørregaard om sin modtagelse på klinikken, der var flyttet til Nørre Farimagsgade, blev hilst velkommen med ordene: »De adenoide vegetationer er kælebørnene her«. Men størstedelen af Meyers indsats på sin klinik gik med behandlingen af andre øre-, næse- og halssygdomme. Bl.a. foretog Meyer som den første øremejslin-

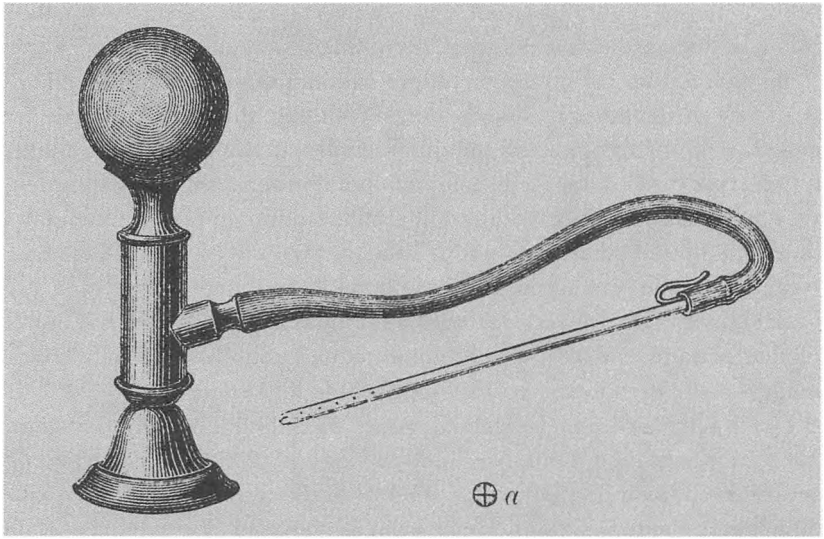

Udskylningsapparat, konstrueret af Wilh. Meyer. a: metalrøret set fra enden. Rørets gennemhullede ende førtes ind i næsesvælgrummet til overrisling. Bedre end andre på den tid anvendte, skriver Schmiegelow i »Ørets Sygdomme« 1893, hvorfra billedet stammer.

ger ind til antrum mastoidum, en udvækst på mellemørets væg. »I min tid lagde han sine »mastoidpatienter« ind på Sct. Josephs hospital og opererede dem der. Der kom et vist røre over klinikken, når en mastoidpatient viste sig, enten sendt ind fra Sverige eller af en provinslæge... Dr. Meyer opererede for sjældent til at blive helt rutinemæssig, men han opererede støt og roligt og med en vis fremstødt energi, som gjorde han noget hårdhændet. Han gjorde ikke radikal operation, åbnede kun antrum, fjernede det syge med ske og mejsel, skyllede igennem og forbandt«, skriver Nørregaard.

Disse første opmejslinger af Processus mastoideus foretaget af Schmiegelow og Meyer omkring 1890 beskrives udførligt i Schmiegelows bog fra 1893 »Ørets Sygdomme« s. 228ff. (se litteraturlisten). En art trepanation bag øret havde i 1700-tallet vundet indpas blandt europæiske kirurger mod lidelser i mellemøret »indtil letsindigheden straffede sig i form af et celebert dødsfald, idet den danske livlæge Berger faldt som offer for operationen«. Som nævnt i næste kapitel havde Meyer i 1884 holdt et foredrag om »Tilfældet Berger«. Operationerne ophørte helt, skriver Schmiegelow videre, og først efter at Hermann Schwartze i Halle efter nøjagtige anatomiske undersøgelser af Processus mastoideus fo-

reslog »mejseloperationen som den eneste rationelle operationsmetode blev mastoidealresektionens store betydning almindelig anerkendt«.

Til indgrebene på sin klinik brugte Meyer i mange tilfælde selvkonstruerede instrumenter, hvoraf ringkniven og ætsstaven allerede er nævnt. Alle med et specielt håndtag: sonder af alle arter, korte lange, tykke, tynde og dem med bøjning efter verdenshjørner (østsonden, vestsonden osv). Luftfortyndingsapparatet, manometre og pumpen fastskruet på bordets marmorplade til kontinuerlig øre- og næseskylning og meget mere, som var ukendt for en ny lægekandidat som Nørregaard, der også skriver: »Dr. Meyers antiseptik var upåklagelig, uagtet han hørte til den præantiseptiske tid... Klinikinstrumenterne blev til dels kogte, mange stod i karbolvand og blev flamberede før brugen«.

Før Nørregaard var Holger Mygind (1855-1928) Meyers assistent. Mygind tog eksamen 1880, blev 1883 dr.med og 1884 Meyers assistent på øreklinikken, hvor han virkede til 1890. Han blev en af de førende danske otologer, betragtede sig som Meyers elev og var med sine vidtspændende interesser åndeligt beslægtet med Meyer, grundig og omhyggelig i sit fag, men også forfatter til bøger om f.eks. udgravningerne i Pompeji. Fra 1898-1923 var han chef for Kommunehospitalets otologiske afdeling. Skønt der for Mygind må have været rig lejlighed til at revidere de gamle rygter om Meyers landsforræderi i 1848, synes han endnu efter århundredskiftet ukritisk at tro på disse rygter. I det danske bidrag til en tysk bog om Otologiens historie Adam Politzers »Geschichte der Ohrenheilkunde«, 1913, (bind II s. 410ff.) skrev han om Meyer: »I 48 lod han sig ansætte ved den holstenske hær og deltog som sådan i krigen mod Danmark (»machte als solcher den Krieg gegen Dänemark mit«). Hermed var Meyer i et vigtigt internationalt standardværk endnu en gang stemplet som landsforræder. Af en af sine nærmeste medarbejdere.

Blandt Meyers tidligere assistenter er værd at nævne den senere professor i øjensygdomme og overlæge ved Sct. Josephs Hospital E. Z. J. Edmund, nævnt foran som ophavsmand til historien eller legenden om hvordan Meyer »tilfældigt« fandt de adenoide vegetationer. Edmund fik den af Meyer selv, for han var kun seks år, da Meyer gjorde sin opdagelse i 1867. Som medicinsk student begyndte Edmund som vikar for lægeassistenterne ca. 1880. Han fortæller herom i sine erindringer[16] at, »Meyer tog sig ivrigt af min uddannelse og betroede mig efterhånden udførelsen af mindre operationer, adenotomier og tonsillotomer« (fjernelse af adenoide vegetationer og mandler). Han omtaler som Nørregaard Meyers mastoidaloperationer på Sct. Josephs Hospital og mener som han, at

Meyer var den første, der foretog øremejslinger i Danmark. Edmund skriver også, at mødet med Meyer var »en oplevelse, jeg regner blandt de lykkeligste i mit liv«. »Meyer var en højtbegavet mand og uhyre flittig. Resultatet var en sjælden kundskabsfylde: man kunne slå op i ham som i et leksikon og være sikker på at få rigtig besked. Dette gjaldt ikke alene inden for alle grene af lægevidenskaben, han var hjemme på alle åndslivets områder. Hans fuldkomne beherskelse af både levende og døde sprog havde sat ham i stand til at tilegne sig alle nationers ypperste åndsværker. Hans sjælfulde ansigtsudtryk og hans ædle fornemme væsen bar præget heraf. Det var en sjælden lykke for en ung mand at komme i berøring med en lægepersonlighed af et sligt format. Han gjorde et dybt og varigt indtryk på mig. Han står i min erindring som den ideale læge«. En anden af Meyers assistenter fra 1873-76, Victor Lange (1847-1936), blev dr. 1884 på en afhandling om mellemørebetændelse og omtalte Meyer yderst positivt i sine erindringer og i en nekrolog.

Meyers allerførste assistent på øreklinikken var Victor Bremer (1843-1915), der som Meyer var søn af en overlæge i Hæren. Det var A. F. Bremer, cand.med 1834, ansat i hæren og overlæge 1842. Han gjorde tjeneste under krigen 1848-50, men – heldigvis for sin søn – på dansk side som overlæge på Augustenborg ved Sønderborg på Als, den eneste del af Slesvig, der var på danske hænder under hele krigen. Han døde 47 år gl. 1857. Hans søn Victor tog lægeeksamen 1868 og fik kort efter ansættelse på Meyers klinik og må betegnes som Meyers første egentlige elev. Egentlig specialistanerkendelse fandtes ikke dengang, Bremer lærte faget, og nedsatte sig som specialist. Mens Meyers behandlinger var forebyggende og helbredende, specialiserede Victor Bremer sig i at hjælpe de mere eller mindre uhelbredeligt døve. Han blev 1880 dr.med. på en afhandling om døvstumme, og hans karriere kom stort set til at ligge inden for behandlingen af døvstumme: overlæge ved de Kellerske Abnormanstalter 1887-96, fra 1890 læge ved døvstummeinstitutet og fra 1904 ved Statens institut for Talelidende. Bremers karriere – han blev titulær professor 1904 – er af særlig interesse, fordi han – som det senere skal omtales – blev medlem af Meyers familie.

Meyers opdagelse kaldes ofte »polypperne«, hvilket er medicinsk ukorrekt, afledt af de »næsepolypper« der nu og da kan optræde som en lidelse i næseborene hos voksne, let kan fjernes og intet har at gøre med de adenoide vegetationer i næsesvælgrummet.

Meyer blev altså populært sagt »polyppernes banemand«. Om den ejendommelige baggrund herfor skriver Fengers datter i sin biografi af

sin far bl.a., at Fenger fandt behandlingen af Meyer uretfærdig »og så i ham den store videnskabsmand, støttede ham, hvor han kunne, men kunne dog ikke skaffe ham nogen ansættelse. Det var en mærkelig skæbnens ironi, at netop han skulle gøre dansk videnskabelighed så berømt i udlandet«.[17]

Egentlig var det en dobbelt ironi, at Meyer kom til at brillere netop som videnskabelig opdager, for som så mange læger af hans generation var han i nogen grad præget af den gamle skole: Hippokratismen med dens store respekt for organismens selvhjælp, der kun kræver lægens medvirken til at holde hindringer borte fra naturens helbredende kræfter. Kort sagt: et brækket ben gror sammen af sig selv, men en læge må medvirke for at det kan gro rigtigt sammen. Og – da der sjældent er to helt ens tilfælde – lægen må individualisere, behandle hvert tilfælde og hver patient på særegen måde. Også en af Hippokratismens hovedsætninger, der fremhæver lægens gerning som en kunst.

Hippokratismen er her omtalt som en nødvendig baggrund for skildringen af Meyers liv efter 1870 i de følgende kapitler. Det samme gælder Meyers fortsatte holdning til alt det, han måtte give afkald på midt i 50'erne, da han i breve til Meldahl beklagede sig over at savne omgang med fagfæller og videnskabelige udfordringer. Det ville han i rigt mål have fået som universitetslærer og/eller som leder af en hospitalsafdeling eller et helt hospital. Hele den inspiration, der ligger i en akademisk lærers vekselvirkning mellem studerekammeret og et krævende auditorium fyldt af interesserede unge kommende fagfolk, måtte Meyer give afkald på. Også på atmosfæren på hospitaler i konkurrence med, men også i frugtbar videnskabelig og menneskelig daglig omgang med kolleger under behandling af alle de krævende, specielt vanskelige sygdomstilfælde, som praktiserende læger havde måttet udskille som så vanskelige, at de krævede indlæggelse.

En læges arbejde kan imidlertid dengang som nu i det lange løb blive lidt af en trædemølle, hvadenten han bestrider en dobbelt stilling som overlæge og universitetslærer og ved siden af endda praktiserer lidt privat eller blot er praktiserende læge. For en huslæge som Meyer, der kender patienterne ofte gennem mange år og besøger dem i deres hjem, reduceres patienternes sygdomme dog ikke så let til en strøm af mere eller mindre interessante tilfælde, der går ind og ud af hospitalerne. Patienterne forbliver gamle bekendte, og – for en læge med Meyers indstilling – i nogle tilfælde venner for livet.

Meyer havde også fjender, men deres muligheder for at genere ham

reduceredes betydeligt af at han var sin egen herre, der praktiserede og arbejdede videnskabeligt på helt privat basis. De kunne lade være med at hilse på ham på Strøget, de kunne fortie og fordreje hans indsats eller prøve at holde hans navn ude af aviserne, hvad de også gjorde en del år efter, at Meyers navn var blevet internationalt kendt. Havde Meyer arbejdet i den offentlige sektor, havde der været næsten utallige muligheder for at intrigere mod ham og kritisere hans arbejde. Meyer havde et fortroligt forhold til så mange højtstående personer, at han med sikkerhed vidste, at en stormomsust karriere indebar skuffelser og ærgrelser af en art, han selv trods alt var forskånet for.

Emil Fenger trådte i foråret 1872 i protest tilbage som finansminister og forlod fire år senere Folketinget og gik over i kommunalpolitik som en skuffet mand med »et sår, der ikke hører op med at bløde, en følelse af uvilje mod den rå virkelighed og den lave selviske drift, han så stikke hovedet op i det politiske liv«, som hans datter udtrykker det med Fengers egne ord, som hun dog først efter Fengers død fandt i et brev til Meldahl.[18] Alma Bock skriver i øvrigt om sin far, at »hjemme bar han alle sorger roligt og i tavshed«. »Han tabte aldrig ligevægten, blev heftig eller bitter«. »Han var upåvirkelig af den fortryllelse som omgangen med fornemme eller kongelige personer... fremkalder. Han bedømte folk efter deres karakter«. I alt dette var Meyer beslægtet med og efter alt at dømme også påvirket af Fenger, den ældste og mest erfarne af de to venner.

Disse betragtninger giver i hvert fald grundlag for en formodning om, at den sindsligevægt, hvormed Meyer – som det fremgår af det følgende – bar både modgang, og efterhånden også medgang, vel nu og da var resultatet af en hårdt tilkæmpet facade, men i det store og hele udtrykte ægte velovervejet resignation og endda dyb tilfredshed med og glæde over, hvad han nåede at udrette i sit på så mange måder usædvanlige liv.

Litteratur

Aggebo, Anker: I Asklepios' Tjeneste, bind I-II, Kbh. Munksgaard 1936.

Bock, Alma: Min fader og hans hjem, trykt som manuskript, Kbh. 1914.

Kraft, Ludvig: Lægeportrætter fra det 19. århundrede, Gad, Kbh. 1931.

Schmiegelow, Ernst: Spredte Erindringer fra et langt Liv, Kbh. Hagerup, 1947.

Brahe Pedersen, Chr.: Øre/Næse/Halssygdomme, basisbog. Kbh. Munksgaard 1975. (En kort, elementær bog, letfattelig for ikke sagkyndige, og som bl.a. fås på folkebibliotekerne).

E. Schmiegelow: Ørets Sygdomme (Philipsen) København 1893. (For specielt medicin-historisk interesserede et autentisk vidnesbyrd om den betydelige udvikling det herhjemme så forsømte speciale havde nået i 1890'erne).

Noter

1. William R. Wilde: Practical Observations on aural Surgery and the Nature and Treatment of Diseases of the Ear, London 1853.
2. E. Schmiegelow: Hans Wilhelm Meyers Betydning for Otologien, Hospitalstidende 1919, 62. årg. s. 398-413.
3. Vilh. Møller-Christensen: Hans Wilhelm Meyer, Medicinsk Forum 1969, 22. årgang, s. 136-152.
   Se endvidere: K. Nørregaard: Wilh. Meyer og hans opdagelse. Vor Ungdom 1896 (Særtryk).
4. Schmiegelow (se note 2) s. 409-11.
5. F. Th. Schmidt: Det follikulære Kjertelvæv, disputats, Kbh. 1862 s. 43ff.
6. I Wiener allg. Zeitung, 1865, nr. 33.
7. Hospitalstidende 1868, 11. årgang nr. 45 og 46, s. 177-78 og 181-83.
8. Den Medicinske skole i Montpellier. Ved cand. Meyer. Bibliothek for Læger, 4.R.4.Bd. jan. 1854. Meyers skrift om Dødeligheden kom også på tysk: »Die Sterblichkeitsverhältnisse im Königreiche Dänemarks und in den Herzogthumern in den Jahren 1845-54«, Kbh. Det statistiske Bureau. 1863.
9. Medical-chirurgical Transactions, 1870: 53. årgang s. 191-215.
10. Hermann Schwartze (1837-1910) blev dr. 1859 og udgav i 1864 i Würzburg: »Praktiche Beiträge zur Ohrenheilkunde«. Sammen med to kolleger Anton v. Troeltsche (1829-1907) og Adam Politzer (1835-1920) begyndte han 1864 at udgive »Archiv für Ohrenheilkunde«. Schwartze blev 1868 professor ved universitetet i Halle og 1884 leder af den kgl. universitets-øreklinik i Halle. Meyers hovedarbejde kom i Archiv für Ohrenheilkunde, Leipzig 1873 og 1874, VII og VIII bind.
11. Archiv für Ohrenheilkunde 21. bind 1884.
12. ibid. 16. bind 1880.
13. Die Geschichte der Ohrenheilkunde. Schwartzes Handbuch der Ohrenheilkunde 1884, bind 2. s. 858-904.
14. Ernest Schmiegelow fortæller om sine egne adenoide vegetationer i barndommen dels i sine ovenfor nævnte »Spredte Erindringer...« s. 29, dels i sine barndomserindringer i Aggebo, bind I.
15. Se Schmiegelows Erindringer s. 77 og Aggebo, bd. 2.
16. Aggebo, bind 2, s. 66-68.
17. Alma Bock: Min fader..., s. 55.
18. ibid. s. 91-92.

7. 1870-84

Den rivende udvikling inden for lægevidenskaben og sundhedsvæsenet i de sidste 150 år har også sat sig spor i en række erindringsbøger eller biografier af kendte danske læger. Af varig interesse er især disse lægers forhold til alt det nye, der kom frem, deres kampe for – eller imod – reformer inden for deres fag. I øvrigt kan man her læse om hver enkelt læges studieår, akademiske virksomhed, forholdet til kolleger og patienter, spændende operationer, interessante patienter osv. En meget stor del af disse bøger optages af skildringer af udenlandsrejser, hvor lægerne selv – eller andre, støttet på breve – fortæller om deres oplevelser især i samvær med berømte udenlandske kolleger.

Om dette sidste har Meyer sikkert fortalt en del i breve til hjemmet. Når han ville, kunne han fortælle i en meget levende, afvekslende stil. Desværre mangler alle disse breve. Og Meyer synes ikke nogen sinde at have givet sig tid til at skrive noget der blot lignede et udkast til en erindringsbog.

Der foreligger således f.eks. intet fra Meyers hånd om Tysklands berømteste ørekirurg, Hermann Schwartze, der gennem sit tidsskrift og sine andre udgivelser lancerede Meyer internationalt. Meyer besøgte ham ofte i Halle, hvor han i 1880'erne blev æresdoktor ved det derværende universitet. Schmiegelow fortæller i sine erindringer om et besøg hos Schwartze, »som havde en prægtig stor og moderne øreklinik, fyldt med en masse operative tilfælde. Wilhelm Meyer var en god ven af Schwartze, til hvem jeg overrakte et personligt brev«.[1] »Lille juleaften i Rom aflagde jeg besøg hos den berømte italienske ørelæge dr. del Rossi og bragte ham en hilsen fra Wilhelm Meyer«. Og så videre.

Kort sagt, uden breve og erindringer fra Meyers hånd er vi henvist til, hvad andre havde at fortælle om ham. Det gælder både hans udenlandsrejser og hans liv i København. Og netop fordi han arbejdede i stilhed og var unddraget offentlighedens søgelys er det begrænset, hvad der foreligger af erindringer om ham. Trods international berømmelse var han næsten ukendt i København, hvis indbyggertal tredobledes i sidste halvdel af 1800-tallet. Den snævre kreds, der kendte ham, bl.a. H. C. Andersen, nævner ham nu og da i dagbøger, men kun i forbigående. Han havde ingen position.

Kun nogle få, især yngre, beundrere har skrevet udførligt om ham. Så sent som 1943 skrev Schmiegelow i en artikel:[2] »Jeg har aldrig mødt et finere og mere ædelt tænkende menneske end Wilhelm Meyer. Det der mest karakteriserede ham var de fine og følsomme træk i hans væsen. Han var mild i sin dom, og i de 11 år, jeg kendte ham, har jeg aldrig hørt et nedsættende, bebrejdende ord om de mænd herhjemme, der havde forfulgt ham hele hans liv«. – »Han var en smuk mand med fine ansigtstræk, der lyste af intelligens og velvilje«, skriver Schmiegelow et andet sted. Meyer var ifølge Helga Stemann[3] »et elskeligt og interessant menneske med et fint følsomt temperament og en sjælden forening af forstand og hjerte. Hans flid var enestående og hans kundskaber i de forskelligste retninger ualmindelige ... Der var over hans personlighed noget mildt og dæmpet. Ingen skulle tro når man i selskaber så denne beskedne mand, at han som den eneste i kredsen havde et europæisk navn«. Såvidt Meyer i selskabslivet. Hvad mente patienterne? Provst H. M. Fenger (1850-1930) traf Meyer første gang hos sin tante i sin studietid og skriver i sine erindringer,[4] at Meyer kom til den svagelige dame »flere gange om ugen og var mageløs omhyggelig for hende, derfor også højst elsket og skattet«. Han overtog Meyer efter tanten og mange år senere blev hans datter Else hjulpet til verden af »vor mageløse læge Wilhelm Meyer«.[5]

Af Meyers assistenter var Edmund, som omtalt i forrige kapitel yderst begejstret for Meyer. Men Nørregaard fortæller mere konkret om Meyer:[6] »Meyer var meget behagelig at arbejde under... Han var for stor til at stille sig på en piedestal overfor sine disciple, som kom til at holde af ham ... En dag kom han fra en patient, som led frygteligt, og helt betaget deraf, udbrød han: »Der må være en mening dermed, ellers er der ingen Gud, kun en profos«. I øvrigt kom han sjældent med ytringer i religiøs retning. Til en gammel dame, der mente, at Gud ikke brød sig om hendes småsorger, sagde han: »Hjælper Gud os ikke i det små, så hjælper han os heller ikke i det store«. »En nat hentedes han til en intelligent mand, der var helt oprevet af søvnløshed«. Meyer tilkaldte hans husholderske og bad hende servere patienten nogle stykker smørrebrød, mens han talte beroligende med Manden. »Da han var færdig, sagde jeg; »Farvel, nu kan De sove« – »Nervøse folk skal jo spise«. Engang hentedes Meyer til en meget syg ung pige: »Jeg ser hende endnu stor og blond. Da jeg undersøgte hende, sagde jeg: »De har jo født! hvor er barnet? Efter en del omsvøb bragtes det ned fra loftet, det var dødt«. Meyer meldte det ikke. »Engang konstaterede han graviditet hos en ugift dame, som var

så fortvivlet, at dr. Meyer frygtede selvmord. »Da hun var gået«, sagde dr. Meyer, »havde jeg ingen ro på mig, jeg tog mit tøj på og fulgte ubemærket efter hende og blev først rolig, da jeg så hende gå ind af sin gadedør««

Fra Helga Stemanns biografi om Meldahl,[7] et brev fra Meyer til Meldahl: »Jeg vil gøre Dem den glæde at bede Dem vise mig en tjeneste. Hør!« skriver han 3. marts 1875 og beder om adresse på en arkitekt, der kan undersøge et hus, der formentlig er bygget på sumpet grund, og hvor der tilsyneladende umotiveret er opstået det ene alvorlige febertilfælde efter det andet. Og 22. april 1878: »Endnu et ord! Jeg trænger til Deres hjælp i Vaisenhuset. Portnerens familie er ved at gå til grunde i den fugtige kælder. Der er mange børn og deres nyrer er i fare. Har De magt der, da brug den, det er for galt«.

Men hvad betød Meyers gode gerninger, hans finfølelse, enorme viden, videnskabelige indsats og europæiske berømmelse i den provinsielle by, han levede og arbejdede i? Fanatiske modstandere havde sørget for, at hans bane var brudt, og det lykkedes officielt at holde ham nede hele livet. Måske skyldes hans stilfærdige optræden i visse selskaber, som Helga Stemann, Meldahls datter hæfter sig ved, at han – omend europæisk berømt – lokalt var et nul, den eneste i selskabet uden titler, ordner, bånd og stjerner. Hvad skulle disse etatsråder, ministre, store pengemænd (som f.eks. Tietgen, der kom hos Meldahl, der jo for Tietgens penge byggede Marmorkirken) højtstående personer af enhver art sige til en sølle praktiserende læge, hvis interesser lå indenfor et felt, som selv deres overlæge- og professorvenner havde karakteriseret som inferiørt, uden betydning.

Rangstigen var uskrevet, men allestedsnærværende. Pengestærke borgere var ved at komme til, men øverst lå adelen. Provst Fenger fortæller om en scene, han engang oplevede hos ovennævnte tante. Tanten havde besøg af en adelsdame, der kom fra hoffet og gjorde sig til at sin fine familie. Tanten syntes, at hun skulle gøre gengæld, og fortalte, at hendes fætter Carl Emil Fenger var finansminister. Adelsdamen smilede overbærende: »Ja, ved hove tillader vi os rigtignok at smile lidt ad ham – han er jo ikke en af vore«. Fengers karriere som professor, overlæge og minister var i hendes øjne intet. Og sådan videre ned ad rangstigen. Folk i liberale erhverv som læger og jurister efterlignede adelen og lagde megen vægt på titler og ordner, gerne ledsaget af lidt publicity – og penge. Akkurat som i vore dage. Hvad var en praktiserende læge for en overlæge? Bevares,

mere end så meget andet, men en, der ikke havde gjort karriere, en man så på med en vellystig gysen: Du gode Gud! Det kunne have været mig, hvis jeg ikke havde været heldig, dengang...!

Meyer var ikke hævet over, hvad man på den ene side kalder »honette ambitioner«, på den anden side kalder trangen til at få det bedste ud af de evner, man er født med. Han havde sine meninger og han troede stærkt på visse menneskelige værdier. Hans personlighed var formet af et langt livs arbejde som læge i kontakt med alle samfundsklasser, men også gennem hans omfattende læsning af skøn- og faglitteratur og beskæftigelse med kunst og musik. Det øgede hans forståelse af sig selv, af andre og af verden som helhed. Det gjorde ham måske ikke til et menneske uden fejl og kanter, men det gav ham format og evne til at få noget ud af sit liv.

Meyer holdt sine afhandlinger inden for en strengt videnskabelig ramme, befriet for personlige værdidomme. Men nogle af hans synspunkter vedrørende lægevidenskaben kom frem i en anmeldelse han skrev i Ugeskrift for Læger[8] af dr. Jul. Petersens bog om »Hovedmomenter i den medicinske lægekunsts historie«.

Meyer er enig i, at der er sket enorme fremskridt i erkendelse af sygdommenes virkelige årsager, siden lægekunsten fra at have befundet sig på et rent mystisk stadium (overnaturlige magters indgriben) gennem et stadium, hvor man, ud fra nogle få og spredte iagttagelser af sygdommenes årsager, konstruerede omfattende spekulative, teoretiske systemer, der forklarede alt, nåede til det tredje stadium, det naturvidenskabelige. »Dette stadium betegnes ved forsigtighed i udfindelsen af den kausale sammenhæng mellem de enkelte erfaringer, dernæst ved sondringen mellem medicinsk videnskab og kunst, samt ved mådehold i de terapeutiske indgreb«.

Han lægger megen vægt på, at lægegerningen nok skal støttes på videnskab, men i sin udøvelse også er en kunst. »Enhver ved, at det langtfra altid er den videnskabeligt mest uddannede læge, der har de bedste resultater af sin sygebehandling at opvise. Lige så kendt er det, at de sygdomme, hvis patologi er grundigst studeret og kendt, ofte er de for terapien mest utilgængelige«. Han advarer mod helt at forkaste den »Hippokratiske« retning, der herskede på universiteterne indtil op i 1800-tallet. »Befriet for sin guddommelige glans har systemets grundlag endnu sin betydning og vil bevare det«. Han advarer mod ustandselig at bruge nye mediciner og behandlingsmetoder, hver gang noget nyt er fremkommet inden for videnskaben. Også mod at lade videnskaben påvirke ukritisk af skiftende modestrømninger inden for filosofien. Han

henviser som et lokalt eksempel eller forbillede til C. E. Fenger, der nok var stor statistiker, men indså, at statistisk fremkomne resultater ikke altid, for de konkrete sygdomstilfælde, er i stand til at yde det forlangte. Fenger »valgte derimod den besindigere fremgangsmåde, at bestemme de lægemidlers virkning som tilforladelig, der ved en omhyggelig iagttagelse ved sygesengen havde vist en konstant virkning på bestemte sygdomme, og at sondre disse fra de midler, hvorom dette ikke kunne siges, og atter at inddele disse efter den sandsynlighed hvormed den tilsigtede virkning kunne antages at ville indtræde. Herved tilvejebragtes hos de unge læger tillid til realiteten af deres gerning, foruden sikring mod terapeutiske overraskelser«. Meyer fremhæver, at en del af bogens nytte for almindelige læger er dens konklusioner, som han tilslutter sig. »Tillid til naturhelbredelsen, nøjagtig sygdomsiagttagelse, omhyggeligt individualisering, princippet ikke at skade patienten, tilbørligt hensyn til det psykiske moment under behandlingen (heri sygeplejen indbefattet) endeligt særligt hensyn til de almindelige livsbetingelser – alt dette vil influere gunstigt på lægernes praksis«. Skønt Meyer – også efter moderne begreber – sætter grænserne for, hvad lægerne skal tage hensyn til, meget vidt, advarer han mod en frigivelse af lægevirksomheden. En frigivelse vil have til følge, at abstrakte dogmer som at »den personlige frihed giver enhver ret til at betro omsorgen for sit helbred til hvem han anser for den dygtigste« vinder indpas med farlige virkninger for en uvidende befolkning. »Radikalismen er netop abstrakt og kun sagkundskab kan beskytte mod den almenmenneskelige tilbøjelighed til at hengive sig til abstrakte ideer«. Han anbefaler en vis lægevidenskabelig folkeoplysning som beskyttelse mod charlataner. Som læger må vi »søge mere og mere at befæste os i den overbevisning, at vor magt ligger i vor viden, vor ære i det humane«.

Såvidt Meyers synspunkter og karakter, bedømt af venner, patienter og læge-assistenter. Hvordan var han som ægtemand? Hans søn skrev lidt herom, men vi er jo i det foregående kun nået til Meyers bryllup med Kate Emerson i februar 1870.

For dem begge var det en stor begivenhed, men for Kate måske ikke den helt store forandring. Hun havde været gift før og havde to store døtre, Frances (kaldt Fanny), der, nogle måneder efter at hendes mor havde giftet sig, fyldte 18 år, og Kate (kaldet Cootie) der fyldte 15 i december 1870. Hendes mor, Catherine Jane (kaldet Kate) fyldte 39 i december 1870. Og Wilhelm Meyer blev 46 den 25. oktober. For ham var det nok en stor forandring at stifte hjem sammen med sin elskede Kate og

hendes to smukke døtre. Unge mænd af det pænere borgerskab var begyndt at sværme for Fanny og mange havde også et godt øje til Cootie.

Under disse omstændigheder var Meyer ikke særlig interesseret i rollen som den strenge stedfar, og han overlod stort set de to store pigers opdragelse og opsynet med dem til deres mor. Han og Kate var interesseret i selv at få børn. Det var – hvad folkesnakken nok har beskæftiget sig en del med – på høje tid. Heldigvis gik alt godt. Tre måneder efter brylluppet var Kate gravid og fødte næsten nøjagtigt et år efter giftermålet en datter, Ellen (1871-1934) (fulde navn: Ellen Sophie Bretton Meyer). 18 måneder senere fik Kate og Wilhelm en søn, Carl (1872-1939) (fulde navn Hans Vilhelm Carl Meyer), og to år senere fik de deres yngste datter Mary (1874-1946) (Mary Henriette Pauline Meyer). Som det ses fik Ellen navne efter Meyers søster, Sophie, og Kates far, baron de Bretton, Carl efter Meyers i 1850 døde bror Carl, og Mary efter Meyers mor og søster.

En af de få karakteristikker, der foreligger af Kate er skrevet af en af hendes slægtninge, der 1880 lavede en stamtavle over slægten Bretton, og den lyder således: »Begavet og ladylike dame, skarp dømmekraft og sundt blik på livet«. Det samme indtryk får man af hendes efterladte breve til Carl. Da Carl var i en moden alder skrev han på anmodning af sine sønner, der aldrig havde kendt deres farfar, en karakteristik af sin far. Den er kort og sammenfattende og naturligt følelsesbetonet, men meget af den er værd at citere:

> »For ham var dannelse som han ofte har sagt ensbetydende med hjertedannelse; studier gjorde det ikke... Han fandt ikke sjældent den efter hans mening højeste dannelse i de socialt lavt stillede samfundslag, hvoriblandt han havde nogle af sine mest elskede klienter. Når nogen af hans familie, der ved nytår hjalp ham med at tælle honorarerne sammen, bemærkede, at f.eks. 20 kr. var en dårlig betaling for et års anstrengende arbejde i en fattig familie med mange børn, svarede han, at det var et stort honorar, meget større end f.eks. 300 kr. fra en rig mand.
>
> Det var ham en lykke med et barns tillid at overlade hele husstyrelsen til min mor. Han spiste med et barns appetit, hvad der blev sat for ham. Han vidste, at det var godt uden at kritisere. Han sov som et barn, straks når han lagde hovedet på puden.
>
> Han influerede ofte på »tvivlsomme« eksistensers livsbane ved kun at anerkende det gode i dem og efterhånden få dem til det samme og handle derefter. Senere er disse, hvoraf jeg personligt

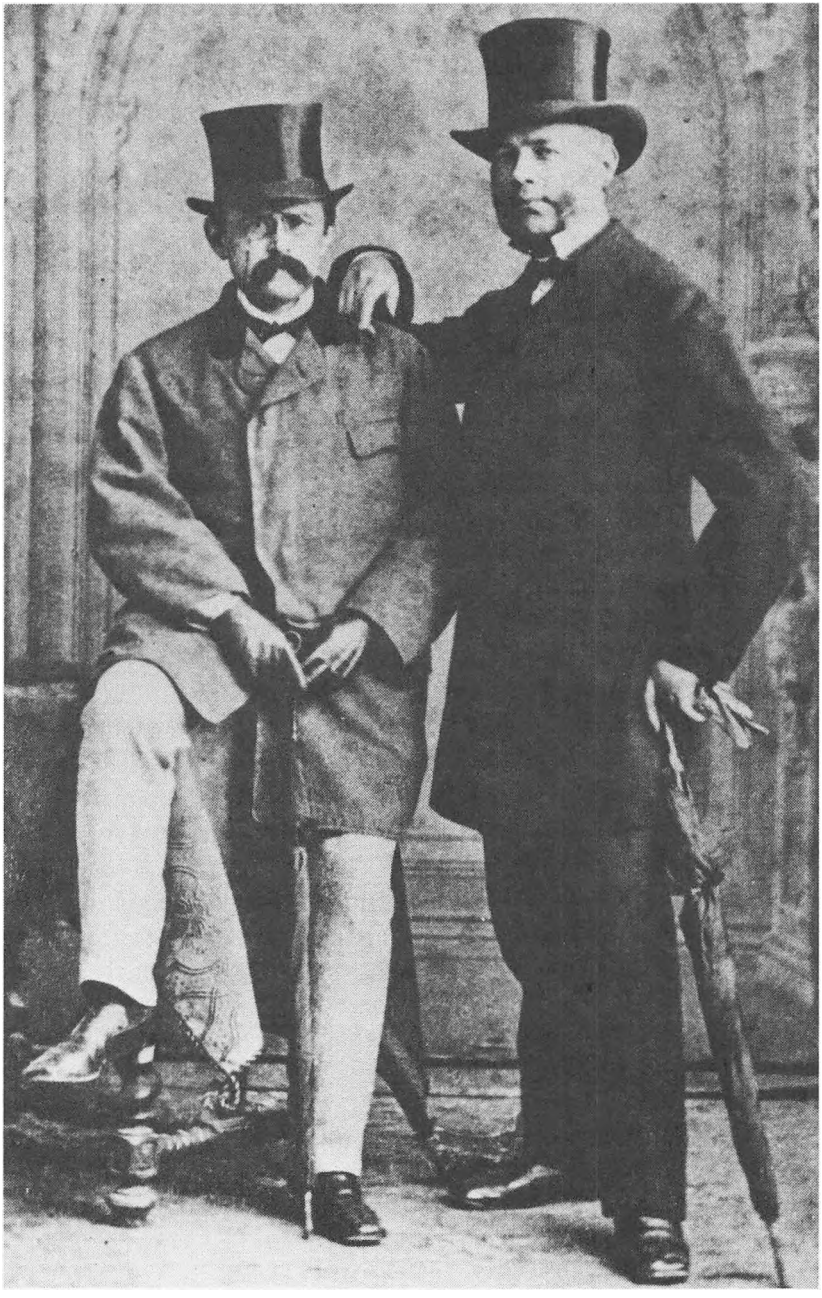

Brødrene Adolf og Wilh. Meyer 1873.

kender nogle, blevet ansete for alt andet end tvivlsomme eksistenser.

Min mor sagde, at det eneste, der kunne bringe hans blod i kog var oprøret i 1848.

Jeg er vis på, at han så en fristelse i bitterheden, en fristelse han med utrolig åndskraft holdt sig kemisk ren for.

Han havde en mærkelig evne til at få enhver fagmand, han kom til at tale med, til at sige netop det esentielle og interessante ved hans fag... Han lokkede belæringer lige godt ud af en fisker, kemiker eller astronom«.

I 1870 kom Meyers broder Adolf hjem fra Kina medbringende en formue. Hans besøg i København blev en årlig foreteelse, som alle glædede sig til. Efter et par år giftede hans sig og medbragte sin kone, Charlotte f. Ebhardt. Han havde først studeret til øjenlæge i Leyden og boede derefter et par år som nygift i Altona. Han havde imidlertid vænnet sig til et varmere klima og en international atmosfære, og flyttede til Firenze, hvor han købte et hus ved Arnos bredder. Han drev en praksis, men havde faktisk råd til at leve af sine penge, hvad han også gjorde fra omkring 1880. Efter sin hjemkomst så han en del til sine forældre og hjalp dem på forskellig måde – også økonomisk – i deres sidste år, hvor de boede i Wandsbek. Heinrich Meyer døde 1874 og Henriette 1876. Hvert år tog onkel Adolf og tante Lotta nordpå for at besøge familie i Tyskland og København. Wilhelm og Adolf kom i disse år til at stå hinanden meget nær, skønt de ikke lignede hinanden på alle punkter. Kort sagt, når de mødtes f.eks. i Firenze kunne de nok være uenige om og diskutere meget forskelligt, Wilhelm elskede at »snakke fag« med Adolf, men Adolf kunne også give Wilhelm gode tips om at nyde livet på rejser, i hoteller og restauranter, og Wilhelm kunne sætte Adolf i gang med at få det fulde udbytte af den italienske kunst, natur og arkitektur. Mest måske i 1880'erne, for Wilhelm og Kate rejste ikke meget i 70'erne, da deres børn var små.

Og Wilhelm Meyer var stadig meget optaget af sin praksis. Han kunne ikke som sin rige bror tage ferie omtrent når det passede ham. Øreklinikken optog hans formiddag. Lige efter frokost holdt hans hestevogn for døren og han lod sig køre rundt til sine huslæge-patienter, på travle dag kunne det blive op til over tyve besøg. Derefter tilbage til konsultationen omkring kl. 15. Det tog et par timer. Der kunne også være dage, hvor han ind imellem faldt ind hos venner, f.eks. Drewsens i Rosenvænget, fik en hyggesnak og en kop te.

Der var praktisk taget ingen form for sygdomme, han ikke stødte på.

Han var også psykiater. Han anbefalede patienter med et nervøst gemyt en times middagssøvn hver dag. Meldahl, der var tilbøjelig til at arbejde alt for hårdt i en tilstand af manisk opstemthed, beordrede han simpelthen til at tage fri fra alt arbejde i en uge og helst gå i seng. Patienterne fulgte Meyers råd. Engang da provst Fenger var nær kollaps efter hårdt arbejde anbefalede Meyer ham at tage en måned til Pisa i Italien. Fenger skrabede penge sammen, rejste afsted og kom hjem glad og taknemlig for Meyers råd.

Der er – stadig – ikke fundet nogen udførlig dagbog fra Meyers hånd, men som bekendt fra H. C. Andersens. Vi kan heraf se at Meyer og Kate var hos Edward Collin midt i marts 1870 kort efter deres bryllup. Og igen hos C. E. Fenger i april. Da Andersen i 1871 havde planer om en rejse, ville han absolut koppevaccineres. Da hverken Theodor Collin eller Emil Hornemann havde vaccine på lager henvendte Andersen sig til Meyer, der netop havde vaccine med henblik på nogle børn. Andersen blev vaccineret en torsdag. Den følgende søndag hedder det i Andersens dagbog:

> »I morgen omtrent kl. 4 vågnede jeg ved at jeg isøvne kløede min arm, netop hvor kopperne var sat, jeg rev sårene af og blev forfærdet, da jeg fik angst for følgerne, tænkte på, at armen ville hovne op, at der kunne gå koldbrand i og at den måtte sættes af, hvilket for mig ville være at dø en pinlig død ... Jeg lå som i et dampbad og dertil ulykkelig over, at dette just var hændet en søndag da jeg ikke traf dr. Meyer hverken i byen eller ved hans bopæl«.

Meyer kunne berolige ham nogle dage senere. I marts 1872 mødtes Andersen og Meyer hos Drewsens, Andersen kørte med Meyer hjem og så hans lille datter.

Som bekendt følte Andersen sig næsten som et medlem af den Collin'ske familie, men følte sig måske her ikke helt værdsat som kunstner. Som Fredrik Böök skriver: »Den forfrosne gamle trængte til solskin, han ville forkæles og feteres lidt mere end den Collin'ske tone tillod«. De to rige jødiske familier Henriques og Melchior tog sig i hans senere år af den verdensberømte digter, overvældede ham med beundring og så en ære i lange tider ad gangen at have ham som gæst hos sig. Særlig på Moses G. Melchiors smukke landsted Rolighed ude ved Øresund på Østerbro – nær den nuværende Kalkbrænderihavn – i direkte tilknytning til det idylliske villakvarter Rosenvænget. Til Rolighed på den yndige kyststrækning skrev Andersen et fordringsløst rimfrit digt, hvori han priser

Roligheds yppige have med udsigten over sundet, hvor Malmø og Landskrona ses i solskin – og Tycho Brahes ø:

»Dog skønnest er her inden fire vægge – i gæstfrihedens lykkelige hjem – Johannes Ewald sang udødeligt – Rungsteds lyksalighed. O havde han – i vor tid levet og i dette hjem – i dette hjertelag, hos disse venner – han havde sjunget da en dejlig sang – om Rolighed og Rosenvængets roser. – Mit hjem i hjemmet, hvor bag hyldens hang – mit liv fik solskin og min harpe klang – dig bringer jeg taknemlig glad min sang«.

Her tilbragte Andersen sit livs sidste somre. Her søgte han også fred og pleje, da han i foråret 1875 for alvor mærkede sin alvorlige kræftsygdom. Fru Melchior passede ham selv med stor omhu og kærlighed. 15. juni skrev han i dagbogen, at han havde haft besøg af dr. Meyer og frue. Andersen bad Meyer være hans læge, da Collin var på landet og Hornemann ikke havde egen vogn. Meyer »afslog det og udtalte, at det ville være en sorg for Theodor Collin, der elskede mig. Han ville imidlertid se ud til mig«. Andersen blev svagere og svagere, og den 20. juni opgav han selv at skrive i sin dagbog, men dikterede dagbogen til fru Melchior. Meyer kom næsten hver dag og nævnes i dagbogen. Men det gik ned ad bakke. Ingen læge kunne mere end lindre og trøste ham. Men Andersen var ikke alene stadig mobil, men fuldstændig klar og dikterede den 21. juli et langt dagbogsnotat til fru Melchior i sin sædvanlige livlige stil. Sad på altanen om dagen og nød sommervejret. Modtog visitter. Skrev vers til fru Zahrtmann til brug for et bal. Fulgte med i aviserne.

Men 28. juli var han ikke mere i stand til at diktere. De sidste – meget rørende og kærlige – dagbogsnotater er af fru Melchior. Hun skrev de sidste linier den 4. august: »Han sagde til mig i går efter at dr. Meyer havde været her: »Doktoren kommer igen i aften, det er ingen gode tegn«. Jeg mindede ham om, at han i de sidste 14 dage havde besøgt ham to gange om dagen, hvilket beroligede ham. – Nu er lyset slukket. Hvilken lykkelig død. Klokken 11, 5 minutter udåndede den kære ven sit sidste suk«. Meyer skrev dødsattesten.[9]

Meyer havde besøgt Rolighed adskillige gange før den triste sommer, da den verdensberømte digter gled ind i døden. Meyer holdt også af stedet og beliggenheden ved Sundet. Han havde selv fået lyst til at erhverve et – dog mere beskedent – landsted med en lignende beliggenhed. Hans ry som ørelæge havde i løbet af 70'erne bredt sig, og patienter med ørelidelser søgte ham fra nær og fjern. Hans indtægter steg, og han købte i årene 1877-80 en grund ved Tårbæk havn, hvor han efter at have ladet

to små huse nedrive fik opført en bygning i vinteren 1880-81 efter tegning af arkitekt C. Leuning Borch. Det er et rødstens, toetages hus med en lille tårnagtig kvist foroven. Huset ligger ca. 20 m fra vandet, men skæmmes i vore dage af en tilbygning på havsiden og megen tæt bebyggelse til alle sider. Villaen fik navnet »Udkig«.

Meyers berømmelse viste sig bl.a. derved, at han af den svenske konge Oscar II blev anmodet om at se på den svenske prins Gustafs (senere Gustaf V) øre. Det var i 1879. Ved ankomsten, fortalte Meyer senere til Nørregaard, var der i de fine gemakker i slottet i Stockholm samlet et stort selskab læger omkring prinsen. De fulgte opmærksomt hans undersøgelser, og da han var færdig, var det første han sagde: »Der er ingen umiddelbar fare på færde«. Prinsen fik hurtigt sin hørelse igen og Meyer fik i 1880 tildelt Nordstjerneordenen og en sum penge, som han bl.a. brugte til en fin astronomisk kikkert, spejlteleskop, der blev installeret i tårnværelset på villa Udkig. Han var meget interesseret i astronomi og kunne i sommernætter tilbringe megen tid med at studere stjernehimlen. Det er vel overflødigt at tilføje, at Meyer aldrig fik nogen dansk orden.[10]

Det ville også have bragt hans fjender i harnisk. Men de kunne ikke rigtig stille noget op, da Meyer i 1881 blev indbudt til at forelæse ved en international medicinsk kongres i London.

Den første store internationale lægekongres afholdtes i 1867 i Paris, efter at franske læger på et møde i Bordeaux havde bestemt, at lægevidenskaben – ikke mindst på grund af Louis Pasteurs og andre franske lægers indsats – havde fået en så international karakter, at regelmæssige lægekongresser, hvor betydelige læger fra alle nationer fremlagde deres resultater, måtte afholdes i fremtiden. På kongressen i Paris, der blev afholdt samtidig med en stor verdensudstilling og omgivet af det andet kejserdømmes pompøse glans, blev det med akklamation vedtaget, at der skulle afholdes lignende kongresser med regelmæssige mellemrum. Efter kongresser i Firenze, Wien, Genève og Amsterdam var turen nu kommet til London.

Her samledes i august 1881 ca. 1500 læger fra hele verden, men kun et lille mindretal var indbudt til at forelæse over deres specialer. Kongressen blev åbnet ved et møde i St. James's Hall af prins Edward af Wales, der 1863 var blevet gift med den danske prinsesse Alexandra. Hun havde med glæde bemærket, at en dansker var blandt kongressens fremtrædende deltagere, og hun fulgte senere Meyers karriere med stor interesse. Der blev holdt en stor fest i Guildhall ved en banket givet af Londons Lord Mayor. Alt var festligt udsmykket med bregner, palmer, tropiske

planter, statuer, vaser og en overflod af blomster. En lang række af de mest moderne mikroskoper var opstillet, så gæsterne kunne se de små organismer, man i de sidste årtier havde opdaget. Louis Pasteurs foredrag handlede om hans sidste opdagelser med vaccinationer med animalsk serum. Men også Wilhelm Meyer samlede stor interesse om sin forelæsning: »Adenoid Vegetations in the Vault of the Pharynx«. For mange af deltagerne var de adenoide vegetationer noget helt nyt.

Meyer sagde bl.a., at et koldt og fugtigt klima syntes at fremme deres forekomst: »Blandt 700 skolebørn i Firenze fandt min broder, dr. Adolf Meyer ca. 1 procent med de karakteristiske ansigter og stoppet udtale. Et lidt højere tal fandt jeg i København blandt 2000 skolebørn. I England – Haverstock Hills Orphan School fandt jeg 2 procent, mens professor Doyer i Leiden fandt fem procent med de udprægede symptomer«.[11]

Der var i 1881 gået 14 år, siden Meyer havde opdaget de adenoide vegetationer. Af disse år var i hvert fald de første syv gået, uden at Meyer havde mærket stort til følgerne af sin opdagelses betydning. Efter hans hovedarbejde på tysk 1873 var anerkendelsen så småt begyndt at komme, især fra tyske specialister. Men først hen imod slutningen af 1870'erne var forespørgslerne fra interesserede læger verden over begyndt at strømme ind til ham – og patienterne til hans klinik. Her på kongressen blev hans berømmelse slået fast med syvtommersøm, hans autoritet uforbeholdent anerkendt. Han fik mange nye, ikke alene nyttige, men hjertelige kontakter med læger i en række lande. Beundring og interesse strømmede ham i møde.

Og rent privat havde 70'erne været et glædens årti. Vel med bekymring over sene børnefødsler, men alt endt godt og lykkeligt. Kates to piger, han selv og Kate og deres tre børn trivedes.

Nu begyndte sorgerne. Meyers steddatter Kate (Cootie) var i 1878 blevet gift med cand.jur. Emil Liebe, der 1880 var blevet overretssagfører. Fem måneder efter at Meyer var vendt hjem fra London-kongressen, døde Cootie pludselig i januar 1882, kun 26 år gammel. En ond skæbne syntes at hvile over Liebes forbindelse med Emersons eller Meyers, for godt et år efter Cooties død giftede han sig med hendes storesøster Frances (Fanny), men døde selv efter kun godt et års ægteskab 1884. Fanny blev senere gift med ørelægen, dr. Victor Bremer.

Bremer var altså Meyers fremtidige svigersøn, da Meyer i 1883 henvendte sig til ham, Schmiegelow og sin kommende assistent Holger Mygind om en ny lægekongres, der skulle holdes 1884. På kongressen i London blev det foreslået at holde den næste kongres i en af de skandina-

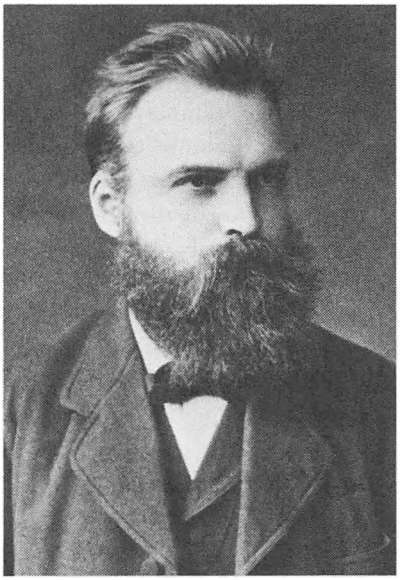

Hermann Schwartze, Halle.

Felix Semon, London.

To af Meyers betydeligste udenlandske kolleger og venner, som deltog i kongressen i København 1884. Billederne er fra samme år.

viske hovedstæder. Stockholm sagde nej tak, det samme gjorde Kristiania. I København tog nu især professor P. L. Panum initiativet, fik bevilget penge af staten og Københavns kommune og nogle læge-bidrag. Ved forberedelserne var det helt umuligt nu at komme udenom Wilhelm Meyer, den eneste danske læge, der – sammen med A. Hannover og Panum, der blev kongressens præsident – havde udenlandsk berømmelse af betydning og som desuden beherskede hovedsprogene tysk, engelsk og fransk til fuldkommenhed. Meyer blev medlem af kongresbestyrelsen og præsident for den otologiske og holdt åbningstalen for den laryngologiske sektion, hvis præsident blev Sir Morell Mackenzie, London.

I pressen blev Robert Koch fra Tyskland, Louis Pasteur fra Frankrig og Joseph Lister fra England udpeget som kongressens tre stjerner. Koch sendte i sidste øjeblik afbud. Vistnok, hviskede man, fordi han ikke kunne deltage i middagene. Koch var på en streng diæt udelukkende bestående af vichyvand. I kongressen, der blev åbnet i Industriforeningens store sal, deltog i øvrigt 1146 læger, deraf 425 danske.

Middage var der nok af. Hotel d'Angleterre, hvor åbningsbanketten

holdtes, var i 1870'rerne blevet udvidet og overdådigt udstyret med selskabslokaler af den »europæiske« arkitekt Vilh. Dahlerup. Der var en stor glasoverdækket gård, en kæmpe a la carte sal og en flot cafe, ødselt pyntet med lak, tegninger og (imiteret) gyldenlæderstapeter. Baldouin Dahls orkester spillede og stemningen var høj. Berømte udenlandske læger, hed det i aviserne i de følgende dage, dansede oprømt med hinanden både her og i Tivoli. Gaderne, især Strøget, vrimlede med bebrillede tyskere, livlige franskmænd og stive englændere. Der var udflugter til det ny epidemihospital på Blegdamsvej, til Kysthospitalet på Refsnæs og til Kronborg.[12] Pasteur var æresgæst ved en stor middag hos brygger Jacobsen i Valby og fik fru Meldahl til bords, fordi fru Jacobsen havde lagt sig syg, hun talte ikke fransk. På den anden side havde Pasteur den gamle Emil Hornemann, der hjalp med det franske. Fru Meldahl fortalte senere sin datter, at hun fandt et godt samtaleemne ved at underholde Pasteur med sit had til tyskerne, især Robert Koch, hvilket efter sigende faldt i Pasteurs smag. Han smilede venligt – og holdt også masken, da fru Meldahl foreslog ammoniakvand som middel mod kolera.[13]

Meyer holdt åbnings- og afslutningstalerne for de to sektioner, han forestod, deltog i diskussioner og holdt som tidligere nævnt et ret spændende historisk foredrag: »Der Fall Berger«. Den samlede danske otolaryngologiske videnskab bestod mest af Meyer og hans unge venner. Mygind og Schmiegelow holdt mindre foredrag, Victor Bremer et lidt længere: »Øresygdommenes betydning med henblik på militærtjeneste« (på fransk).

Litteratur

Andersen, H. C.: Dagbøger, bind I-XII. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab under ledelse af Kåre Olsen og K. Topsøe Jensen, G. E. C. Gad, Kbh. 1970-76. Her er især anvendt bind 9 og 10, redigeret af Kirsten Weber.

Fenger, H. M.: Erindringer fra mit liv, Gad, Kbh. 1925.

Portmann, Arne: H. C. Andersens sidste dage, Kbh. Preben Witt, 1952.

Schmiegelow: Spredte erindringer fra et langt liv, Hagerup, Kbh. 1947.

Stemann, Helga: F. Meldahl og hans venner, bind I-VI, Hagerup Kbh. 1926-32

Noter

1. Schmiegelow: Spredte erindringer, s. 140.
2. Danskeren, nr. 4-5 1943.
3. Stemann, Meldahl, bind I, s. 166.
4. Fenger, H. M.: Erindringer fra mit liv, s. 82.
5. En af Meyers mere tilfældige – og sagkyndige – patienter var hans unge fagfælle, den her meget citerede Ernst Schmiegelow, der i sine erindringer

s. 152 skriver: »I januar 1886 måtte jeg gå i seng med en stærk forkølelse hvorunder der udviklede sig en højresidig mellemøresupperation der helbredtes forholdsvis hurtigt af min kære gamle ven der tilså mig dagligt og hvis behandling var uhyre samvittighedsfuld«.

6. Nørregaard i Ugeskrift for Læger 1919, 81. årgang, s. 841-851.
7. Stemann, Meldahl, bind VI, s. 176.
8. Ugeskrift for Læger 1876, 3R. 22. bind nr. 22, s. 329-347. Dr. Julius Petersen (1840-1912) var Meyers gode ven og blev senere professor i medicinens historie.
9. Desværre er Andersens dødsattest forsvundet, men på begravelsesattesten anføres som dødsårdag: leversvulst. Ifølge Arne Portmanns ovennævnte bog var Theodor Collin og Emil Hornemann enige i, at H. C. Andersen døde af kræft, formentlig i leveren (Portman, s. 8-9). Meyer, der ofte besøgte Andersen sammen med begge eller en af disse læger, har været enig i diagnosen, der blev stillet ved Andersens sygdom i november 1872 (se dagbøgerne, bind 9 s. 348 ff.). Studier af Andersens dagbøger førte Portmann til diagnosen »hjertedegeneration med åreforkalkning« som dødsårsag. Leverkræft forløb normalt hurtigere end Andersens lidelse og medfører stærkere smerter, skriver Portmann. Desværre for Andersen-forskningen har hverken Collin, Hornemann eller Meyer efterladt sig optegnelser om H. C. Andersens sidste sygdomsperiode.
10. Til sammenligning blev Adolph Hannover (1814-94) skønt efter egen og andres mening forbigået ved offentlige ansættelser for sine fortjenester 1856 udnævnt til titulær professor, 1872 Ridder af Dannebrog, 1888 Dannebrogsmand og 1890 udnævnt til etatsråd. Meyer blev – dog – etatsråd på sine gamle dage, et år før sin død.
11. Meyers forelæsning i London er pagineret særskilt i kongresberetningen side 1-8, det citerede stykke står s. 5. (Se også note 12).
12. Kongresserne i London og København 1881 og 1884 er udførligt skildret i de to kongresberetninger: International Medical Congress, London (Kolckmann) 1881, og Congress Periodique international des Sciences Médicales, Copenhague (Gyldendal) 1886. I øvrigt er her anvendt august-numrene af Illustrated London News 1881, og – for Københavns vedkommende – Illustreret Tidendes numre 1297, 1298 og 1299 dateret 3., 10., og 17. august 1884. Her er kongressen skildret hovedsageligt i artikler af dr. Jul. Petersen. For en mere udførlig skildring af kongressen i København se: Eyvind Bastholm: Den 8. internationale lægevidenskabelige kongres i København, Bibliotek for Læger 1984: 146 s. 288-315. Kongressen betegnes heri som nærmest en succes, og især Pasteur befandt sig udmærket i byen og forlængede sit ophold.
13. Stemann, Meldahl, bind V, s. 127-128.

8. Sidste år

Kongressen 1884 i København medvirkede noget til, at Meyer nu omsider blev kendt blandt lægerne også i sit fædreland. Hans udenlandske berømmelse var nu så fastslået, hans kosmopolitiske flair, omfattende sprogkundskaber og administrative evner så anerkendt, at han som en selvfølge blev inviteret til den næste internationale lægekongres i Washington 1887, hvor han blev valgt til vicepræsident for kongressen.

Meyer blev 1884 udnævnt til æresdoktor ved universitetet i Halle-Wittenberg og blev på samme tid æresmedlem af de britiske og amerikanske laryngologiske selskaber. Over hele Europa og i USA bortoperede læger – især på børn, men ind imellem også på stærkt medtagne voksne – adenoide vegetationer, og Meyer var almindelig anerkendt og beundret som den, der havde gjort en af de opdagelser, der i praktisk lægegerning fik størst betydning i disse årtier. Og i øvrigt også i en overskuelig fremtid. På et møde i det britiske laryngologiske selskab 1884 udtalte formanden, at Meyers opdagelse havde skånet mindst 100.000 mennesker fra at blive uhelbredeligt døve. Meyer var 1884 fyldt 60 år og arbejdede også de næste ti år fortrinsvis som praktiserende læge, huslæge. Han begyndte dog nu at unde sig længere ferier end før på rejser og i familiens skød. Samtidig arbejdede han stadig videnskabeligt – også i ferier og i en del af sin fritid.

Vemodigt var, at det begyndte at tynde ud i den ældre generation af Meyers omgangskreds. Carl Emil Fenger døde 1884, Adolph Drewsen 1885 og Edward Collin 1886. Blandt familiens nærmeste venner var derefter teglværksejer, oberstløjtnant Theodor Schou (1834-1912), Antvorskov Teglværk, hans søn Rudolph Schou (1862-1919), familien Stelling (A. Stelling 1836-1912 og Wald. Stelling 1863-1935), den tidligere omtalte Johan Irminger, Meldahl m.fl. og så naturligvis Kates fremtidige svigersøn, Victor Bremer, forlovet og senere gift med Fanny.

Meyers tre børn med Kate – Ellen, Carl og Mary – blev ikke strengt, victoriansk opdraget, hvilket også fremgår af deres senere nu og da ret ukonventionelle ideer.[1] Men de blev ikke overladt til sig selv eller til barnepiger. De blev ikke kontrolleret i alle ender og kanter, men forældrene holdt et vågent, kærligt øje med dem. Herom vidner bl.a. nogle af de få breve, Carl har gemt fra sine forældre på rejser. Meyer skriver på dansk, Kate på engelsk. 1886 skrev de til den 13 årige Carl fra Paris:

Wilhelm Meyer i 1880'erne.

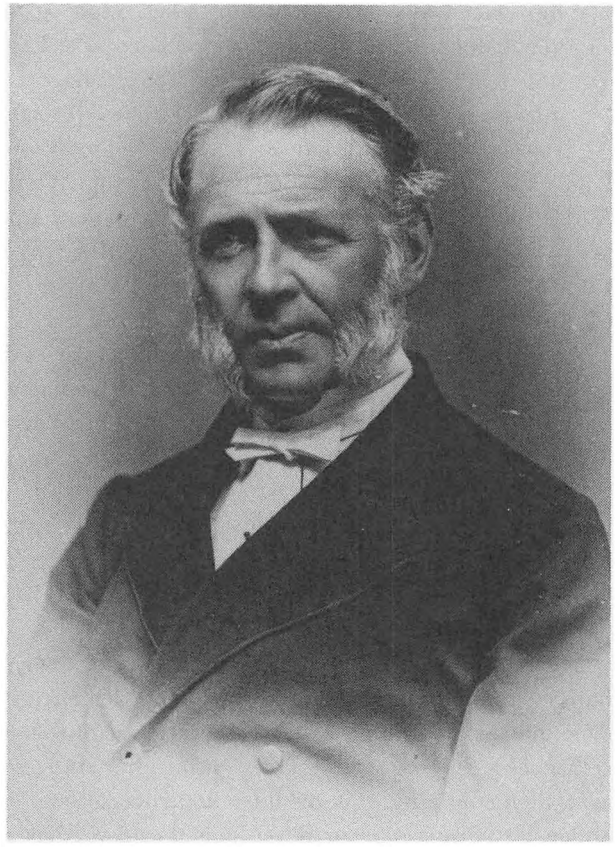

»Min kære gode Carl.
Mama og jeg hører, at du er blevet mager, det bedrøver os. Jeg beder dig: 1) drikke så meget mælk, du kan. 2) Spise skolemad ... 3) at tage lidt mere tran om aftenen. At få vort depositum på billetterne på jernbanen glemmer du ikke. Det går os Gud ske lov godt. Vi kom hertil i går, kørte hele natten. Dog er Mama flink til at gå, hvad?

(Her har Meyer i noder nedskrevet en marchmelodi til sin musikalske søn).

Hold dig brav, min søn. Verden er stor og smuk! Hvis du vil, skal du se den. Din kærlige fader.

Kate fortsætter: My dearest Carl. I am very sorry to hear from Fanny and Ellen, that you have grown somewhat thinner... Pas på dig selv, du vokser så hurtigt, at det er nødvendigt at spise ordent-

ligt. Vær sød at skrive til din onkel Adolf og tante Lotta, det vil glæde dem meget, hvis du gør det, bare på et kort og tak dem for de noder, de har sendt dig. De må være tilbage i Firenze nu. Deres adresse er: 16 Lungarno Vecchia, Firenze. Jeg skal prøve at sætte dit værelse flot i stand, når jeg kommer hjem. Your loving Mamma«.

I 1889 var Carl med onkel Adolf og tante Lotta i Wiesbaden på besøg hos Adolfs svigermor, fru Ebhard. Hans far formaner ham i et brev til ikke at lægge for meget beslag på fru Ebhards gæstfrihed: »I samtale med Adolf kan du så sagte føle dig for«. På hjemvejen besøger Carl Rudolph Schou på Antvorskov Teglværk og formanes igen: »Kære Carl. Tak for brevet. Vi havde ventet det før. Når man gør en lang rejse er det rigtigt, når man kommer til et mål, at lade dem det vide, der hænger ved én og tænker meget på én. Man selv føler det ikke ... men husk det for fremtiden, min dreng. Nu bør du fra Antvorskov sende et rigtig langt brev til Mama, af os alle påskønner hun det mest og trænger mest til glæde. Sæt dig altså ned og beskriv hjemrejsen omhyggeligt«. (Kate havde været syg af en smitsom sygdom). »I dag bliver »Udkig« svovlet af Anna og tøj og lagener desinficeret på Øresundshospitalet ... Mor har været oppe et par dage, er flink og smittefri, lidt mat ...«

Meyer må tidligt have været klar over, at Carl havde arvet noget af hans egen intelligens og ligevægt, men ikke den energi og koncentrationsevne, han selv i sjælden grad besad. Carl var musikalsk og blev en habil cellist. Han blev også læge mere måske efter sin fars ønske end efter sit eget, men efter alt at dømme uden kontroverser mellem far og søn. Carls anden hovedinteresse var rejser, dels for adspredelsens skyld, men også for at se og opleve verden. Meyer fordømte ikke dette, men synes – i hvert fald i sine breve til Carl – at ville foreholde ham, at en eksamen og indtægter var nødvendige for at Carl kunne få tid og råd til for alvor at se sig om. Der er i Meyers breve til Carl fra sine egne rejser ingen som helst nedvurdering af rejselysten, snarere tværtimod.

Dette mønster går igen i brevene til Carl, men den formanende tone i øvrigt forsvinder helt, efterhånden som Carl bliver voksen, især da han begynder studierne. I ét brev skriver Meyer til sin søn som læge til læge. Da Meyers bror Adolf i 1894 på en rejse blev syg af et hjerteanfald og indlagt på et hospital i Leipzig, tog Wilhelm Meyer straks derned. Adolf døde ikke roligt og stille, han talte i vildelse, var nu og da ved bevidsthed, prøvede at stå op osv. Meyers brev til Carl er formet som en objektiv sygejournal om Adolfs tilstand fuld af lægelatin og fagudtryk. Brevet røber ikke med et ord, hvor fortvivlet Meyer var ved at stå ved sin elskede

yngre brors dødsleje. Brevet slutter med at bede Carl om at tage sig af et par patienter, han i skyndingen har måttet rejse fra og tale derom med Nørregaard (Meyers assistent).

Familien Meyer var omtalt i »Glückstadter Fortuna« 8. dec. 1894. Anledningen var, at »gennem testamentarisk bestemmelse har den d. 20. juli i Leipzig afdøde dr. Adolf Meyer og hans enke skænket det herværende gymnasium 8000 mark til en stiftelse, der efter arveladerens mor skal have navnet »Henriette Meyer stipendiet«, hvis årlige renter skal gå til hjælp for en flittig og ubemidlet student«. »Ligeledes efterlader Adolf Meyer byen 12.000 mark til bygning af en redningsbåd på skibsværftet i Glückstadt. Til minde om arveladerens far skal båden have navnet »Oberartzt Meyer, Glückstadt«.« Adolf havde ingen børn selv, men meget familiefølelse. Han bidrog stærkt gennem sine rejser i Tyskland og Danmark til at holde kontakten ved lige med sine søskende og mellem dem indbyrdes. Således var Meyers søster Louise og hendes mand Christoff v. Tiedemann i hvert fald én, måske flere gange, på besøg i Nørre Farimagsgade og Wilhelm og Kate besøgte dem i Berlin. Adolf formue må have været betydelig, for hans enke Charlotte levede stadig under gode forhold og med sikre indtægter i Firenze.

Som omtalt kom Meyer allerede i sin forelæsning på lægekongressen i London 1881 ind på nogle undersøgelser, han og andre havde foretaget for at fastslå de adenoide vegetationers udbredelse og om f.eks. klimatiske forhold havde nogen indflydelse på deres forekomst. Han prøvede også ved at studere billeder, portrætbuster, statuer og beskrivelser af fortidige mennesker at få et indtryk af lidelsens forekomst i historisk tid.

Sidst i 1880'erne og i begyndelsen af 1890'erne indledte han mere systematiske undersøgelser over vegetationernes udbredelse rundt om på kloden. Han arbejdede stadig som privatmand, uden nogen form for offentlig støtte og uden den autoritet en universitetsstilling eller en overlægestilling kunne have givet ham. Han var en autoritet i sig selv, hans navn kendt verden over, og han havde ingen vanskeligheder med at få læger både i europæiske byer og på »civilisationens forposter« til at påtage sig ekstraarbejde for at hjælpe ham med hans forskning.

Nogle af svarene på Meyers spørgsmål er bevaret og bekræfter dette.[2] Således skriver dr. W. H. Daly fra Pittsburgh, USA, 23/2-1892 bl.a.: »Gennem min ven general Miles har jeg sendt breve til omkring tyve officerer ved forskellige forposter i de indianske territorier i USA. Som De ser er svarene stort set negative med hensyn til de adenoide vegetationer... Mon vi mødes igen i Rom til den næste internationale medicinske

kongres? Vi har fået så venlige hilsener fra vores fælles venner, dr. Mygind og dr. Schmiegelow, og håber, Deres familie har det godt. Husk kære dr. Meyer, at mine varme følelser og beundring for Dem er uforanderlige og jeg beder Gud give Dem mange år endnu. Jeg er i gang med en artikel om adenoide vegetationer og skal til sin tid sende Dem eksemplarer deraf...«

Digteren Thor Lange (1851-1915) havde en høreskade, som han konsulterede Meyer for under sine ret sjældne besøg i København. Han følte sig hjemme hos Meyer og hans livlige, kosmopolitiske og flersprogede familie. Thor Lange var usædvanlig sprogbegavet, studerede efter sin studentereksamen klassiske sprog ved universitetet og fik – bl.a. af lyst til at give sig i kast med nye sprog – en lærerstilling i græsk og latin i Moskva, hvor han blev hængende, gift ind i en velstående russisk godsejerfamilie. Han var dog stadig dansk statsborger og i nogle år dansk konsul. I et brev til Moskva spurgte Meyer Lange om der var muligheder for at skaffe oplysninger om øresygdomme i Rusland. Den fine digter og eminente oversætter konsul og godsejer påtog sig med glæde hvervet, men indledte sit svarbrev med undskyldninger for, at det havde taget nogen tid med svaret:

> »Flere gange har såvel min vicekonsul som jeg været hos den største ørelæge i Moskva, dr. Stanislaus von Stein uden at træffe ham hjemme... (til sidst) tog hr. Edstrøm og jeg det kloge parti at lade os indskrive ved hans konsultation ... Efter en lang venten kom vicekonsulen ind. Berømtheden mærkede snart, at der ikke var noget i vejen med min kollegas hørelse. Edstrøm fremførte sit ærinde. Doktoren modtog min medhjælper udsøgt forekommende, talte længe om Dem kæreste dr. Meyer, viste vicekonsulen et arbejde af Dem på tysk og berømte Dem i høje toner øjensynligt med et grundigt kendskab til Deres produktion... Dr. Stein erklærede sig af ganske hjerte villig til at være til Deres tjeneste, lovede at besørge fotografier... han ville meget gerne korrespondere med Dem og jeg sender Dem et par kuverter med hans navn og adresse, også på russisk ...«. Thor Lange skriver om meget andet og slutter med hilsener »til Dem, Deres yndefulde hustru, til den skønne kære fru Fanny, og til Deres kære døtre og søn, hvis den opvoksende generation endnu måtte mindes os. Min hustru hilser Dem og Deres herlige, fine damer kærligst.
>
> Deres inderligt taknemlige og ærbødige
>
> Thor Lange«.

En af Meyers flittigste og mest interesserede observatører var den danske

læge S. Deuntzer (1849-1927) i Bangkok, der som det mest udprægede tilfælde nævner en portugisisk halvblodskvinde, mens adenoide vegetationer vel forekommer hos den indfødte befolkning, men er sjældne. Han skriver lange breve, hver gang han finder udprægede tilfælde, i alt fire breve i årene 1891-93. Med det sidste følger et brev Deuntzer har fået fra en ven og kollega i Hong Kong, dr. Cautlie, der skriver, at »adenoide vegetationer er meget almindelige her især hos de halvblods portugisere«. Fra Holland sender dr. Doyer en del billeder af patienter med lidelsen og lover indberetninger om sygdommen i Indonesien fra Hollandsk ostindisk Compagni.

William Dunn, Firenze, hilser (29/4-94) fra broderen Adolf og lover indberetninger fra italienske læger, der har arbejdet i Afrika og vil også prøve at få et par australske kolleger i gang. Læge O. Helms sender efter aftale med Meyer en stor statistik med observationer fra en rundrejse på Grønland, hvor ca. en femtedel af børnene synes at have symptomer, få dog i udpræget grad.

På grundlag af bl.a. det her nævnte materiale, suppleret med andre statistikker, korrespondance med historikere (om bl.a. kejser Karl V)[3] og sine egne observationer på museer rundt om i Europa udarbejdede Meyer en oversigt i foredragsform, som han offentliggjorde i et foredrag i Medicinsk Selskab 6. marts 1894, afholdt i den gamle frimurerloge i Kronprinsensgade. Titlen var »Adenoide vegetationer, deres udbredelse og alder«, og foredraget er aftrykt som artikler i Hospitalstidende 6. og 13. februar 1895.[4]

Meyer beskriver kort sit fund af lidelsen og de slutninger han drog deraf. Han nævner samtlige tilfælde af beskrevne ad.veg. læger har gjort i årene forud. »Ingen behøver at tvivle på, at det er dem, der har været de første til at *se* adenoide vegetationer. At de derimod ikke har *forstået* dem, fremgår af, at alle foregående iagttagere har ladet bærere af a.v. med de senere så vel bekendte ansigtstræk og med den senere så velkendte udtale i mængde passere gennem deres konsultationslokaler uden at anholde og beskrive dem«. De har forsvaret sig med »at vel kunne adenoide vegetationer forekomme hyppigt i vort fugtige, blæsende klima, andetsteds hørte de til sjældenhederne«. »Og faktisk er det jo, at disse svulster efterhånden blev fundet overalt, hvor de eftersøgtes, da en gang opmærksomheden var blevet henledt på deres symptomer« ... »på den skandinaviske halvø, i Holland og Belgien, Italien, Tyskland og Østrig, i Schweiz, Frankrig og Rusland«.

Han fortæller derefter om de sidste års undersøgelser i andre verdens-

dele og understreger, at undersøgelsesmetoden og materialet vel ikke er statistisk pålideligt, men dog kan give en vis vejledning, idet hans forskellige hjælpere rundt om i verden har koncentreret sig om et enkelt symptom, stoppet udtale, noget som selv menigmand let kan iagttage. Man kan kort konstatere, slutter Meyer første del af foredraget, at adenoide vegetationer med vekslende hyppighed forekommer i Europa, Amerika og Asien. Den mongolske race synes omtrent lige så disponeret som den eranske. Et varmt himmelstrøg synes mindre gunstigt for udviklingen af a.v. end et koldt klima.

Med hensyn til forekomsten af lidelsen i historisk tid kan man i hvert fald prøve at finde spor af den på billeder i museer og samlinger. Men man kan ikke slutte noget bestemt, ved at personer på et maleri har munden åben. Det kan skyldes en situation, et modelune o.l. Men Meyer mener på talrige billeder af billedhuggeren Canova og på en legemsstor portrætbuste af ham at have konstateret tegn på lidelsen: »Alle disse gengivelser viser munden åben, næsen smal og indfalden til siderne, flere af dem desuden det tilslørede blik«. Meyer går derefter over til kejser Karl V. hvis åbne mund på samtlige billeder hidtil har været forklaret ved »det habsburgske underbid«.[5] Men folk med underbid holder som regel munden lukket. Der er også en beretning, der tyder på, at Karl V talte utydeligt. Han nævner forskellige andre muligheder blandt hyppigt afbildede højtstående personer og slutter med nogle udprægede tilfælde, han har bemærket i Vatikanets Chiaramonti-galleri af portrætbuster, hvoraf i hvert fald tre har typiske symptomer. Meyers konklusion, at vegetationerne har eksisteret i den klassiske oldtid, kan næppe drages i tvivl. Men med hensyn til hyppigheden ved man intet om fortiden og kun lidt om samtiden. Meyer understreger dette: »Som det allerede er sagt er de i det foregående meddelte oplysninger angående vegetationernes relative hyppighed aldeles utilstrækkelige til deraf at udlede endog kun en formodning om deres ætiologiske (årsagsmæssige) forhold«.

Meyer var som bekendt student fra 1843 og havde altså 50-års studenterjubilæum 1893. I modsætning til nu var studenter – og især dem der oplevede 50-året for deres eksamen – en lille eksklusiv kreds. De studenter, der var tilbage fra 1843 enedes om, som en demonstration af at man ikke havde glemt Meyers landsforræderi, ikke at invitere Meyer til studenterjubilæet. Ifølge hans søn Carl, Schmiegelow og andre, der kendte Meyer på den tid gik denne sene krænkelse Meyer dybt til hjertet. En slags officiel oprejsning fik han – langt om længe – 4. marts 1894 da han blev udnævnt til etatsråd og var i audiens hos Christian IX.[6] Den 25. ok-

tober fyldte Meyer 70 år, og danske otologer med Ernst Schmiegelow i spidsen overrakte ham på hans bopæl en kaligraferet hyldestadresse. Kate og Meyer fejrede deres sølvbryllup i februar 1895 og samlede familie og venner. Kort efter festen blev Meyer syg af en af de influenzaer, der dengang som nu, hærger København om vinteren. Den trak ud, men i april var han kommet sig så meget, at han besluttede at tage på en rekreationsrejse til Italien. Han og Kate havde en stående invitation til at besøge Adolfs enke Charlotta i Firenze, hvor de havde været flere gange før i Adolfs tid. En af Meyers glæder under hans ægteskab havde været at vise Kate dele af Europa, som hun ikke før havde besøgt, Tyskland, Frankrig, England og Italien. Denne gang bestemte de sig til at tage deres piger, Ellen og Mary med, mens Carl, der skulle op til en medicinsk eksamen i foråret, måtte blive hjemme. Meyer havde fortrinsvis i Italien besøgt Firenze og Rom, men denne gang ville han se – og vise Kate – mest muligt, så Napoli, Sorrento, Amalfi, Capri og Venezia blev inddraget i rejseplanerne.

Rejseruten kan følges i breve, sendt til Carl hjemme i Nørre Farimagsgade i København . Carl har – af gode grunde – opbevaret alle disse breve. Carl og hans mor korresponderede stadig på engelsk. Derfor begynder Wilhelm Meyers brev til Carl fra Firenze i begyndelsen af maj således: (Carl havde med andre studenter været en tur i Lund) »For dine breve, det elegante og eloquente engelske og det hjemlige danske må du som svenskerne siger, have hæder og tak. Vi har glædet os hjerteligt over begge. Man synes at have behandlet jer danske studenter med udsøgt forekommenhed, og at jeg selv også fik et stænk deraf og at du på mine vegne takkede »fairly well« har jeg fornemmet med særlig tilfredsstillelse... Vi havde håbet, at du skulle finde Farimagsgade i nogenlunde orden, malerne havde lovet at skynde sig, men forhåbentlig sætter de nu lidt mere fart på. Lotta er uudtømmelig med gode italienske retter og i at skaffe os fornøjelser for synet og øret...« Han beskriver en koncert og nogle udflugter, de har været på, og fortæller om sin glæde ved at sidde i Charlottas have blandt udsøgt keramik, der viser den gamle, ubrudte tradition i pottemagerkunsten helt tilbage til etruskerne. Kate roser i sit brev Carl for hans fine engelsk, fortæller om deres oplevelser og slutter: »I am glad you like the look of our new housemaid«.

Et følgende brev fra Napoli viser Meyer, som han var livet igennem, ublaseret og glad for, hvad tilværelsen bød ham. Og villig til at skrive om, hvad der interessrede modtageren. Carl kunne nu engang lide rejser og lidt luksus. Det må huskes, at Napoli i 1890'erne var mindre overbefol-

ket, forurenet og overrendt af turister, end byen i dag. Napoli var et ønskemål for de relativt få turister, der var dengang:

»Neapel, Grand Hotel
9. maj 1895

Min kæreste dreng.

Se nu er vi her, vi kom for nogle timer siden, har spist og drukket og i dette Napolis 1. hotels Court d'honneur (en høj rummelig midtergaard, pragtfuldt oplyst, med store høje plantegrupper, vinduesrækker ud til de tre etager, det hele dækket med glastag) hørt neapolitanerne: to mandoliner, en guitar, en kvinde med tamburin alle i nationaldragt – synge folkeviser og danse imellem. Om os spredt i grupper herrer og damer, hvorimellem Mamma fandt en engelsk lord, gift med en ung amerikanerinde, endvidere en indisk prinsesse (dejlig, høj, olivenfarvet) imellem sine to guardians, ældre. Skrev på et lille marmorbord, Mamma mente til en maharajah. Imellem alle disse diamanter og vellugt i strålende lys i magelige stole, alle disse neapolitanere i arbejde...

Hvorfor vi valgte dette hotel? Fordi vi kun ville være her en dag, fordi Adolph og Lotta også havde været her, og fordi beliggenheden er henrivende, alene mange penge værd. Her bugter landet med den amfiteatralske by i en stor halvmåne sig ind og danner den skønneste eksisterende havbugt, der på den fjernere side skyder sig frem kronet af Castell del Ovo. Og bag hele dette sceneri af vrimlen af lyse huse og det pragtfuldt farvede hav ligger så den alvorlige Vesuv lige for vore øjne. At vi skulle se Vesuv, siger Mamma med rette, Dreamland indeed! Med Guds hjælp vil du se dette, min kære søn, blot du gør dertil hvad du kan.

Jeg skriver (Mamma med til Fanny) for åbne fløjdøre. Den milde fugtige luft kommer ind til os. At man skulle opleve denne herlighed!

Vi kom til hotellet med et forrykt køretøj, kørt af en lazaron på 18 år, der bankede hesten til en fart, der lod os frygte, at vognen skulle splintres eller vi slynges ud. Vi forlod Rom i formiddags kl. 1,20 velforsynet med proviant: vin i flaske, ost, kylling, kalvesteg, søde blommer, brød – Nu spyer den ild!!! – appelsin, pærer og tandstikkere. Selskabet på rejsen var italienske, to unge amerikanerinder, højst elskværdige, underholdende, vejret superbt, ikke for varmt, uden støv. Prægtige interessante egne, frugtbart land, dels med græs, dels lucerne, dels vin. Derimellem høje toppe med borge, ruiner, byer, endelig på lange strækninger Appeninernes vilde klipper ofte med

sne. Forbi byer som Palestrina, Capua, Caserta. Så nu har du nok for i dag. Fortæl eller læs for Bremers. Mamma iagttager fra altanen ilden. Vi hilser dig, vor elskede søn og Fanny, Victor og hvem du ellers ser. G.V.D. Din kærlige fader«.

De følgende breve til Carl er små »cartolini« hvoraf det fremgår, at Kate og Meyer i Firenze hentede Mary og Ellen, der i mellemtiden havde opholdt sig hos deres tante. Familien blev der en uge og tog så videre til Venedig. Det ser ud til at Meyers gamle ven Meldahl var den der fik Meyers sidste brev:[7] »På hjemrejsen opholdt de sig nogen tid i Florens hos hans broders enke, og her behandlede han dennes søster for en infektiøs tarmlidelse« ... »Dagen efter at de var kommet til Venedig, blev han selv syg, smittet i Florenz. Han sender 31. maj 1895 Meldahl et dikteret brevkort angående rundrejsebilletterne, der ville udløbe 8. juni og beder om telegrafisk svar: »Jeg er blevet angrebet af en tarmbetændelse med høj feber. Efter 6 dages energisk behandling er det nu bedre, men jeg kan næppe tale og ikke stå oprejst. Hjertelig hilsen«.

Meyer beskrives som mild, kærlig og taknemlig for hjælp og pleje til det sidste. Han døde den 3. juni, 2. pinsedag. De italienske sundhedsmyndigheder modsatte sig enhver tanke om at føre liget bort – til en familiebegravelse, Meyer havde indrettet i København. Man insisterede på en øjeblikkelig og diskret begravelse på stedet. Kate havde intet andet valg end den venetianske kirkegård Sct. Micheles evangeliske del. En sommernat førtes kisten bort i en gondol til Sct. Michele på en af øerne nær Venezia, og ved solopgang sænkedes Meyers kiste i jorden.

Nyheden om Meyers død og begravelse nåede Danmark længe før familien kom hjem. Mange var dybt grebne – også ved tanken om hans begravelse i fremmed jord så langt fra Danmark. Provst Fenger iværksatte en indsamling med det formål at rejse Meyer en anselig mindesten på graven. Man henvendte sig til professor, billedhugger Th. Stein om at udføre arbejdet. På en mindesten af rødligt marmor ses øverst en portrætmedaljon af Wilhelm Meyer, halvt en face. Midt på støtten et relief af Æskulap, der berører øret på en lille pige, som tillidsfuldt læner sig op ad ham. Den er af hvidt marmor. Øverst: Hans Wilhelm Meyer, hans fødsels- og dødsdag. Nederst et bibelcitat fra korinterbrevet: »Så bliver da tro, håb og kærlighed, disse tre, men størst af disse er kærligheden«.

Graven stod ufærdig, da Kate, Ellen og Mary rejste fulgt til toget af den danske konsul Mowinckel og den unge italienske søløjtnant Maffeo de Scarpis. Han havde truffet familien på Hotel de Rome, talte engelsk og havde været til stor hjælp på mange måder. Kate bad Mary få hans

adresse, så hun kunne skrive ham et takkebrev, men Mary tilstod, at hun allerede havde udvekslet adresser med Maffeo. Mary – det yngste barn – var med datidens udtryk Meyers øjesten, hun elskede sin far højt og var slået ud af sorg ved hans pludselige død. Men da Ellen også i nogle dage havde været syg i Venezia med lignende symptomer som Meyer, var Kate så bekymret og bundet til de to sygelejer, at Mary havde måttet tage sig af meget af det praktiske. Efter sin dødssyge fars diktat havde hun skrevet breve til Nørregaard og Meldahl, sendt dem og – hjulpet af den flinke søløjnant – senere kontaktet myndighederne og fået ordnet formaliteterne.

Mange år senere, da Mary med sin søn besøgte sin fars grav, sagde hun: »Han døde og blev begravet hernede, fordi hans fædreland ikke fortjente ham«. Hendes bitre udbrud skyldtes til dels begivenheder i København kort efter Meyers død.

Litteratur

Bock, Alma: Min fader og hans hjem, trykt som manuskript, Kbh. 1914.
Lange, Julius: Billedkunst, Kbh. (Philipsen) 1884.
Stemann, Helga: F. Meldahl og hans venner, især bind II og VI.

Noter

1. I et brev til Meldahl (Stemann, bind II s. 208) allerede fra 1856 skrev Meyer bl.a.: »Opdragelse... burde ikke være andet end at bortrydde, hvad der kan hindre den enkeltes kraft fra at udfolde sig, at virke... Almindeligvis vælges en anden, lettere vej. Man søger at vække kraften fortrinsvis ved at vække og pirre den enkeltes æresfølelse. Men det er sikkert galt. På mig selv føler jeg det«. Som ungkarl havde Meyer et afslappet, kammeratligt forhold til børn, omtalt i breve og bøger (f.eks. Alma Bock s. 55). Sammen med Kate søgte han i sit ægteskab at føre denne liberale holdning videre. Men den store alders- og generationsforskel mellem ham og børnene og Meyers lange arbejdsdag, der givetvis trættede ham, kan måske have medført, at børnene nok følte, at deres far var tolerant, men sommetider lidt fjern. Som tiden gik har de også opdaget, at deres flinke far havde bitre fjender, som han selv aldrig omtalte. Det kan have omgivet ham med en glorie, men også med lidt mystik. Med disse små forbehold kan man roligt fastslå, at Meyers børn blev opdraget liberalt og frit målt med samtidens alen.
2. Kgl. Biblioteks håndskriftsamling, Add. 1192.
3. Det fremgår af Meyers efterladte korrespondance, at han i længere tid havde beskæftiget sig med kejser Karl V og spørgsmålet, om hans åndedræt gennem munden og utydelige tale kunne skyldes adenoide vegetationer. Man kan gætte på at hans interesse herfor kan være vakt af kunsthistorikeren Julius Lange, som bl.a. tilhørte Rudolph Berghs nærmeste omgangskreds. I hvert fald skriver Lange i sin ovennævnte bog »Billedkunst« i artiklen »Titian og Karl den

Femte« s. 153 bl.a.: »Det ser på alle portrætter ud, som om han (Karl V) ikke har kunnet få luft gennem næsen og vel også har snøvlet noget«.

4. Hospitalstidende 1895, 4. R. bind III nr. 6 og 7, s. 145-155 og 173-184.
5. Se også Egill Snorrason: Den Habsburgske Underkæbe, Tandlægebladet 1982: 86. årgang s. 277-280.
6. Af Meyers ældre venner var Adolph Drewsen, C. E. Fenger og Meldahl blevet etatsråder i en langt yngre alder, og Fenger og Drewsen senere avanceret til henholdsvis geheime-etatsråd og konferensråd, alt i kraft af deres åbenbare indsats i det offentliges tjeneste. På dette område er det derfor mest relevant at sammenligne Meyer med Adolph Hannover, se kap. 7, note 10. – Meyers reaktion på udnævnelsen er omtalt af fru Meldahl (H. Stemann: Meldahl, bind VI, s. 199): »Jeg glemmer ikke Wilhelm Meyer, hvor lykkelig han var, da han blev etatsråd. Det var hverken snobberi eller forfængelighed, »men«, sagde han, »det er den første anerkendelse jeg har fået af regeringen««.
7. Helga Stemann, Meldahl, bind VI, s. 178-79.

9. Efterspil

Meyers brev til Meldahl havde været overflødigt, det hele var gået så hurtigt i Venezia, at Kate, Ellen og Mary kunne rejse hjem på de oprindelige rundrejsebilletter. Kate skyndte sig at gemme den fjerde billet væk, det var uudholdeligt at se på den og på den tomme, reserverede plads i kupeen. Instinktivt fulgte hun Meyers råd på rejser: Sov så meget som muligt, søvnen gav glemsel, men hver opvågnen var slem.

Værre var det næsten at være tilbage i Nørre Farimagsgade. Lejligheden stod nymalet og ordnet. Carl havde været ved at hænge billeder op sammen med den nye stuepige, da det havde ringet på døren og Carl havde det frygtelige telegram fra Venezia. Han skulle aldrig mere se sin far. Faderen skulle aldrig se, hvor fint der var blevet i lejligheden.

Aviser med nekrologer over Wilhelm Meyer ventede Kate og pigerne. Breve havde hobet sig op og vedblev at komme fra hele verden. Kate tænkte på Emersons død 38 år tidligere. Nu skulle hun igennem alt dette igen: den tomme seng, den tomme plads ved bordet, kondolence-visitter og -breve. Hun var 63 år, træt efter rejsen, følte sig gammel og modløs. Igen fulgte hun Wilhelms råd, snakkede lidt med Carl, spiste og drak lidt, gik tidligt i seng og sov 12 timer.

Det hjalp virkelig. Næste morgen tog hun udhvilet fat på at åbne brevene og læse nekrologerne. De var alle gode, det mest rosende og venlige, der nogen sinde havde stået i danske aviser om Wilhelm Meyer. Hun selv var også nævnt: »Meyers enke er født baronesse de Bretton, hvis fader var læge og plantageejer på Sct. Thomas, og hvis moder, Jane Lytton var en slægtning af den berømte engelske forfatter Bulwer«, sluttede nekrologen i Berlingske. Det var nu på Sct. Croix, men der var småfejl i alle nekrologerne. Ingen af større betydning.

Kate havde en samtale med Nørregaard, Meyers assistent, og med den tårevædede klinikdame frk. Lydia Sørensen, der året før havde holdt 25 års jubilæum i Meyers tjeneste. Nørregaard var enig i, at det nok var muligt – og korrekt – at afvikle klinikken i løbet af nogle uger. Lørdag den 29. juni kl. 11 efter endt konsultationstid lukkede klinikken, som havde bestået i 30 år og lagt grunden til det otologiske speciale i Danmark.

Der var så mange breve at besvare, at stuepigen måtte i byen en ekstra gang efter breve og kuverter med sort rand. Carl hjalp sin mor med at

skrive de danske breve korrekt, de engelske og franske klarede hun selv, Carl skrev de tyske og Kate skrev under. Kate havde for længst besvaret et langt og hjerteligt brev fra den førende britiske laryngolog Felix Semon, hvori han havde omtalt en nekrolog over Meyer, som han lige havde sendt til Internationales Centralblatt für Laryngologie.[1] Sidst i juli kom tidsskriftet til Nørre Farimagsgade og til en række andre læger i Danmark.

Sir Felix Semon havde selv skrevet nekrologen på tysk, for han var født i Danzig – 1849 – og havde studeret i Tyskland 1868-78 før han begyndte sin strålende karriere i London. Han var som tidligere nævnt en af Schmiegelows lærere og forbilleder. Kate havde også sammen med sin mand besøgt Semon på Sct. Thomas hospital i London, hvor han arbejdede som specialist i øre-, næse- og halssygdomme. Han havde holdt foredrag på kongressen i København 1884 og havde været til middag i Farimagsgade. Han var internationalt agtet for sine videnskabelige publikationer, var læge for prinsen af Wales og prinsesse Alexandra, og blev i øvrigt senere hans livlæge, da prinsen som Edward VII efterfulgte dronning Victoria. Han blev kommandør af Victoriaordenen og fik mange andre udmærkelser. Ved hans død oprettedes til hans ære The Semon lectureship in Laryngologia ved Londons Universitet. Han døde 1921.

Men allerede i 1895 var han en stor kanon inden for Meyers speciale. Carl vidste alt om det og kastede sig ivrigt over læsningen af, hvad han havde at sige om hans far i det internationale lægeblad. Oversatte for sin mor. Pludselig hævede han stemmen, standsede op og gik videre med et smil. Felix Semon fastslog, at Wilhelm Meyer havde reddet hundredtusinder fra en livslang døvheds skrækkelige lidelse allerede nu. Han foreslog, at Meyers samtidige burde ære Meyers minde og store fortjeneste ved at læger og patienter fra alle lande rejste ham et mindesmærke »som skulle pryde en af de offentlige pladser i det skønne København, hvor han havde udfoldet sin velsignelsesrige gerning i næsten 40 år«.

I danske aviser og tidsskrifter – herunder Hospitalstidende[2] – omtales tanken om et sådant mindesmærke som en ære, der var vederfaret Danmark og især den danske lægestand, idet »det ikke var muligt at påvise nogen opdagelse, gjort af en dansk læge, som havde haft større direkte praktisk betydning«. »Af stor betydning – skrev Hospitalstidende – er det, at prinsessen af Wales (Alexandra)[3] har tilsagt den engelske komite sin protektion, ligesom at Københavns Magistrat har erklæret sig villig til at modtage monumentet. Indsamlingen har herved fået den karakter, den fortjener og som vil sikre den en smuk succes. At man også i Dan-

mark vil være ivrige for at deltage i indsamlingen betragter vi som en selvfølge, navnlig lægestanden vil jo ved virksom deltagelse vise deres taknemlighed over for den hjælp, Meyer har ydet dem i deres bestræbelser for at bekæmpe menneskenes lidelser. De vil derved tillige hædre deres egen stand og virksomhed«.

Dette syntes endnu omkring den 1. august ved sommerferiens slutning at udtrykke den almindelige opfattelse. Sir Felix havde samtidig med nekrologens fremkomst sendt breve til førende otolaryngologer verden over, og i en række lande – også i Danmark – var der ved at blive dannet indsamlingskomiteer, der uforbeholdent gik ind for tanken om et monument. Men i de første uger af august bemærkede Wilhelm Meyers familie og mange andre smånotitser og korte læserbreve i aviserne, der udtrykte tvivl om et sådant mindesmærke nu også var berettiget.

Diskussionen herom mand og mand imellem havde allerede midt i august fået et sådant omfang, at avisen »Dannebrog« (17. august 1895) fandt det berettiget i et interview med de danske sønderjyders talsmand i rigsdagen i Berlin, Gustav Johannsen (1840-1901), der var på besøg i København, at spørge, hvad han mente om protesterne mod et mindesmærke for Meyer. Johannsen svarede bl.a.: »Jeg er ganske enig med redaktør Jessen i Flensborg Avis i hans syn på dr. Wilhelm Meyer som en fædrelandskærlig, dansk mand. For lad mig sige Dem dette straks: det har aldrig været skik nede hos, at vi stødte gamle slesvigholstenere fra os, når de var kommet til en anden forståelse i de store stridsspørgsmål og meldte sig i vore rækker... Da oprøret brød ud i 48 var der mange dernede, som slet ikke gjorde sig klart, hvad den bevægelse engentlig var, og hvad den betød for fremtiden ... Der var naturlige grunde for Meyer til at tage fejl, da han med et blev stillet over for valget mellem at følge sin far eller gå imod ham. Siden forandrede han anskuelser. Har han ikke gjort Danmark store tjenester og har han ikke kastet glans over vor hjemlige lægevidenskab gennem et langt, arbejdsomt liv? ... Jeg synes vi danske ærer os selv ved at ære Wilhelm Meyers minde«.

Den store protest mod Meyers mindesmærke var imidlertid allerede udarbejdet, underskrevet og afleveret til Berlingske Tidende og Nationaltidende, der, samme dag Johannsen udtalte sig, bragte protesten i deres aftenudgaver. Den så således ud:

»Protest

mod et mindesmærke på offentlig plads for etatsråd H. W. Meyer.

Efter at etatsråd H. W. Meyer for nogen tid siden var død, har man

fra forskellige sider været betænkt på at hædre hans minde på en for efterverdenen synlig måde.

Man må indrømme, at en mand, der af mange agtedes så højt som etatsråd Meyer, fortjener påskønnelse, ikke blot af patienter, hvis skattede læge han har været, men også af kollegerne, hvem han har lært en ny sygdom at kende. Når der imidlertid i den seneste tid, først i udlandet og derefter her hjemme, har rejst sig en bevægelse for at rejse ham et mindesmærke på offentlig plads i København, synes dette af os ikke at kunne billiges, og det af to grunde: 1) kan det vel være nogen tvivl underkastet, om hans fortjeneste, påvisningen af de adenoide næsesvælgrums-vegetationers betydning for hørelsen og udviklingen i almindelighed, er så stor, at den retfærdiggør en så usædvanlig æresbevisning; 2) bør det ikke glemmes, at da Danmark i farens stund kaldte på sine sønner, og ikke mindst på lægerne, blev dr. Meyer på fjendens, slesvigholstenernes side.

Vi kan ikke være med til at rejse en mand, hvis navn på denne måde er knyttet til vore kampe i Slesvig, et mindesmærke på offentlig plads i landets hovedstad. Vi protesterer bestemt mod denne plan og henstiller til komiteen at vælge andre former for anerkendelse af Meyers fortjenester; f.eks. et mindesmærke på hans grav, et legat for døve eller lignende.

J. P. Bjerrum Dr.med. Kbhvn.	G. Carlsen Dr.med, Kbhvn.	E. Caröe Kredslæge, Kbhvn.
Ditlevsen Dr.med distriktslæge	S. Engelsted Dr.med, Kbhvn.	C. A. Fejlberg Overlæge, prof.
C. Gædeken dr.med. prof. v. univ.	Edm. Hansen-Grut dr.med.prof. v. univ.	E. Holst dr.med. stiftsfysikus Ringkøbing
F. Howitz dr.med. prof. Kbhvn.	Kiær Stiftsfysikus, Ribe	S. Meyer dr.med. korpslæge København
H. A. Nielsen dr.med, kredslæge	P. Plum dr.med.prof. v. univ.	M. Saxtorph Prof. v. univ.

Ax. Ulrik Kredslæge, Kbhvn.	F. Ulrik Fh.fysikus, Tønder	Sylvester Saxtorph Dr.med. professor, Kbhvn.
S. Klein Distriktslæge, Vejle	N. G. Mulvad Stiftsfysikus, Vejle.	

Af de underskrivende læger går Holst og Engelsted igen fra angrebene på Meyer i 1855. Der er desuden syv universitetsprofessorer, og de øvrige er alle offentligt ansatte, tilhører »Kittelaristorkratiet«. Deres animositet mod monumentet var ingenlunde ublandet nationalt begrundet. Kirurgen Matthias Saxtorph havde som elev af Lister i sin ungdom gjort sig fortjent ved at indføre antiseptikken i Danmark. Hans tyskerhad, skriver Ludvig Kraft,[4] stammede fra krigen 1864, da Saxtorph som chef for lasarettet i København havdet fået en »i social henseende« højtstående tysk officer indlagt. Under våbenhvilen sendte hans slægtninge Tysklands største kirurg, Langenbeck, til København for at tilse patienten. Saxtorph var stærkt krænket og ophidset herover, og fra denne episode stammede hans animositet mod alt, hvad der var tysk. »Denne følelse, der fulgte ham livet igennem, var så stærk«, skriver Kraft, »at han ikke tog hensyn til alt det nye, der kom frem i tysk kirurgi, som netop efter krigen mod Frankrig (1870) og efter antiseptikkens indførelse havde en meget stærk blomstringsperiode«. Under Saxtorphs ægide blev universitetsklinikken på Frederiks Hospital stærkt distanceret, og han gennemført uforskammede holdning over for tysktalende patienter og læger influerede på hans studenter. Tyskerhad kom til at præge en uforholdsmæssig stor del af lægestanden »og gav sig kraftigt udtryk i den uretfærdige forfølgelse mod ørelægen, etatsråd Wilhelm Meyer«.

I sin biografi af Meyer i Krafts bog skriver Schmiegelow[5] om to kategorier af berømte læger. Dem, der efter deres død hurtigt glemmes, fordi »berømmelsen har været knyttet til deres personlighed, til deres evne til i skrift og tale at gøre sig gældende over for deres samtid og til at påvirke deres omgivelser suggestivt med hensyn til deres personligheds storhed og ufejlbarlighed, og derved sat dem i stand til at fremkalde et indtryk af storhed«, som er overdrevet og ikke overlever deres død. Den anden kategori er Meyers type, der »tvungne af ydre forhold eller af medfødt selvkritik og tilbageholdenhed sysler i stilhed med videnskabelige proble-

mer« meget længe og forsigtigt, før forskningsresultaterne fremlægges for offentligheden.

Toppen af de underskrivende læger tilhørte den første kategori, og et monument for Meyer var et for håndgribeligt vidnesbyrd om, at deres eget eftermæle ville blegne over for mindet om den mand, de så længe havde forfulgt. De kunne ikke tage det. Også bag kulisserne modarbejdede de tanken. »Politiken skrev 21. august: »Hvor vidt de 20 hysteriske protestmagere er gået i deres agitation mod mindesmærket fremgår af et brev i Göteborgs Handels og Sjöfartstidende. En kendt svensk videnskabsmand fortæller, at han fra bedste kilde har hørt, at de 20 herrer har henvendt sig til professor Studsgaard og anmodet ham under behandlingen af kongens sygdom at påvirke hans majestæt til gunst for deres protest, navnlig således, at prinsesse Alexandra af Wales nedlagde sit protektorat over den engelske indsamling... De 20s smagløse forsøg strandede dog naturligvis på Studsgaards bestemte afslag«.

»At de kan forfølge ham endnu i hans grav« sagde Meyers enke grædende til fru Meldahl, der kom på trøstebesøg. Udover private sympatitilkendegivelser var der for Meyers chokerede familie megen trøst at hente i pressen. Dette utilsløredе udslag af janteloven fik en ublid medfart i aviserne. »Dannebrog« skrev allerede 18. august: »Det er ikke uden overvindelse vi bekvemmer os til at aftrykke dette aktstykke, der altid vil blive et grimt blad i den danske lægestands historie, men vi tror at skylde sagen og vore læsere at lægge selve corpus delicti frem for dem«. Visse læger havde allerede i 1855 dømt Meyer for hastigt, og man skulle have troet, »at de kunne have ønsket at gøre deres uret mod ham god igen. Men det har her som så ofte vist sig, at man har lettere ved at tilgive den uret, man selv har lidt, end den uret, man har øvet mod andre«. Underskriverne »har gjort den danske lægestand en dårlig tjeneste. Vi har alle troet, at der inden for standen rådede så megen kollegialitetsfølelse, så megen humanitet og bon sens, at det ville være utænkeligt blandt danske læger at kunne hverve underskrifter til et dokument som dette«.

En af underskriverne, kirurgen professor Plum, imødegik kritikken i »Dagbladet« 27. august med et indlæg, der i sin konklusion synes at forudsætte – eller pådutte læserne den anskuelse – at Meyer overhovedet ikke havde været kvalificeret til offentlig ansættelse ved nogen institution. Han skriver bl.a.: »Den Meyer'ske sygdom og dens behandling er endnu ikke færdig for historiens domstol«. Jeg »tillader mig at mene, at de otriatiske specialister for tiden overdriver dette spørgsmåls almene betydning«. Meyers fortjenester kan ikke sammenlignes med, hvad landets

største mænd har ydet. »Det forekommer mig uden for al tvivl, at ved siden af Tygo Brahe og Ørsted kan Meyer ikke komme på tale, og han var jo ikke knyttet til nogen institution, hvor en beskeden buste eller plade med hans navn kunne finde plads«. Et af lavpunkterne i agitationen mod Meyer nåedes i et anonymt indlæg i Nationaltidende d. 19. august hvor det om Meyers holdning i 1848 til forsøgene på at indrullere ham som slesvigholstensk soldat hedder: »Hvad gør han så? Han protesterer, men da protesten ikke tages til følge begynder han på den række af kompromisser mellem ære og pligt på den ene side og mere eller mindre sentimentale hensyn til den anden, der som et karaktermærke synes at have fulgt ham hele hans liv«.

Hospitalstidende[6] skrev nu, hvad der i årevis ikke havde været offentligt omtalt, men som var almindeligt kendt, at Meyer – trods sin af alle anerkendte varme danskhed – hele »sit liv var genstand for systematisk forfølgelse, der ikke blot forhindrede ham i at opnå nogensomhelst ansættelse eller offentlig virksomhed, men som mødte ham ved enhver lejlighed og ikke svækkedes med årene, så der f.eks. for to år siden nægtedes ham adgang til at holde 50 års studenterjubilæum med sine kammerater. Man behøver ikke at undervurdere den fædrelandskærlighed, der oprindeligt skabte dette had ... for at finde dets bevarelse ualmindelig snæversynet og snæverhjertet og vi er glade ved heri at mødes med patrioter som Gustav Johannsen og J. Jessen«. »Vi tilstår, at vi ikke kan afvinde forsøgene på at nedsætte betydningen af Meyers virksomhed nogen sympatisk side«. Protesten er vildledende i sin ordlyd og »alle, der beskæftiger sig med disse organers sygdom, er enige om lidelsens overordentlige udbredelse og betydning, og Meyers fortjeneste er med sjælden enstemmighed anerkendt i alle lande. Det har derfor liden vægt, at der findes tvivl hos de protesterende læger, hvoraf størstedelen er oftalmologer, gynækologer og hygiejnikere«.

Med al sin smålighed, provinsialisme og utidige protestlyst havde sagen også en latterlig side, som »Politiken« tog sig af (21. august). En af underskriverne, professor Edmund Hansen-Grut havde kort forinden gjort sig bemærket ved at underskrive et forsvar for opstillingen af Storkespringvandet. I en artikel »Mindesmærket for Edmund Grut« bragtes en fiktiv protest af danske læger med -sen navne mod opstillingen af et monument af denne mand, der ikke havde kunnet nøjes med det gode danske navn Hansen, men havde ændret dette til Grut af lutter forfængelighed og for at gøre indtryk i udlandet. »Lad os for hvem fædrelandskærlighed er mere end et tomt ord, forhindre den skandale, at hans statue

stilles ved siden af et så eminent fædrelandsk mindesmærke som Storkespringvandet«.

En protest mod protesten bragtes i Berlingske Tidende og Nationaltidende d. 23. august. Den var udformet af rigsarkivar A. D. Jørgensen, der bl.a. skrev, at »Lægerne har på en uheldig måde sammenblandet fædrelandets ære med gammelt nag og smålige fordomme«. »Det er vor overbevisning, at Wilhelm Meyer også i fremtiden vil blive nævnt med ære blandt de mænd som efter vore store ulykker efter evne bidrog til at hævde det danske navns anseelse«. Det fremhæves i bladenes kommentarer, at de tolv underskrivere – alle kendte navne – var af anerkendt forskellig politisk opfattelse. Altså tværpolitisk enighed omfattende bl.a. Ferdinand Meldahl, A. D. Jørgensen, general Bahnson, provst Fenger m.fl.

Thor Lange i Moskva sendte til »Dannebrog« et digt, som bladet bragte på forsiden d. 3. september 1895:

Wilhelm Meyer

Hvad mindesten behøver du? Din dåd er vel bekendt.
Du rejste mellem fremmede dit land et monument
De hædre Danmark i dit navn, enhver protest til trods
og krænke nogle danske dig, så værst for dem og os.

Sen død: af landsmænds nag og nid ihjel at blive trådt
og mindre ondt af dem end dumt og mindre hårdt end smått.
Dog, overfald på levende er hjemlig sæd og skik
men hvorfor længer slå den mand, som ud af striden gik.

O, blanke sjæl, i døden selv af danske halvt forstødt
hvad gør det dig? I fremmed jord kan også hviles sødt
Hvad gør det dig? På fremmed strand er himlen lige bred
og øverst oppe fædreland for hver, som uret led.

Thor Lange

Thor Lange har sikkert ret. Meyer ville have lagt liden vægt på om der blev rejst ham et monument i København. Måske var den mindre sten, der blev rejst på hans grav i Venezia mere i hans ånd end den høje granitsokkel med hans buste øverst oppe (af V. Runeberg) og med en Hygæa-figur i bronze foran, der løfter en palmegren op mod ham, (af Bissen), som der nu blev lavet udkast til. Bidrag fra 15 lande strømmede ind til den komite, der var dannet under ledelse af Sir Felix Semon.

HANS WILHELM
MEYER

Der var faldet ro over sagen, da monumentet, anbragt på Gefions Plads ved Strandboulevarden blev afsløret 26. oktober 1898. En regulær festplads omgivet af flag, med telte, orkester og kor var indrettet, og der var en særlig æresplads for Meyers enke, børn og svigerbørn. Tilstede var foruden borgmester Øllgaard og repræsentanter for Borgerrepræsentationen mange inden- og udenlandske læger og andre notabiliteter. En kantate af Ernst v.d. Recke blev afsunget. Sir Felix Semon tog ordet:

Han undskyldte, at han måtte tale på engelsk, han ville prøve at gøre det kort, men der var grænser for hvor kort. (Kun Berlingske Tidende bringer talen uforkortet samme dag). »Et mindesmærke for en læge – allerede det er noget usædvanligt«. »Hvilken særlig fortjeneste har Hans Wilhelm Meyer da haft, siden der vises hans minde en så usædvanlig ære?« Han fandt de adenoide vegetationer, hvilke andre læger også må have gjort. »Men med den sande videnskabelige iagttageres sikre instinkt slap Meyer ikke den tråd en tilfældig operation havde givet ham i hænde. Han påbegyndte omfattende studier og undersøgte omhyggeligt den masse han havde fundet ved operationen«. Sir Felix dvælede derefter længe ved, hvor lang tid det havde taget, før selv den kreds af specialister, han selv tilhørte, trods Meyers artikler og foredrag, var blevet helt klar over, hvilken rækkevidde Meyers opdagelse havde. For mange på lægekongressen i London 1881 var Meyers opdagelse en nyhed. »Men sandheden vinder altid frem, omend det tit sker langsomt. Da Meyer for tre år siden lukkede sine øjne skete det med den tilfredsstillende overbevisning om at betydningen af hans opdagelse var anerkendt overalt i verden. Allerede dengang var antallet af dem, der ved fjernelsen af de tilstoppede masser i næsesvælgrummet var reddede fra en livsvarig døvhed eller for følgerne af besværliggjort åndedræt løbet op i mange tusinder. Deres antal vil vokse, opdagelsen vil komme hundretusinder, ja millioner til gode«.

»Der har været diskussioner om opdagelsen«. Meyer opdagede en tilstopning og fjernede den. Let at begribe for enhver. »Ja, det er rigtigt. Men så vil jeg også sige, at det var den slags argumenter man i sin tid anvendte for at afdisputere Columbus' fortjenester. Amerika havde jo været der altid, og det ville uvægerligt blive opdaget af den første den bedste sømand, der havde mod til at sejle så langt mod vest. Men hvem vovede rejsen? Columbus. Den omtalte hulhed mellem næse og svælg har eksisteret hos mennesket i de mange årtusinder, den ventede kun på sin undersøger«. »Om der så har været en eller anden læge, der har tænkt på muligheden af at gå frem netop på den måde, Meyer gjorde i 1867, det

spiller ingen rolle. Det blev Meyer, der gjorde det, og det var ham selv der energisk påviste vigtigheden af sin opdagelse, og derfor blev han, uden overdrivelse, en sand menneskehedens velgører. Det er derfor vi er sammen her i dag, det er derfor vi ærer hans minde«.

Borgmesteren takkede for dette monument over en stor københavnsk borger, som kommunen ville våge over. Ernst Schmiegelow takkede på komiteens vegne for de mange ikke mindst udenlandske bidrag og til tankens ophavsmænd, som ved at rejse monumentet havde hædret den danske lægevidenskab og det danske folk.

Tilbage står kun at fortælle, at Meyers gravsten i Venedig blev rejst 1896 efter korrespondance mellem Kate og den danske konsul, men også mellem Mary og den italienske søofficcer Maffeo de Scarpis, hun havde truffet dernede. Kate og Mary var et par gange i Venedig, besøgte graven, men også familien de Scarpis i Calle Verrochio nær Colleonis rytterstatue. Maffeo rejste til København og anholdt om Marys hånd. De blev gift 14/12-96. Kate døde år 1900. Carl Meyer blev 1901 læge og gift med Astrid Wain Prior (1877-1948). Han praktiserede som læge en del år men gik efterhånden over til at dyrke sin hovedinteresse, celloen. Ellen blev ikke gift. Hun blev »Faster Æg« for Carl og Astrids fire sønner. Familien tog i 1920'erne navneforandring til Bretton-Meyer. Læge-traditionen fra Heinrich, Wilhelm og Carl Meyer blev ikke videreført. Generationerne efter Carl Bretton-Meyer blev snarere præget af, at forholdsvis mange blev arkitekter.

Monumentet over Wilhelm Meyer blev ved Rigshospitalets store udvidelse flyttet dertil og står nu i Juliane Maries Allé i anlægget mellem hospitalet og Panuminstituttet, lidt skjult af træer, men i godt selskab nær minder om bl.a. Panum, Niels Finsen og Steno.

Øre-, næse og halsspecialisterne husker stadig Meyer med veneration som fagets egentlige pioner. Dansk oto-laryngologisk Selskab højtideligholdt 1918 50-året for Meyers første publikation om de adenoide vegetationer med bl.a. et foredrag af Ernst Schmiegelow, et resultat af indgående studier og senere publiceret. Resultatet af senere studier offentliggjorde Schmiegelow i et foredrag 1929 og sammenarbejdede stoffet til en biografi af Meyer, der udkom i Ludvig Krafts samling af lægebiografier fra 1800-tallet 1931. Endelig indeholder professor Schmiegelows erindringer fra 1947 også en del om Meyer, og om hans egen og andre ørelægers årtier lange kamp mod problemer, før specialet blev endeligt anerkendt. Målet var nået, da oto-laryngologisk selskab fejrede 100-året

for Meyers klassiske publikation ved et møde i november 1968 med foredrag af Vilh. Møller-Christensen og en festmiddag. Selskabet holder siden 1924 – hundredåret for Meyers fødsel – hvert tredie år et »Wilhelm Meyer-møde« med foredrag af betydelige udenlandske specialister.

»Meyers sygdom«, de adenoide vegetationer eller »polypperne« bortopereres stadig verden over næsten udelukkende på børn. Undersøgelse af næsesvælget (rhinopharynx) kan nu foretages gennem næsen ved hjælp af et rør med optik og fiberlys, der belyser eventuelle vegetationer. Operation (adenotomi) er indiceret, når polypperne er så store, at de forårsager snorken og snøvlen, mundrespiration eller aflukning af tuba auditiva (eustachiske rør) med deraf følgende hørenedsættelse eller mellemørekatar med risiko for akut mellemørebetændelse eller infektion i næse og bihuler. Takket være denne tidlige forebyggende behandling ser man ikke i vore dage stærkt handicappede mennesker med »det adenoide præg« som der på Meyers tid og i århundreder forinden var så mange af.

Den nøjagtige årsag, til at adenoide vegetationer forekommer hos nogle børn og ikke hos mange andre, er endnu ikke påvist.

Litteratur

Kraft, Ludvig: Læge-portrætter fra det 19. århundrede, Kbhvn. G. E. C. Gad, 1931.

Schmiegelow Ernst: Spredte erindringer fra et langt liv Kbhvn. Hagerup 1947

Noter

1. Internationales Centralblatt for Laryngologie, Rhinologie und verwandte Wissenschaften XIV 1895, nr. 12.
2. Hospitalstidende, IV række, bind III, 1895, nr. 31, s. 818-19.
3. Som tidligere omtalt var prinsesse Alexandra af Wales' interesse for Wilhelm Meyer vakt ved kongressen i London 1881. Og måske vedligeholdt af hendes læge, Sir Felix Semon. Det er i denne forbindelse interessant, at Alexandra (1844-1925) led af en hastigt voksende tunghørighed, der satte ind efter fødslen af hendes femte barn, formentlig otosclerose og formentlig nedarvet. Dr.med. Ole Bentzen har i artiklen »Dronning Alexandra af England og hendes hørelidelse« i Medicinsk Forum, 33 årgang s. 79-81 gjort rede herfor.
4. I Ludvig Krafts ovennævnte af ham redigerede bog skriver han selv om professor C. L. Studsgaard (1830-99) samtidens største danske kirurg, der 1895 blev Christian IX' livlæge. Citaterne, hvori Matthias Saxtorph omtales er fra s. 165 i Studsgaards biografi.
5. Fra Schmiegelows biografi om Wilhelm Meyer i Ludvig Krafts bog, s. 103-4. Schmiegelow ændrede ikke synspunktet. Hans betragtninger om to kategorier af læger genfindes ordret i hans »Spredte Erindringer...« fra 1947, s. 119-120.
6. Hospitalstidende 1895, IV række, bind III, nr. 34, s. 890.

Illustrationer

Medicinsk-historisk Museum: s. 51, 60, 83, 89, 109, 132
Kgl. Bibliotek: 22, 27, 65
Kgl. Bibliotek, håndskr.samlingen: 87 (add. 1195)
Privateje: 11, 75, 103, 113

Personregister

Alexandra, prinsesse af Wales: 107, 125, 129, 135
Andersen, H. C.: 20, 21, 31, 70, 105, 106, 111
Augustenborg, Chr. August af: 17, 36
– Frederik (prins af Nør): 17, 33, 34
– Caroline Amalie: 17
Bang, P. G.: 25
– Fr. Lundt: 26
Bergh, Rudolph: 21, 46, 69
Bernard, Claude: 40, 41
Beseler, Wilh.: 33
Bismarck, Otto v.: 71, 73
Bissen, Vilh.: 131
Bjerrum, J. P.: 127
Bock, Alma (f. Fenger): 28, 29, 95
Boye, J. C.: 32, 41
Borch, C. Leuning: 107
Bremer, A. F.: 93
– Victor: 93, 108, 110, 112, 121
Bretton, Frederik van: 76
– Jane Elliot (f. Lytton): 76, 124
Bündiger, Detlev: 34, 35
Canova, Antonio: 118
Carlsen, G.: 127
Caröe, E.: 127
Chiewitz, J. H.: 89
Christian I: 16
Christian IV: 13, 14
Christian VIII: 18, 24, 33
Christian IX: 73, 118
Collin, Edward: 20, 105, 112
– Gottlieb: 20
– Henriette (f. Hornemann): 20, 21
– Henriette (»Jette«): 20, 74
– Jonas: 20, 21, 63
– Jonas d.y.: 70
– Louise: 20
– Louise (g. Lind): 21
– Theodor: 21, 70, 105-6, 111
Cousins, Ed. Ratcliffe: 41, 74
– John Ratcliffe: 74
Daly, W. H.: 115-116
Deuntzer, S.: 117
Ditlevsen, dr.: 127
Doyer, dr.: 108, 117
Drewsen, J. C.: 20
– Adolph: 20, 61, 105, 112
– Ingeb. (f. Collin): 20, 105, 112
Dunn, Wilh.: 117
Edmund, E.Z.: 80-81, 92-93
Edward, pr. af Wales: 107, 125
Egede-Glahn, provst: 67
Emerson, Catherine Jane (»Kate«) f. Bretton, g. 2. gang Meyer: 74-76 (se også Meyer)
– Francis (»Fanny«): 76, 101, 108 g.1.g. Liebe, 2.g. Bremer 121
– Joseph W.: 76
– Kate (»Cootie«): 76, 101, 108, g. Liebe
Engelsted, Sophus: 51-52, 69, 127-28
Esricht, D. F.: 56
Fabricius, D.: 34
Fejlberg, C. A.: 127
Fenger, Carl Emil: 21, 26-29, 31, 39, 44-49, 53-54, 64, 66, 67, 69, 95, 99, 101, 105, 111
– Fenger H. M.: 98-99, 121, 131
Fibiger, Mathilde: 64-69
Frederik VI: 15, 17
Frederik VII: 33, 73
Gebauer, J. C.: 21
Goldschmidt, M. A.: 16, 25, 36
Grundtvig, N. F. S.: 25, 78
Gædeken, C.: 127
Hall, C. C.: 18, 28, 55, 71-73
– Marie: 72
Hannover, Adolph: 55-57, 111
Hansen-Grut, Edm.: 127, 130
Hebra, Fred. v.: 40
Heiberg, J. L.: 23, 65
– Johanne Luise: 36
Helms, O.: 117
Hellmers, familien: 69
Hornemann, C. W.: 9, 13, 20
– Emil: 44, 70, 106, 110-11
– Jens: 9, 19

– Marie P.: 9, 13
Holst, Erik: 48, 51, 127
Howitz, F.: 127
Irminger, Carl G.: 32, 72, 76
– J. H. G.: 72
– Johan: 72, 112
– Otto F.: 72
Jacobsen, J. C.: 23, 112
Jessen, J.: 126, 130
Johannsen, Gustav: 126, 130
Jørgensen, A. D.: 131
Karl V.: 117, 122
Kierkegaard, Peter Chr.: 67
– Søren: 24
Klein, S.: 128
Koch, Robert: 43, 109
Krag, Chr.: 67-68, 78
Lange, Julius: 122
– Thor: 116, 131
– Victor: 93
Lehmann, Orla: 18, 24, 33
Liebe, Emil: 108
Lister, Joseph: 43, 109, 128
Lobedanz, August: 34, 35
Lornsen, Uwe Jens: 17, 18
Lucht, A. C.: 13
Mackenzie, Morell: 109
Melchior, Dorothea: 106
– M. G.: 105
Meldahl, Amalie (f. Ræder): 110, 123, 129
– Ferdinand: 21-23, 47, 50, 61-64, 94, 99, 121, 122, 131
Meyer, Adolf: 12, 31, 39, 69-71, 103, 104, 108, 114, 115
– Ane Sophie: 9
– Carl (f. 1826): 12, 13, 31, 38, 39
– Carl (f. 1872): 61, 102-4, 112, 119, 120, 124-25, 134
– Cathr. Jane (»Kate«) se også Emerson: 101, 103, 108, 112-14, 118-22, 124-25, 129, 134
– Charlotta, f. Ebhard: 104, 114, 115, 119
– Charlotte: 12, 31, 32, 71
– Emil: 12, 31, 32, 71
– Ellen: 102, 112, 119-22, 134
– Fritz: 12, 13, 31, 38, 39
– Hans Joakim: 9
– Heinrich C.: 9ff, 15, 26, 31, 32-35, 70, 104, 105
– Henriette C.: 9ff, 15, 31, 34, 35, 70-71, 104, 115
– Louise: 12, 19, 31, g. v. Tiedemann 70-71, 115
– Mary: 102, 119-22, 134
– Pauline: 12, 31, 32, 39, 71-72, 76
– Sofie: 12, 31, 32, 71
– S.: 127
Monrad, D. G.: 18, 28
Mowinckel, konsul: 121-22
Mulvad, N. G.: 128
Mygind, Holger: 59-60, 92, 108, 110
Møller-Christensen, Vilh.: 41, 57, 81, 135
Nielsen, H. A.: 127
– Nielsine: 69, 77
Nørregaard, Kresten: 59, 81, 90-92, 98-99, 107, 122, 124
Oscar II: 107
Panum, P. L.: 44, 56, 57, 109
Pasteur, Louis: 43, 107, 108, 109, 110
Paulsen, Chr.: 18, 25
Petersen, Julius: 100, 111
Ploug, Carl: 24, 25
Plum, P.: 127, 129-30
Politzer, Adam: 92, 96
Portmann, Arne: 110, 111
Rode, V.: 53
Rokitansky, Carl v.: 40
Runeberg, V.: 131
Saxtorph, Matthias: 69, 127, 128
– Sylvester: 128
Scarpis, Maffeo de: 121-22, 134
Schack, Hans Egede: 54
Schmidt, Fr. Th.: 82
Schmiegelow, Ernst: 41, 45, 70, 81, 82, 88-91, 97-98, 108, 110, 119, 128-29, 134
Schwartze, Hermann: 88, 91, 96, 97, 109
Schou, Rudolph: 112, 114
– Theodor: 112
Semon, Felix: 90, 109, 125-26, 133, 134

Silfverberg, Emun: 45-46, 57
– H. A.: 57
Stampe, Rigmor: 21, 29
Stein, Stanislaus v.: 116
Stelling, familien: 112
Stemann, Helga (f. Meldahl): 21, 70, 98, 99
Studsgaard, C. L.: 129
Sørensen, Lydía: 90, 124
Tanggaard, Maren: 81-83
Tiedemann, Christoff v.: 70-71, 115
Thoms, Johs.: 57
Thomsen, Julius: 44
Tröltsche, Anton v.: 96
Ulrik, Ax.: 128
– F.: 128
Vaupell, Chr.: 54
Wilde, William: 61, 77, 80
Virschow, Rudolf: 40, 41, 43
Voltolini, E. P.: 82

Monumentet på omslaget af denne biografi blev 1898 rejst i København for den københavnske huslæge Wilhelm Meyer (1824-95) på foranledning af udenlandske læger og beundrere, der indsamlede bidrag i 15 lande.
Herhjemme var Meyer som holstener kommet alvorligt i klemme i danmarkshistorien under og efter treårskrigen 1848-50. I 40 år blev han forfulgt af læge-kolleger, udelukket fra en karriere i det offentlige og hans private videnskabelige indsats fortiet, fordrejet og bagatelliseret.
Hans skæbne blev så usædvanlig, at handlingsforløbet i sig selv kan fængsle et publikum langt udover de ørelæger, der i dag mindes denne verdenskendte læge som specialets pioner i Danmark. Beretningen om ham har såvel politiske, videnskabshistoriske som kulturhistoriske aspekter. Det sidste især fordi Meyer blandt sine venner og patienter talte den betydelige læge og politiker Carl Emil Fenger, Collin'erne, H. C. Andersen, Mathilde Fibiger, arkitekten Meldahl og mange andre personligheder fra 1800-tallet.

»Velskrevet og spændende«
Professor, dr. med. et phil. Egill Snorrason

Forfatteren cand. polit. Sven Poulsen har i tidens løb skrevet avisartikler og skolebøger og desuden fået udgivet bl.a. »Fra stammer til stater« (Munksgaard 1970) og »Elitestyre og udvikling i Afrika« (Gyldendal 1976). Anmeldere har fremhævet, at Sven Poulsen skriver »uden kruseduller, klart og informerende« (Politiken) og »har evnen til at fremstille selv indviklede problemer på en letfattelig og letlæselig måde« (Weekendavisen).

ISBN 87-75-117-1